

Unge kvindelige efterkommere og danskhed

- En undersøgelse af interaktions- og kategoriseringsprocessers betydning for unge kvindelige efterkommeres mulighed for at opfatte sig selv som “danske” og indgå i “danske” fællesskaber og netværk

Udarbejdet af:

Simone Mengers 20170872
Kristine Sørensen 20171099

Vejleder: Marianne Skytte

Speciale, Kandidatuddannelsen i Socialt Arbejde
Aalborg Universitet København, forår 2019

Abstract

In this thesis, we investigate how young female decedents with non-Western origin's self-perception as "Danish"/"non-Danish" can be understood in relation to the categories they are assigned. Furthermore, we investigate how a connection between their self-perception, the categorization of them, and their opportunities for participation in "Danish" communities and networks can be seen.

We have investigated this by interviewing seven young female decedents with non-western origin. We adopt a social constructivist approach, as the purpose is to gain insight in how Danishness is constructed in the interaction- and categorization processes the women enter into that affect their self-perception. Our theoretical foundation is based on the stigma theory of sociologist Erving Goffman as it provides insight into how the women's self-perception is affected by whether they are categorized as "deviants" ("non-Danish") or "normal" ("Danish"). Furthermore, it provides insight into how this categorization process can lead to stigmatization and discrimination, which can limit their opportunities for participation in "Danish" communities and networks.

The conclusion of the thesis is that, the women's self-perception change depending on how they are categorized and which social context they enter into. In social relations with their ethnically Danish friends, who categorize them as "Danish", they also perceive themselves as "Danish". Whereas, they are in doubt about their Danishness when they are categorized as "non-Danish" in the political and societal discourse as well as in their interactions with the Danish population. Hence, the interaction- and categorization processes affect the women's self-perception. Furthermore, it is not only the women's self-perception that is affected hereof but also their opportunities for participation in "Danish" communities and networks that seems to be limited as a result of an "othering" of them as "non-Danish".

Indholdsfortegnelse

Abstract.....	0
Problemfelt.....	4
Fremgangsmåde.....	6
Litteraturstudie.....	7
Danskhed.....	7
Den danske befolknings perspektiv på danskhed.....	7
Unge med etnisk minoritetsbaggrunds perspektiv på danskhed.....	9
Så hvad er danskhed?.....	9
Integration.....	10
Integration i form af arbejdsmarkeds- og uddannelsestilknytning.....	10
Social integration.....	10
Så hvad er integration?.....	12
Videnskabsteoretisk grundlag.....	12
Metode.....	13
Generering af empiri.....	14
Interview.....	14
Informantudvælgelse.....	14
Beskrivelse af informanterne.....	16
Informantadgang.....	17
Interviewguide.....	17
Os som medskabere af interviewet.....	19
Forforståelser.....	19
Bearbejdning af empiri og analysestrategi.....	21
Kvaliteten af specialet.....	22
Transparens.....	22
Gyldighed.....	23
Analytisk generaliserbarhed.....	23
Ethiske overvejelser.....	23
Teoretisk grundlag.....	25
Kategorisering og kategorimedlemskaber.....	25
Goffmans stigmatologi.....	26
Tilhør og tilhørspolitikker.....	28
Læsevejledning til analysen.....	29
“Dansk”, “ikke-dansk” eller noget midt imellem?.....	31
“Dansk”.....	31
Jeg er “dansk” - “jeg føler mig vildt dansk”.....	31
Stærk selvopfattelse som “dansker”.....	34
At blive kategoriseret som “dansk”.....	35
“Ikke-dansk”.....	38
Opdagelsen af at være anderledes.....	40

At blive kategoriseret som ”den anden”	43
Den negative anden.....	44
Grænsen til det “danske”	46
Eksklusionsmarkører.....	48
Imellem kategorier	53
Jeg er “dansker” med rødder fra	53
Hvem er jeg egentlig?	56
To separate kategorier eller en sammenkædning af de to?	57
Jeg er “dansk-muslim”	59
Delkonklusion	62
Deltagelsesmuligheder i “danske” fællesskaber og netværk	63
Sociale relationer til og omgang med etniske danskere.....	63
Indgåen i “danske” fællesskaber og netværk	66
Afstandtagen fra og begrænsede muligheder for at indgå i “danske” fællesskaber og netværk.....	67
Tilslutningen til egen stigmakategori.....	67
Begrænsede deltagelsesmuligheder i “danske” fællesskaber og netværk.....	70
Kulturelle og religiøse forskelle som begrænsende	71
Delkonklusion	73
Sociale relationers betydning for den enkeltes udfoldelsesmuligheder på forskellige arenaer	73
Konklusion	77
Perspektivering	78
Litteraturliste.....	80

Problemfelt

Dette speciale udspringer af vores generelle interesse for (integrations)debatten om indvandrere og efterkommere i Danmark og den politiske konstruktion og modstilling mellem ”os” (danskere) og ”dem” (indvandrere og efterkommere). Mere specifikt udspringer vores interesse af kampagnen *#JegErDansk* udgivet af Gorilla Media, som forholder sig til den politiske italesættelse af indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande som ”ikke-danske” (Gorilla Media, 2017). Kampagnen tager udgangspunkt i følgende forslag vedtaget i Folketinget den 9. februar 2017:

Folketinget konstaterer med bekymring, at der i dag er områder i Danmark, hvor andelen af indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande er over 50 pct. Det er Folketingets opfattelse, at danskere ikke bør være i mindretal i boligområder i Danmark (Folketinget, 2017).

I forslaget modstilles danskere og ikke-vestlige indvandrere og efterkommere, og det er således deres herkomst, som gør, at de ikke anses som danske, uden andre forhold tages i betragtning. Det er herudfra følgende spørgsmål opstår: Hvad er danskhed? Og hvornår er du ”dansk”? Dette særligt i forhold til efterkommere, som netop er født og opvokset i Danmark men politisk ikke altid anses som fuldgyldigt danske (Simonsen, 2017a, s. 312).

De seneste årtiers politiske og offentlige opmærksomhed på indvandrere og efterkommere kommer særligt til udtryk i integrationsdebatten, hvor der sættes grænser for, hvem der kan høre til. Integrationsdebatten centrerer sig om ”dem” (indvandrerne og efterkommerne), og hvordan de bliver en del af ”os” (danskere og det danske samfund) (Simonsen, 2017b, s. 207+209-210). Dermed synes integrationsdebatten og den politiske italesættelse at bidrage til en politisk konstrueret sandhed i forhold til, hvem der kan anses som ”danske”, og hvad betingelserne herfor er. Opmærksomheden på indvandrere og efterkommeres integration begrundes blandt andet i stigningen i antallet af indvandrere og efterkommere i Danmark som følge af tilstrømningen af særligt ikke-vestlige indvandrere de seneste årtier, hvilket gør, at Danmark må forholde sig til, hvordan nationens sammenhængskraft sikres (Simonsen, 2017b, s. 207).

Kodeordet for den danske integrationspolitik har de seneste årtier været ”selvforsørgelse” (Emerek, 2003, s. 4). Samtidig har der også været fokus på at integrere i samfundet som helhed, det vil sige, at indvandrere og efterkommere skal integrere sig i alle samfundsforhold (Jensen, 2007, s. 402+404). Integrationspolitikken er i dag blevet mere restriktiv, og flere forskere har vist, at den siden år 2001 har været præget af krav om assimilation – krav om at indvandrere og efterkommere skal tilpasse sig danske værdier og normer – og en manglende politisk imødekommethed over for minoriteters kulturelle og religiøse rettigheder (Andreassen & Siim, 2010, s. 17). Kravene og forventningerne til indvandrere og efterkommere synes således skærpet; indvandrere og efterkommere må gennem en længere socialisering for at blive en del af den danske nation, samtidig med at den danske nation kun rummer dem, der gør en stor indsats for at blive danske (Simonsen, 2017b, s. 215-216). Der synes dermed at være et fokus på, at det at være integreret er lig at være “dansk”.

Dette fokus kommer også til udtryk i regeringens ghettoudspil *Ét Danmark uden parallelsamfund – Ingen ghettoer i 2030* fra år 2018. Heri problematiseres det, at indvandrere og efterkommere ikke tager de danske normer og værdier til sig, hvilket blandt andet forbindes med indvandrere og efterkommeres manglende kontakt til danskere og det danske samfund (Regeringen, 2018 s. 5). Dette bliver heri konstrueret som et socialt problem, idet den manglende kontakt er med til at udfordre integrationen. Dette er et eksempel på, at der i forhold til integration også er fokus på borgere med etnisk minoritetsbaggrunds sociale relationer og kontakter med etniske danskere. Politisk synes ansvaret herfor at pålægges borgere med etnisk minoritetsbaggrund (Regeringen, 2018, s. 5). Men ud fra forsker Charlotte Hamburgers perspektiv på social integration, det vil sige sociale relationer mellem etniske minoritetsgrupper og majoritetsgruppen, er en forudsætning for disse relationer, hvorvidt majoriteten – i dette tilfælde den danske befolkning – giver reelle muligheder herfor. Eksempelvis kan negative holdninger til og diskrimination af borgere med etnisk minoritetsbaggrund begrænse deres muligheder for social integration. Denne diskrimination kan ifølge Hamburger være en konsekvens af den politiske vi/de-optik, som virker legitimerende herfor (Hamburger, 1997, s. 143+148-149). Spørgsmålet er derfor, om en andetgørelse af ikke-vestlige efterkommere kan udfordre deres deltagelsesmuligheder i “danske” fællesskaber og netværk. Eksempelvis viser Adjunkt Kristina Bakkær Simonsen i sin forskning af ikke-vestlige efterkommeres tilhørsforhold til Danmark, hvordan det at blive set som “ikke-dansk” i omgangen med etniske danskere kan bidrage til en manglende identifikation med og en afstandtagen fra det danske. Hun påpeger, at dette kan skabe en større

afstand mellem etniske minoritetsgrupper og majoriteten og dermed forringe mulighederne for social integration (Simonsen, 2017a, s. 313+328). Således synes der at være en sammenhæng mellem kategoriseringen af efterkommere som "ikke-danske" og deres egen identifikation, hvilket ligeledes kan relateres til deres sociale relationer med etniske danskere, hvorfor vi finder det interessant at undersøge dette nærmere. Således leder ovenstående til følgende problemformulering:

Hvordan kan unge kvindelige efterkommere med ikke-vestlig herkomst selvopfattelse som "dansk"/"ikke-dansk" forstås i forhold til de kategorier, de tildeles? Og hvordan kan dette relateres til deres deltagelsesmuligheder i "danske" fællesskaber og netværk?

Fremgangsmåde

For at besvare problemformuleringen anvender vi et socialkonstruktivistisk perspektiv, idet dette ifølge forsker Kirsten Bransholm Pedersen giver blik for, hvorledes den enkelte påvirkes af såvel større samfundsmæssige diskurser som af de interaktioner, vedkommende indgår i. Denne påvirkning har betydning for måden, hvorpå den enkelte konstruerer egne opfattelser (Pedersen, 2012, s. 219). Dette perspektiv er netop vores fokus, idet vi ønsker at undersøge, hvordan kvindernes selvopfattelse som "dansk"/"ikke-dansk" påvirkes af de kategorier, de stilles til rådighed af såvel politikerne og den samfundsmæssige diskurs som af de personer, de interagerer med i deres daglige liv, hvorfor denne tilgang er valgt. Det socialkonstruktivistiske perspektiv kommer ligeledes til udtryk i den valgte teori, som består af Goffmans stigmatteori. Denne er valgt, idet den kan give blik for, hvorledes informanternes selvopfattelse påvirkes af, hvorvidt de kategoriseres som "afvigere" ("ikke-danske") eller "normale" ("danske"), hvilket netop er vores fokus. En kategorisering som "afviger" kan føre til stigmatisering og diskrimination, hvorfor teorien ligeledes kan bidrage til at forstå, hvordan informanternes deltagelsesmuligheder i "danske" fællesskaber og netværk kan blive begrænset som følge heraf. Og omvendt hvordan indgåen i fællesskaber og netværk med de "normale" – etniske danskere – kan bidrage til, at informanterne opfatter sig selv ud fra ikke-stigmatiserende termer. Dette er ligeledes vores ærinde at undersøge, idet vi har fokus på, hvordan informanternes identifikationsmæssige integration (opfattelse som "dansker") kan knyttes til deres sociale integration (sociale relationer med etniske danskere). I denne sammenhæng har vi primært fokus på den del af den

social integration, som omhandler deres adgang til “danske” fællesskaber og netværk i forskellige sociale sammenhænge – både privat og uddannelses- og arbejdsmæssigt. For at forstå informanternes deltagelsesmuligheder i “danske” fællesskaber og netværk, og hvad der kan begrænse disse, anvender vi endvidere Hamburgers perspektiv på social integration. Dette perspektiv anvender vi ligeledes til at diskutere, hvordan manglende sociale relationer til majoritetsgruppen blandt andet kan ses som et socialt problem, fordi denne kan begrænse integrationen på forskellige sfærer som eksempelvis arbejdsmarkedet og uddannelsessystemet.

Vi har således primært fokus på det sociale problem i form af stigmatisering og diskrimination som følge af kategoriseringen “ikke-dansk” og betydningen heraf for informanternes mulighedsrum for identifikationsmæssig og social integration. For yderligere at rammesætte specialet inden for Kandidatuddannelsen i Socialt Arbejde er det relevant at perspektivere til det sociale arbejde, idet der netop kan trækkes paralleller hertil, da der eksempelvis også forekommer kategoriseringsprocesser i det sociale arbejde.

Litteraturstudie

I følgende afsnit vil vi give indblik i relevant forskning inden for vores undersøgelsesfelt. Omdrejningspunktet er at undersøge forskning om danskhed og integration. Begge begreber er omdiskuterede og flertydige i såvel den offentlige debat som forskningsverdenen, og formålet med dette litteraturstudie er derfor at rammesætte hvilken forståelse af begreberne, vi anvender.

Danskhed

Den danske befolknings perspektiv på danskhed

Forskningsmæssigt har fokus blandt andet været på den danske befolknings opfattelse af det at være dansk. Dette fokus er relevant i forhold til vores undersøgelsesfelt, idet vi blandt andet har fokus på kvindernes møde med den danske befolkning, og dets betydning for såvel deres selvopfattelse som “dansk”/“ikke-dansk” som deres mulighed for at indgå i “danske” fællesskaber og netværk.

Denne forskning består af kvalitative interviews med den danske befolkning (Iversen, Gundelach & Warburg, 2008), observationsstudier (Jenkins, 2014) og kvantitative spørgeskemaundersøgelser (Gundelach & Andersen, 2004; Larsen, 2008; Larsen, 2016).

Central forskning i forhold til vores undersøgelsesfelt er professor Christian Albrekt Larsens undersøgelse af forandringer i danskernes nationale forestillinger, som bygger på et kvantitativt datamateriale og derved giver indblik i, hvilke generelle holdninger angående danskhed vores informanterne kan støde på i deres interaktioner med den danske befolkning.

Samtidig er Larsens undersøgelse relevant, idet den tager afsæt i et socialkonstruktivistisk perspektiv på danskhed. Dette undersøger han ud fra danskernes nationale forestillinger – det vil sige idéer og opfattelser af, hvad det vil sige at være dansker. Larsen anvender professor Benedict Andersons perspektiv i forhold til at forstå nationale forestillinger som sociale konstruktioner, idet det nationale fællesskab er et forestillet fællesskab, eller i Andersons terminologi et *Imagined Community*, hvorfor det er svært at karakterisere substansen, som gør danskerne danske (Larsen, 2016, s. 15; Anderson, 1991). Larsens undersøgelse bygger på et datamateriale over en tiårig periode, hvor undersøgelsen fra år 2003 er blevet gentaget i år 2013 (Larsen, 2016, s. 26). I begge spørgeskemaundersøgelser er befolkningen blevet spurgt ind til vigtigheden af otte kriterier for at være “rigtig” dansk. I år 2013 udgør respondentgruppen 1325 personer, hvoraf:

1. 96 % svarer, at det er vigtigt eller meget vigtigt at respektere danske politiske institutioner og love
2. 95 % svarer, at det er vigtigt eller meget vigtigt at kunne tale dansk
3. 90 % svarer, at det er vigtigt eller meget vigtigt at føle sig dansk
4. 84 % svarer, at det er vigtigt eller meget vigtigt at være dansk statsborger
5. 69 % svarer, at det er vigtigt eller meget vigtigt at have levet det meste af livet i Danmark
6. 61 % svarer, at det er vigtigt eller meget vigtigt at være født i Danmark
7. 46 % svarer, at det er vigtigt eller meget vigtigt at have dansk familiebaggrund
8. 25 % svarer, at det er vigtigt eller meget vigtigt at være kristen (Larsen, 2016, s. 81).

Ved alle kriterier er der sket et fald fra år 2003 til år 2013 i forhold til vigtigheden af ovenstående kriterier, og således har de nationale forestillinger forandret sig over tid. I denne forbindelse argumenterer Larsen for, at denne opblødning må betyde, at det er blevet nemmere at

blive inkluderet i nationen (Larsen, 2016, s. 86). Herudfra er det relevant at inddrage borgere med etnisk minoritetsbaggrunds egne perspektiver på dette.

Unge med etnisk minoritetsbaggrunds perspektiv på danskhed

Anden forskning har undersøgt danskhed ud fra unge med etnisk minoritetsbaggrunds perspektiver (Mørck, 1998; Røgilds, 1995; Koefoed & Simonsen, 2010; Larsen & Jensen, 2014; Simonsen 2017a). Fælles for disse forskningsbidrag er et fokus på de unges navigering mellem etniske grænsedragninger. De unge har en oplevelse af, at det er svært at bryde grænsen til det danske og dermed blive forstået som danske.

Et centralt forskningsbidrag i forhold til vores undersøgelsesfelt er Simonsens undersøgelse af, hvorledes efterkommere med mellemøstlig herkomst opfatter grænsen til det danske fællesskab, og hvilke konsekvenser dette har for deres følelse af nationalt tilhørsforhold og deres muligheder for at blive en del af fællesskabet (Simonsen, 2017a, s. 312). Undersøgelsen konkluderer, at der eksisterer en udbredt konsensus blandt informanterne om, at det er svært at blive accepteret som dansk og overskride grænsen til det danske fællesskab. Til trods herfor er der stor variation blandt informanterne i graden af nationalt tilhør, og de placerer sig forskelligt på et kontinuum mellem identifikation og dis-identifikation med det danske. Fælles for de informanter, som har reservationer i forhold til at identificere sig som danske, er en stærk følelse af at blive set som ikke-dansk (Simonsen, 2017a, s. 317-318). Det at blive set som ikke-dansk kan som tidligere påpeget føre til en afstandtagen fra det danske, hvilket ifølge Simonsen kan skabe en større afstand mellem majoritet og minoritet og dermed forringe de unges muligheder for social integration (Simonsen, 2017a, s. 313+328). Simonsen synes således at sammenkæde social integration med spørgsmålet om, hvorvidt informanterne føler sig danske eller ikke-danske, grundet de kategorier de tildeles. Simonsens fokus er imidlertid ikke den sociale men i stedet den identifikationsmæssige integration (at føle sig dansk) (Simonsen, 2017a, s. 312), hvor vi i højere grad vil knytte de to til hinanden, idet vi også har fokus på vores informanters deltagelsesmuligheder i "danske" fællesskaber og netværk på forskellige arenaer.

Så hvad er danskhed?

Ud fra ovenstående er danskhed ikke en substans men derimod en betegnelse, der ændrer form over tid, og som defineres forskelligt. Der eksisterer endvidere forskellige grader af, hvornår en person kan kategoriseres og opfatter sig selv som "dansker", hvorfor danskhed kan ses som

en social konstruktion. Denne forståelse af danskhed, og hvad det vil sige at være “dansk”, vil vi anvende i specialet. Vores interesse er nemlig ikke at undersøge, hvorvidt kvinderne reelt er danske men i stedet at få indblik i, hvorledes de konstruerer deres egen selvopfattelse som “dansker”.

Integration

Integration i dets teoretiske term refererer til en proces, hvori to dele forenes i en større helhed (Simonsen, 2017a, s. 208). De to dele, vi har fokus på, er på den ene side borgere med etnisk minoritetsbaggrund og på den anden side den danske majoritetsbefolkning, hvor den større helhed udgør det danske samfund.

Integration af indvandrere og efterkommere udgør et stort forskningsfelt, inden for hvilket integrationsbegrebet er flertydigt og således defineres forskelligt i forskellige sammenhænge (Hamburger, 1997; Emerek, 2003; Jensen 2007; Simonsen, 2017a). Simonsen argumenterer for, at integration skal forstås som et multidimensionelt begreb, som forskningen må indfange fra forskellige vinkler såsom uddannelse, arbejdsmarkedsdeltagelse, politisk deltagelse, venskaber, værdier, holdninger og identitet (Simonsen, 2017a, s. 210). Vi er opmærksomme på integrationsbegrebets dimensioner, om end det ikke er sigtet at indfange alle disse; vi fokuserer på informanternes identifikationsmæssige og sociale integration og er således bevidste om, at vi ikke indfanger deres fulde integration i det danske samfund.

Integration i form af arbejdsmarkeds- og uddannelsestilknytning

Hvad angår integrationsforskningen har denne særligt et instrumentelt fokus, idet den primært er centreret om indvandrere og efterkommeres integration på arbejdsmarkedet (Møller & Rosdahl, 2006; Andersen, 2013; Gorinas & Jakobsen, 2015; Udlændinge- og Integrationsministeriet, 2018) og i uddannelsessystemet (Hvidtfeldt & Schultz-Nielsen, 2008; Fallesen, 2015; Udlændinge- og Integrationsministeriet, 2018). Fælles for disse forskningsbidrag er et fokus på, hvorvidt og hvordan indvandrere og efterkommere indgår på såvel arbejdsmarkedet som i uddannelsessystemet.

Social integration

Der foreligger enkelte undersøgelser, der forholder sig til den sociale integration mellem etniske danskere og borgere med etnisk minoritetsbaggrund (Ottosen, 1993; Bonke & Schultz-

Nielsen, 2013; YouGov, 2019). Disse undersøgelser viser, at kontakten mellem etniske danskere og borgere med etnisk minoritetsbaggrund er begrænset.

I specialet vil vi ikke undersøge, hvorvidt vores informanter er socialt integrerede men i stedet anvende begrebet som et analytisk redskab til at forstå, de begrænsninger informanterne italesætter angående deres deltagelsesmuligheder i fællesskaber og netværk med etniske danskere. Vi vil i det følgende redegøre for begrebet ud fra Hamburger, idet hun anvender social integration i forhold til etniske minoriteter (Hamburger, 1997). Det er relevant at være opmærksom på, at hendes undersøgelse er fra år 1997, og at der siden da er sket ændringer inden for integrationsområdet, der som tidligere påpeget er blevet skærpet. Alligevel finder vi stadig Hamburgers perspektiv anvendeligt som et analytisk redskab til at forstå, hvad der kan begrænse vores informanters muligheder for at indgå i “danske” fællesskaber og netværk.

Den sociale integration refererer ifølge Hamburger til sociale relationer mellem etniske minoritetsgrupper og majoritetsgruppen (Hamburger, 1997, s. 148-149). Den sociale integration er således gensidig. Idet vi har fokus på borgere med etnisk minoritetsbaggrunds mulighed for at indgå i “danske” fællesskaber og netværk, er vi optaget af deres sociale relationer med etniske danskere og ikke omvendt etniske danskeres sociale relationer til borgere med etnisk minoritetsbaggrund.

Hamburgers undersøgelse viser, at borgere med etnisk minoritetsbaggrunds mulighed for social integration forudsættes af majoritetens handlinger over for og holdninger til dem (Hamburger, 1997, s. 148+157). Ifølge Hamburger begrænses den sociale integration af negative holdninger, fordomme og diskrimination over for borgere med etnisk minoritetsbaggrund, og hun påpeger, at en politisk opstillet vi/de-optik medvirker legitimerende i forhold til den diskrimination, der forekommer i den sociale integrationsproces (Hamburger, 1997, s. 143+162). Idet vi har fokus på, hvordan kvindernes selvopfattelse som “dansk”/“ikke-dansk” og deres deltagelsesmuligheder i “danske” fællesskaber og netværk kan relateres til andres kategoriseringer af dem, er det relevant at inddrage disse begrænsninger.

Så hvad er integration?

Ud fra ovenstående kan integration forstås som en samlebetegnelse for et bredt spektrum af forskellige områder; herunder integration i form af eksempelvis arbejdsmarkeds- og uddannelsesstilknytning samt identifikationsmæssig og social integration, hvorfor integration kan ses som et multidimensionelt begreb. Denne forståelse tilslutter vi os, omend vi blot fokuserer på den identifikationsmæssige og sociale integration, idet vi ønsker at bidrage med et andet fokus end det instrumentelle blik på integration, som ellers er kendetegnende for meget af forskningen på dette område. Imidlertid vil vi også diskutere, hvorledes borgere med etnisk minoritetsbaggrunds manglende indgåen i “danske” fællesskaber og netværk blandt andet kan ses som et socialt problem, fordi denne kan påvirke integrationen på andre områder, herunder på arbejdsmarkedet og i uddannelsessystemet. Vi vil således i den afsluttende diskussion inddrage et mere helhedsorienteret blik på integration.

Videnskabsteoretisk grundlag

Videnskabsteori handler om, hvordan viden skabes, og hvad det er for en slags viden, det er muligt at opnå viden om (Juul & Pedersen, 2012, s. 9). Det videnskabsteoretiske perspektiv tager udgangspunkt i nogle ontologiske og epistemologiske grundantagelser, der inden for de forskellige videnskabsteoretiske retninger er uenighed om. Ontologi omhandler læren om det værende, hvilket vil sige de grundlæggende antagelser om virkeligheden og dennes beskaffenhed. Epistemologi vedrører antagelser om erkendelsens væsen og handler således om, hvad det er muligt for den enkelte at erkende, og hvordan denne erkendelse opnås (Juul & Pedersen, 2012, s. 14).

Vi indtager som tidligere påpeget en socialkonstruktivistisk videnskabsteoretisk position. Socialkonstruktivismen er ikke én samlet position. Snarere kan denne ses som en fællesbetegnelse for en række beslægtede bidrag, der gør op med idéen om, at der eksisterer en endegyldig objektiv sand viden (Pedersen, 2012, s. 188+199). Ifølge socialkonstruktivismen er det ikke muligt at producere objektiv viden om virkeligheden, idet denne er historisk, kulturelt og socialt betinget. På det epistemologiske niveau er det således ikke muligt at erkende virkeligheden ”i sig selv”, idet vores erkendelse af denne er socialt konstrueret. At det ikke er muligt at erkende virkeligheden er ikke det samme som, at virkeligheden ikke eksisterer (Pedersen, 2012, s. 206).

Angående det ontologiske spørgsmål om virkelighedens eksistens, er der uenighed blandt socialkonstruktivisterne. Hvor nogle argumenterer for, at virkeligheden er en social konstruktion, skelner andre mellem den virkelige verden og vores opfattelse af denne. Det vil sige, at der eksisterer en reel verden derude, men at vi på det epistemologiske niveau ikke har mulighed for at erkende denne uafhængigt af de samfundsmæssige konstruktioner (Pedersen, 2012, s. 200). Denne skelnen tilslutter vi os. Eksempelvis benægter vi ikke, at der eksisterer forskellige hudfarver, men disse får ikke betydning for os, før vi med vores begreber og kategoriseringer har sat nogle skillelinjer. Det er nemlig i form af kategoriseringen af forskellige hudfarver, at disse bliver en virkelighed for os, som kan have konsekvenser for den enkelte, idet kategoriseringen kan medvirke til at ekskludere nogle mennesker fra andre.

Det er centralt at være opmærksom på, at vi i ovenstående beskæftiger os med såkaldte fysiske fænomener. En anden central skelnen, hvad angår det ontologiske spørgsmål, er mellem fysiske og sociale fænomener. Hvor radikale socialkonstruktivister argumenterer for, at såvel den fysiske som den sociale virkelighed er en social konstruktion, argumenterer de fleste socialkonstruktivister for, at der skal skelnes mellem fysiske og sociale fænomener, idet det kun er sidstnævnte, der er sociale konstruktioner (Pedersen, 2012, s. 208+211). Sidstnævnte antagelse tilslutter vi os, idet vi eksempelvis forstår sociale fænomener som danskhed og integration som sociale konstruktioner, men vi anser ikke fysiske fænomener som eksempelvis hudfarve som sociale konstruktioner.

Socialkonstruktivismen giver dermed blik for, hvorledes sociale fænomener – som eksempelvis danskhed – ikke kan forstås som objektive sandheder men i stedet som sociale konstruktioner ved, at vi producerer begreber og kategorier til at forstå disse. Vi undersøger således ikke, hvorvidt kvinderne reelt er danske, men snarere hvorledes de aktivt konstruerer deres selvopfattelse om deres danskhed i de sociale interaktioner, de indgår i.

Metode

I det følgende vil vi give indsigt i vores metodiske refleksioner og valg i forhold til vores empirigenerering og -bearbejdning, som vi blandt andet vil begrunde ud fra vores socialkonstruktivistiske videnskabsteoretiske tilgang.

Generering af empiri

Vi har valgt at anvende en kvalitativ metodisk tilgang i forbindelse med vores empirigenerering. Ifølge professorerne Svend Brinkmann og Lene Tanggaard er det med den kvalitative metode muligt at beskrive og fortolke, hvordan specifikke personer bliver til i forskellige kontekster ud fra deres egne perspektiver og italesættelser (Brinkmann & Tanggaard, 2015, s. 13-14). Idet vi har fokus på unge kvindelige efterkommeres egne perspektiver og italesættelser, har vi valgt denne metode, da den netop kan give indblik heri.

Interview

Vi har foretaget syv interviews i perioden fra den 5. marts til den 13. marts. Interviewene har en varighed mellem 30 og 80 minutter. Vi har anvendt interviewet som empirigenereringsmetode, idet denne ifølge Tanggaard og Brinkmann gør det muligt at undersøge, hvordan specifikke personer oplever og italesætter bestemte situationer eller fænomener. Det er gennem interviewet muligt at tilvejebringe en detaljeret analyse af et forholdsvis begrænset antal personers perspektiver (Tanggaard & Brinkmann, 2015a, s. 32). Relateret til vores speciale gør interviewet det således muligt at få indblik i vores informanternes opfattelser og egne perspektiver på deres danskhed og indgåen i "danske" fællesskaber og netværk.

Informantudvælgelse

Vi har valgt at interviewe syv unge kvindelige efterkommere med ikke-vestlig herkomst, som er udvalgt ud fra forskellige udvælgelseskriterier, der er begrundet teoretisk og forskningsmæssigt.

Vi har valgt at interviewe efterkommere, idet disse ofte kategoriseres som en del af "dem" og dermed modstilles "os" danskere (Simonsen, 2017, s. 312). Dette til trods for at efterkommere besidder mange markører, som almindeligvis kan relateres til nationalt medlemskab; de er født og opvokset i Danmark, har gået på danske institutioner og taler flydende dansk. Således kan en mulig selvopfattelse som "ikke-dansk" i efterkommeres tilfælde ikke begrundes med manglende kendskab til det danske samfund, hvilket i modsætning hertil kan være tilfældet for indvandrere. På den anden side besidder de ligeledes "ikke-danske" markører grundet deres ikke-vestlige herkomst, som kan gøre, at de ikke kategoriseres som "danske"; deres slægt er ikke dansk, de ser muligvis anderledes ud med videre (Simonsen, 2017a, s. 314-315). Det er derfor

relevant at interviewe efterkommere, idet de både besidder “danske” og “ikke-danske” markører, hvorfor de muligvis kategoriseres i relation til både det “danske” og “ikke-danske” kategorimedlemskab, hvilket kan påvirke deres selvopfattelse som “dansk”/“ikke-dansk”. Endvidere er det en relevant informantgruppe i forhold til at undersøge den sociale integration, idet de grundet deres danske markører har forudsætningerne for at indgå i “danske” fællesskaber og netværk, og det er således interessant at undersøge, hvordan de alligevel kan være begrænsede i deres muligheder herfor.

Derudover har vi valgt, at informanterne skal have en ikke-vestlig herkomst, idet der i Danmark ses en særlig skepsis over for personer med ikke-vestlig herkomst (Simonsen, 2017a, s. 315). Herudfra er ikke-vestlige efterkommere relevante informanter i forhold til at undersøge, hvordan de opfatter sig selv som “danske” eller “ikke-danske” og har mulighed for at indgå i “danske” fællesskaber og netværk i et samfund, hvor de ses med en særlig skepsis grundet deres ikke-vestlige herkomst.

Relateret hertil er der i Danmark også en særlig skepsis over for indvandrere og efterkommere med muslimsk religiøsitet, idet islam fremstilles som et modsætningsforhold til det danske (Simonsen, 2017a, s. 315). Samtidig viser Simonsen i sin forskning, at det kan være svært at være muslim og samtidig blive accepteret som dansk, ligesom det at se ikke-dansk ud, eksempelvis på grund af det muslimske tørklæde, kan ses som et eksklusionskriterium i forhold til at blive set som dansk (Simonsen, 2017a, s. 316-317+324). Idet tørklædet kan ses som et symbol på muslimsk religiøsitet og som et eksklusionskriterium, finder vi det relevant at interviewe kvinder frem for mænd, idet det er kvinder, som bærer dette. Vi har valgt at interviewe tre kvinder, der går med tørklæde, og fire kvinder som ikke gør. Vi er bevidste om, at kvinderne sagtens kan være muslimske, selvom de ikke går med tørklæde, men da tørklædet kan ses som en markør på deres muslimske religiøsitet og dermed deres tilhør til det “muslimske” kategorimedlemskab”, har vi valgt dette for at forstå de intersektionelle processer, hvor kvinder med og uden tørklæde kan have forskellige muligheder for at blive kategoriseret som tilhørende den “danske” kategori og i relation hertil have forskellige selvopfattelser angående deres danskhed.

Vi har valgt at interviewe informanter i alderen 18-25 år, da dette er en aldersgruppe, hvor de muligvis er mere refleksive og bevidste om sig selv, end yngre informanter ville være. Relateret hertil har vi valgt informanter, som alle er i gang med en uddannelse eller er i arbejde, og som

således kan ses som forholdsvist integrerede i det danske samfund. Dette valg bunder i lektor Marianne Skyttes påpejning af, at forskning om diskrimination viser, at det er de mest ressourcerstærke og de sprogligt bedst integrerede borgere med etnisk minoritetsbaggrund, som rapporterer om mest diskrimination. Dette fordi de føler sig berettiget til ligebehandling i forhold til etniske danskere men sommetider udsættes for en negativ forskelsbehandling (Skytte, 2014, s. 155-156). Det er herudfra relevant at interviewe kvinder, som muligvis i højere grad finder en eventuel negativ forskelsbehandling uberettiget og dermed er mere bevidste om stigmatisering og diskrimination, hvorfor dette i højere grad vil kunne påvirke deres selvopfattelse.

Beskrivelse af informanterne

I det følgende vil vi give en kort beskrivelse af vores informanter ud fra deres egne italesættelser.

Fatima er 24 år og i arbejde. Hendes forældre er fra Tyrkiet. Fatima er muslim og går med tørklæde. Hun er opvokset blandt etniske danskere.

Zahra er 25 år og går på universitetet. Hendes forældre er fra Pakistan. Zahra er muslim og går med tørklæde. Zahra er i sin tidlige opvækst opvokset i et ghettoområde men er efterfølgende flyttet til en forstad, hvor hun er opvokset blandt etniske danskere.

Yasmina er 24 år og i gang med sin bachelor. Yasmina og Zahra er søskende, og således er Yasminas forældre også fra Pakistan. Yasmina er muslim men går ikke med tørklæde. Yasmina er opvokset blandt borgere med etnisk minoritetsbaggrund i et ghettoområde, men flyttede inden hun blev teenager til et område med etniske danskere.

Ulla er 22 år og går på universitetet. Hendes forældre er fra Somalia. Ulla er muslim og går med tørklæde. Hun er opvokset blandt etniske danskere.

Esma er 18 år og går i gymnasiet. Hendes forældre er fra Tyrkiet. Esma er ikke muslim og går således ikke med tørklæde. Hun er opvokset blandt etniske danskere.

Ezra er 19 år og i arbejde. Ezra og Esma er søstre, og således er Ezras forældre også fra Tyrkiet. Ezra er ikke muslim og går således ikke med tørklæde. Hun er opvokset blandt etniske danskere.

Hanna er 18 år og går i gymnasiet. Hendes far er palæstinenser og libanesiser, og hendes mor er palæstinenser og syrer. Hanna er muslim men går ikke med tørklæde. Hun er opvokset blandt både etniske danskere og borgere med etnisk minoritetsbaggrund.

Informantadgang

I de fleste tilfælde har vi fået adgang til informanterne gennem vores bekendte og veninder, som således har fungeret som gatekeepere i forhold til vores empirigenerering. Ifølge lektor Merete Monrad er en gatekeeper en person, som kan give adgang til informanter eksempelvis fra sit eget sociale netværk (Monrad, 2018, s. 133). I ét tilfælde har vi fundet en informant, som en af os kender i forvejen. Ifølge Monrad kan en udfordring herved være, at ens egen sociale situation vil komme til at præge empirien (Monrad, 2018, s. 132). Vi har ved interviewet været opmærksomme på dette, og således har den af os, som ikke kender informanten, fungeret som interviewer ved dette interview, mens den af os som kender informanten kun har været til stede – og i enkelte tilfælde stillet spørgsmål.

Interviewguide

Vi har anvendt den semistrukturerede interviewform. Denne foregår ifølge Tanggaard og Brinkmann som en interaktion mellem forskerens spørgsmål – hvoraf nogle er planlagt på forhånd – og informantens svar (Tanggaard & Brinkmann, 2015a, s. 36). Således har det semistrukturerede interview gjort det muligt for vores informanter mere frit at italesætte deres opfattelser og perspektiver, ligesom det har gjort det muligt for os at forfølge informanternes svar, idet interviewet ikke er stramt struktureret, hvor det udelukkende er de fastlagte spørgsmål, som er styrende.

Vi har forud for interviewene udarbejdet en interviewguide, som vi har forholdt os til, støttet os op af og stillet spørgsmål ud fra ved selve interviewene (se bilag 1). Vi har udarbejdet denne ved at operationalisere vores problemformulering til tre forskningsspørgsmål; 1) Hvordan kategoriseres danskhed, og hvordan opfatter kvinderne sig selv i relation hertil? 2) Hvilke kategorier stilles til rådighed for kvinderne? og 3) Hvordan kan kategoriseringen af kvinderne som

“danske”/”ikke-danske” og deres selvopfattelse i relation hertil relateres til deres deltagelsesmuligheder i “danske” fællesskaber og netværk? Under første forskningsspørgsmål centrerer interviewspørgsmålene sig om, hvad danskhed er, og hvem der kan anses som “danske”, og under andet forskningsspørgsmål, hvordan kvinderne enten bliver set som “danske” eller “ikke-danske” i sociale sammenhænge. Under tredje forskningsspørgsmål har vi stillet interviewspørgsmål, der omhandler integration, herunder deres sociale relationer og deltagelsesmuligheder i sociale sammenhænge.

Tanggaard og Brinkmann påpeger, at et interview altid vil være påvirket af den specifikke undersøgelsesinteresse, ligesom det vil være påvirket af forskerens teoretiske og empiriske viden (Tanggaard & Brinkmann, 2015a, s. 37). Samtidig anerkender den socialkonstruktivistiske tilgang, at interviewet vil være påvirket af forskerens viden og forforståelser forud for dette (Pedersen, 2012, s. 188), hvorfor vi i afsnittet *Forforståelser* vil komme ind på nogle af disse. Idet vi i dette afsnit har fokus på udarbejdelsen af vores interviewguide, vil vi i denne forbindelse også komme ind på, hvordan vores forforståelser afspejler sig heri. Vi har eksempelvis opstillet vores forskningsspørgsmål ud fra vores forudgående teoretiske og empiriske viden. Således omhandler vores forskningsspørgsmål blandt andet forhold såsom ”danskhed” og ”kategorisering” grundet vores viden om, at vores informanter udgør en gruppe, som ofte kategoriseres i forhold til deres danskhed eller mangel på samme. I vores forskningsspørgsmål knytter vi samtidig denne kategorisering af informanterne, deres selvopfattelse og mulighedsrum for at indgå i “danske” fællesskaber og netværk sammen ud fra vores forudgående viden om, at eksempelvis kategoriseringer kan påvirke den enkeltes selvopfattelse og udfoldelsesmuligheder i sociale sammenhænge. Idet vi har været bevidste om vores egen forudgående viden og ikke har villet lade denne påvirke informanternes svar, har vi valgt øverst i interviewguiden at opstille nogle indledende spørgsmål såsom: ”Vil du starte med at fortælle lidt om dig selv?”, hvorved vi har givet informanterne mulighed for at italesætte deres egne perspektiver, forinden de muligvis påvirkes af vores spørgsmål angående danskhed.

Ligesom vi forud for interviewene og i udarbejdelsen af vores interviewguide har været bevidste om, at vores forudgående viden har påvirket forsknings- og interviewspørgsmålene, er vi bevidste om, at vi både før og under interviewene ligeledes synes at have påvirket vores informanternes svar, hvorfor vi i det følgende vil beskrive, hvordan vi i nogle tilfælde kan ses som medskabere heraf.

Os som medskabere af interviewet

Ifølge Tanggaard og Brinkmann kan interviewet ikke betragtes som en neutral teknik men som en interaktion mellem forskeren og informanten. De påpeger, at interviewet således bidrager med svar, som er kontekstuelle og socialt forhandlede, idet bestemte spørgsmål medkonstruerer bestemte svar (Tanggaard & Brinkmann, 2015a, s. 30). Relateret hertil påpeger Pedersen, at virkeligheden og vores viden om denne ud fra den socialkonstruktivistiske tilgang skal ses som skabt og konstrueret gennem interaktion med andre (Pedersen, 2012, s. 188). Vi er bevidste om, at vi fungerer som medskabere af vores informanternes svar blandt andet grundet den interviewereffekt, der gør sig gældende i interviewsituationen. Eksempelvis er vi begge etniske danskere, hvilket kan påvirke det indtryk, informanterne gerne vil give os og dermed deres svar.

Derudover kan vi ligeledes ses som medskabere af vores informanternes svar, idet vi forud for interviewet gjorde dem opmærksomme på, hvad dette handler om. Dette for at specificere og informere om, hvad det er, de siger ja til at blive interviewet om. Dette synes at have påvirket nogle af deres svar. I starten af interviewene forholder samtlige af informanterne undtagen én sig eksempelvis til deres danskhed og ikke-vestlige herkomst i deres beskrivelser af dem selv. De forholder sig således med det samme til vores undersøgelsesemne, hvilket muligvis kan begrundes i, at de forud for interviewet netop har fået disse informationer.

Forforståelser

Inden for den socialkonstruktivistiske tilgang påpeges det, at viden skabes ud fra de forforståelser, forskeren indgår i forskningen med, idet disse påvirker, hvad vedkommende ser og opfatter som virkeligt (Pedersen, 2012, s. 188). Vi vil derfor i det følgende beskrive nogle af de forforståelser, vi havde forud for interviewene, hvordan disse har påvirket vores interviews, og hvorvidt vores empiri og analyse har bekræftet disse.

Ifølge Tanggaard og Brinkmann er forforståelser i form af eksempelvis forhåndsviden om relevante teorier en forudsætning for at kunne stille de bedste og mest relevante spørgsmål. Samtidig må forskeren ved interviewet tillade informanten at udtrykke sig selv, hvorfor forskeren skal indgå i interviewet med et åbent sind (Tanggaard & Brinkmann, 2015a, s. 37-38). Forud

for interviewene havde vi blandt andet sat os ind i en teoretisk ramme og det socialkonstruktivistiske perspektiv. Vi ønskede imidlertid at være forholdsvis eksplorative, hvorfor vi trods vores forforståelser lod informanternes svar være afgørende for vores endelige teorivalg. Eksempelvis påpeger socialkonstruktivismen, hvordan den enkelte påvirkes af og skabes i forhold til de tilgængelige diskurser og de interaktioner, vedkommende indgår i (Pedersen, 2012, s. 219). Selvom flere af informanterne udtrykker, hvordan diskursen påvirker deres selvopfattelse, synes dette ikke at være det centrale for de fleste af dem. Snarere synes andetgørelsen i interaktionen med andre i højere grad at påvirke deres selvopfattelse som "dansker" eller "ikke-dansker". Således bliver deres italesættelser relevante at betragte ud fra Goffmans perspektiv på kategoriseringer og konstruktionen af normalitet og afvigelse. Men idet nogle af informanterne også italesætter diskursernes betydning, vil vi supplere Goffman med et diskursivt perspektiv.

Ud fra vores (videnskabs)teoretiske perspektiv var en af vores forforståelser forud for interviewene, at kvindernes selvopfattelse er påvirket af kategoriseringen af dem som "ikke-danske". Dette synes at være gældende; når kvinderne kategoriseres som "ikke-danske" og andetgøres, bliver de i tvivl om deres danskhed, men imidlertid påvirker denne kategorisering ikke deres generelle selvopfattelse som "dansker", idet de først og fremmest opfatter sig som "danske". Vi har i analysen været opmærksomme på dette og bestræbt os på ikke at lade vores forforståelse påvirke analysen og konklusionen i uoverensstemmelse med empirien.

Yderligere havde vi en forforståelse for, at kvinderne, i de tilfælde hvor de stigmatiseres og ekskluderes, vil være begrænsede i deres muligheder for at indgå i "danske" fællesskaber og netværk, og at kvinderne også selv vil tage afstand fra etniske danskere og det danske samfund som følge heraf. Det var således herudfra, vi forestillede os sammenhængen mellem de to dele i vores problemformulering, hvor vi oprindeligt spurgte, hvordan kvindernes selvopfattelse, og de kategorier de tildeles kan *påvirke* deres deltagelsesmuligheder i "danske" fællesskaber og netværk. Denne sammenhæng forestillede vi os, idet Simonsen i sin forskning viser, at disidentifikation med det danske grundet en oplevelse af at blive regnet for ikke-dansk og gjort negativt anderledes kan medvirke til en afstandtagen fra det danske (Simonsen, 2017a, s. 321). Ligeledes påpeger Goffman, hvordan stigmatisering kan medvirke til, at personer inden for samme stigmakategori slutter sig sammen og undgår sociale sammenhænge med de "normale" (Goffman, 2009, s. 55-56+61). Selvom kategoriseringen af kvinderne som "ikke-danske" for

flere af informanterne gør, at de i højere grad omgås andre med etnisk minoritetsbaggrund, tager de ikke afstand fra det danske samfund og etniske danskere. For informanterne er det gældende, at de har sociale relationer med etniske danskere. Empirisk har vi fundet, at informanternes fællesskaber og netværk med etniske danskere styrker deres selvopfattelse som “dansker” og ligeledes kategoriseringen af dem som “danske”. Således har vi undervejs ændret i vores problemformulering, så den ikke længere spørger, hvordan kvindernes selvopfattelse, og de kategorier de tildeles, *påvirker* deres deltagelsesmuligheder i “danske” fællesskaber og netværk, men i stedet hvordan alt dette kan *relateres*, fordi dette synes at være gensidigt konstituerende.

Bearbejdning af empiri og analysestrategi

Vi har tilgået vores empiri ved, at vi først har transskriberet og anonymiseret samtlige af vores interviews, hvorefter vi har kodet vores transskriptioner. Kodning beskriver den proces, hvor dele af empirien, som beskriver noget sammenligneligt, tildeles en kode, og således drejer kodning sig om at bryde empirien ned i mindre dele (Kristiansen, 2015, s. 484-485). Vi har kodet vores empiri ved at opstille nogle temaer ud fra indholdet heri, og disse forskellige temaer har vi farvelagt, hvorefter vi har gennemgået og sorteret i temaerne. I denne proces er det muligt at få en fornemmelse for empiriens enslydende udtryk, relationer, forskelle og brud (Kristiansen, 2015, s. 482+486). For at vise mønstrene og bruddene i vores empiri inddrager vi flere citater fra de forskellige informanter med både sammenfaldende og modsætningsfyldte meningsindhold. Endvidere viser vi nuancerne og bruddene i vores informanternes italesættelser af deres danskhed, ved at vise at de både opfatter sig selv som “danske”, “ikke-danske” og noget midt imellem.

I den analytiske formidling af vores empiri har vi anvendt relevante begreber og teorier til at forstå denne. Vores analyse tager udgangspunkt i en socialkonstruktivistisk analysestrategi, der blandt andet er optaget af, hvordan virkelighedsopfattelser skabes og konstrueres, og det påpeges, at der således ikke kun findes én sandhed, idet sandhedsopfattelsen er perspektivistisk (Pedersen, 2012, s. 188). Således har vi været opmærksomme på at bringe alle vores informanter i spil med henblik på at belyse flere forskellige og i nogle tilfælde modsætningsfyldte perspektiver.

Endvidere har en socialkonstruktivistisk analysestrategi fokus på at sætte spørgsmålstejn ved den viden, der tages for givet og dermed udfordre selvfølgeligheder (Pedersen, 2012, s. 187+201). Vi søger ligeledes analytisk at udfordre det opstillede modsætningsforhold mellem ”danskere” og ”ikke-danskere”, som politisk sommetider opstilles som selvfølgeligt, ved at vores informanter gives rum for at italesætte sig selv som “danske”, og således udvides “danskhedskategoriens” politisk opstillede grænse.

Kvaliteten af specialet

I det følgende vil vi forholde os til specialets kvalitet ud fra særlige kvalitetskriterier for den kvalitative metode. Vi vil således anvende begreberne transparens i stedet for reliabilitet, gyldighed i stedet for validitet og analytisk generaliserbarhed i stedet for statistisk generaliserbarhed (Brinkmann & Tanggaard, 2015 s. 14; Tanggaard & Brinkmann, 2015b, s. 522).

Transparens

Ud fra Tanggaard og Brinkmanns perspektiv synes det ikke at være relevant at tale om reliabilitet i en kvalitativ forskningssammenhæng, idet de påpeger, at forskellige forskere ikke vil kunne gentage et interview nøjagtigt på samme vis, ligesom de ikke vil kunne opnå de samme udtalelser i interviewet, blandt andet fordi forskere er medkonstruerende i interviewet (Tanggaard & Brinkmann, 2015a, s. 30; Tanggaard & Brinkmann, 2015b, s. 523-524). Således er vi med til at konstruere den viden, vi får, hvorfor andre ikke vil kunne opnå de samme udtalelser og foretage de samme analyser og konklusioner som os. Derfor vil vi i stedet forholde os til specialets transparens, det vil sige gennemsigtighed, som indbefatter, at vores fremgangsmåder er så gennemsigtige som muligt, så vores konklusioner kan vurderes som tillidsfulde ud fra blandt andet vores metodiske og teoretiske tilgange til genereringen og analysen af empirien (Tanggaard & Brinkmann, 2015b, s. 523; Kristiansen, 2015, s. 494). Vi har derfor i de forudgående afsnit beskrevet vores fremgangsmåder og belyst vores metodiske og teoretiske overvejelser og valg med henblik på at gøre det gennemsigtigt for andre at vurdere, hvordan vores tilgang har påvirket vores speciale og dets konklusioner. Ligeledes har vi beskrevet vores forståelser, idet vi er bevidste om, at disse er retningsgivende for, hvordan vi opfatter vores empiri. Endvidere har vi vedlagt vores interviewguide som bilag for at sikre en gennemsigtighed i forhold til vores empirigenerering.

Gyldighed

Gyldighed inden for den kvalitative forskning drejer sig om, hvorvidt der er overensstemmelse mellem empiri og analyse og konklusion, og endvidere om analyserne og konklusionerne er tilstrækkeligt dokumenterede og loyale over for empirien (Kristiansen, 2015, s. 494). Vi har derfor redegjort for, hvordan vi har tilgået vores empiri i form af kodning og analysestrategi. I analysen af vores empiri har vi endvidere været opmærksomme på at være empirinære for derigennem at være loyale over for vores informanternes udtalelser, hvorfor vi har inddraget mange citater i analysen.

Analytisk generaliserbarhed

Den kvalitative forskning er optaget af, at generalisering af forskningsresultaterne ikke kan ske ud fra statistiske tests men i stedet ud fra en analytisk generaliserbarhed. Det vil sige, hvorvidt konklusionerne vil kunne være gældende i lignende tilfælde (Brinkmann & Tanggaard, 2015, s. 14). I forhold til dette ser vi en udfordring i vores speciale, idet vores informanter er forholdsvis forskellige. Eksempelvis går nogle af informanterne i gymnasiet, hvorimod andre går på universitetet eller er i arbejde. Det ville eventuelt i højere grad være muligt analytisk at generalisere vores fund, hvis vi havde valgt informanter fra en mere afgrænset gruppe, hvorved den analytiske generalisering i forhold til andre i en lignende situation muligvis ville være stærkere. Til trods for dette har vi nogle af de samme konklusioner som anden forskning, hvilket kan underbygge specialets analytiske generaliserbarhed. Eksempelvis viser flere af de forskningsbidrag, vi har henvist til i vores litteraturstudie også, at det for borgere med etnisk minoritetsbaggrund kan være svært at blive forstået som "danske".

Etiske overvejelser

Ifølge Brinkmann er der i den kvalitative forskning en række etiske udfordringer og potentialer, som forskeren må forholde sig til (Brinkmann, 2015, s. 463). I det følgende vil vi beskrive nogle af de etiske overvejelser, vi har gjort os i udarbejdelsen af specialet.

En etisk overvejelse omhandler vores informanternes informerede samtykke. Brinkmann påpeger, at det forud for interviews er vigtigt at opnå informanternes informerede samtykke, så de ved, hvad de siger ja til at indgå i (Brinkmann, 2015, s. 473+477). Vi har forud for interviewene udarbejdet en samtykkeerklæring, som samtlige af vores informanter er blevet forelagt og har underskrevet inden interviewene (se bilag 2). Således har informanterne skrevet under på, at

de frivilligt indgår i vores speciale, og at vi må bruge deres oplysninger heri. Forud for dette er de blevet informeret om, hvad specialet drejer sig om, og hvordan deres oplysninger vil blive optaget, opbevaret og behandlet. Vi har valgt, at vores informanter har skullet godkende vores transskriptioner, fordi en etisk overvejelse i forbindelse hermed drejer sig om, hvordan informanternes udsagn mest loyalt transskriberes (Brinkmann, 2015, 477). Vores informanter har således haft mulighed for at komme med rettelser til det transskriberede, og dermed har vi undgået, at informanternes italesættelser og perspektiver er blevet fordrejet i transskriptionen. To af vores informanter kom med enkelte sproglige rettelser i forhold til mere korrekte sproglige formuleringer og sletning af fyldeord.

En anden etisk overvejelse omhandler vores fortrolighed over for og således anonymiseringen af vores informanter. Ifølge Brinkmann er fortrolighed i form af anonymisering en vigtig etisk overvejelse i den kvalitative forskning (Brinkmann, 2015, s. 476+478). Ved transskriptionen af vores interviews har vi anonymiseret navne, byer, uddannelser og arbejdspladser. Vores informanter har i forbindelse med dette selv valgt deres "opdigtede" navne, idet vi ikke har villet tillægge informanterne bestemte forståelser ud fra et bestemt navn og dets konnotationer, som de måske ikke selv kan identificere sig med.

En tredje etisk overvejelse drejer sig om vores relation til informanterne. Denne kan ud fra Brinkmann ses som asymmetrisk, idet forskeren har kompetencen til at påpege bestemte versioner af virkeligheden som sande (Brinkmann, 2015, s. 470). I relation hertil har vi været opmærksomme på denne asymmetriske relation, som yderligere kommer til udtryk ved, at vi eksempelvis begge er etniske danskere og dermed tilhører majoriteten, og at vi interviewer unge kvindelige efterkommere med ikke-vestlig herkomst, som tilhører minoriteten og ofte kategoriseres som en del af "dem" og ikke "os". Vi har således reflekteret over den magtubalance, der forekommer, og vi har derfor under interviewene og i analysen været opmærksomme på ikke at andetgøre kvinderne.

Idet dette speciale blandt andet omhandler danskhed, skriver det sig ind i en samfundsmæssig kontekst, hvor (integrations)debatten, om hvem der er "danske" og "ikke-danske", er aktuel, hvorfor det er etisk centralt at overveje, hvordan specialet indgår i denne kontekst. Eksempelvis udfordrer vi den opstillede vi/de-optik, idet vi opfatter danskhed som en social konstruktion,

og derfor ikke noget som nogen enten er eller ikke er. Efterkommere er ofte genstand i integrationsdebatten (om danskhed), hvorfor vi finder det relevant at give vores informanter mulighed for at komme med deres perspektiver på danskhed. Dette er noget flere af dem påpeger som et vigtigt samfundsmæssigt anliggende. Eksempelvis udtaler Zara, at det er vigtigt at skabe dialog gennem interviews og akademiske undersøgelser, så der skabes en interaktion og dialog, som samler os, frem for splittelse, påstande og fordomme (Zahra, 2019, s. 32).

Teoretisk grundlag

I følgende afsnit vil vi give indblik i det teoretiske grundlag i specialet, som centrerer sig om kategoriseringer. Først vil vi redegøre for dette ud fra Skyttes begrebsapparat og dernæst Goffmans teori om stigma. Endvidere vil vi redegøre for professor emerita Nira Yuval-Davis' perspektiv på tilhør og tilhørspolitikker.

Kategorisering og kategorimedlemskaber

Skytte påpeger, at det er gennem sociale kategorier, at den enkelte skaber sin sociale identitet. Dette sker ved, at den enkelte definerer sig ind og ud af en række forskellige kategorimedlemskaber, som eksempelvis er baseret på køn, alder, klasse, nationalitet og etnicitet. Når den enkelte tilegner sig de sociale kategorier i samfundet, tilegner vedkommende sig også en opfattelse af, hvordan han eller hun skal opfatte og forholde sig til andre inden for bestemte sociale kategorier. Samtidig argumenterer Skytte for, at sociale kategorier i praksis fungerer som roller, det vil sige forventninger og krav til den enkelte sociale kategori (Skytte, 2014, s. 148). Således vil det at tilhøre en bestemt social kategori som eksempelvis "dansker" eller "ikke-dansker" implicere nogle bestemte forventninger.

Ifølge Skytte kan sociale kategoriseringer bidrage til komplekse processer omkring blandt andet diskrimination og racisme, idet disse implicerer en dikotomisering, det vil sige en opdeling af personer i binære oppositioner mellem os og dem (Skytte, 2014, s. 149). I dette speciales tilfælde som oppositioner mellem eksempelvis "danskere" og "ikke-danskere". Skytte påpeger, hvordan kategoriseringer kan bidrage til stereotype forenkede beskrivelser af den enkelte, og at stereotypiseringen kan føre til stigmatisering og i nogle tilfælde diskrimination, hvilket kan påvirke den enkeltes selvopfattelse (Skytte, 2014, s. 150-151+153). Således synes Skytte at være inspireret af Goffmans teori om stigma, som udgør den teoretiske ramme i dette speciale.

Goffmans stigmatteori

Selvom Goffman ikke vil placeres inden for bestemte (videnskabs)teoretiske positioner, placeres han ofte inden for den symbolske interaktionisme (Hutchinson & Oltedal, 2006, s. 98). Symbolsk interaktionisme kan ses som en del af det større socialkonstruktivistiske videnskabs-teoretiske perspektiv, idet denne retning også har fokus på, hvordan den enkelte skabes gennem sociale interaktioner. Et af hans bidrag til sociologien findes i hans afvigelsessociologi, hvori han har fokus på den interaktion, som forekommer mellem stigmatiserede og såkaldte “normale”. Han er således optaget af den sociale konstruktion af normalitet og afvigelse, som forekommer, når stigmatiserede personer indgår i sociale sammenhænge med “normale”, hvorved afvigelsen konstrueres (Jacobsen & Kristiansen, 2009, s. 11; Goffman, 2009, s. 53). Dette gør hans teori særligt relevant i dette speciale, hvor informanternes selvopfattelse som “dansk”/”ikke-dansk” forstås som en social konstruktion, der forekommer i de sociale kontekster, informanterne indgår i.

Ifølge Goffman er et stigma en egenskab, som er dybt miskrediterende. En sådan egenskab kan for den enkelte være stigmatiserende i én kontekst, hvor den i en anden kontekst kan virke normaliserende, hvorfor et stigma skal forstås relationelt og kontekstuel (Goffman, 2009, s. 45). Stigmatisering sker som følge af de kategoriseringer, der opstilles af samfundet, inden for hvilke nogle personer forventes at være. De personer som afviger negativt fra disse forventninger stigmatiseres, hvorimod de personer som ikke gør dette tilhører kategorien, Goffman betegner de “normale” (Goffman, 2009, s. 46). Stigmatisering er således en social proces, hvor igennem den enkeltes sociale identitet, det vil sige hvem vedkommende er i sociale sammenhænge, miskrediteres som følge af omgivelsernes kategorisering heraf. Igennem denne kategoriseringsproces knyttes der stereotype opfattelser til den enkelte, hvorved vedkommende bliver stigmatiseret (Jacobsen & Kristiansen, 2009, s. 20). Stigmatisering kan endvidere føre til diskrimination, hvilket medvirker til, at den stigmatiseredes udfoldelsesmuligheder begrænses (Goffman, 2009, s. 46-47). Det er dette fokus, som vi blandt andet vil inddrage, idet vi er interesserede i, hvorledes stigmatiseringen af informanterne kan begrænse deres deltagelsesmuligheder i “danske” fællesskaber og netværk.

Goffman skelner mellem tre forskellige former for stigma; *kropslige vederstyggeligheder* såsom fysiske handicaps, *karaktermæssige fejl* såsom viljesvaghed og uhæderlighed og “tribale”,

som er slægtsbetingede stigma, såsom race, nation og religion (Goffman, 2008, s. 46). Da vi blandt andet er optaget af den stigmatisering, informanterne møder grundet deres ikke-vestlige herkomst, vil vores fokus være på det tribale stigma.

Goffman er blandt andet optaget af, hvordan stigmaet har betydning for, hvordan den enkelte opfatter sig selv og sin situation. Ifølge Goffman kan den stigmatiseredes selvopfattelse blandt andet bygge på, hvordan vedkommende betragtes af såvel samfundet som af andre personer fra samme stigmakategori (Goffman, 2009, s. 147+165). Goffman anvender i denne forbindelse begrebet moralsk karriere, som henviser til udviklingen af den enkeltes selvopfattelse, og hvorledes den enkelte lærer at tilpasse sig sin situation. I de første faser af den moralske karriere udvikler den stigmatiserede sin selvopfattelse ved at tilegne sig de forestillinger, som er tilgængelige i samfundet, hvorefter den stigmatiserede opdager, at han eller hun selv har et specifikt stigma og således ikke opfylder betingelserne for at blive betragtet som "normal". I de senere faser forsøger den stigmatiserede at håndtere sit stigma på forskellig vis (Goffman, 2009, s. 73+120-121). Eksempelvis kan den stigmatiserede gøre brug af det, Goffman kalder *sløring*, hvilket indbefatter, at vedkommende kan forsøge at forhindre, at stigmaet bliver for påfaldende (Goffman, 2009, s. 143). En anden måde, hvorpå den enkelte kan vælge at håndtere sit stigma, er ved at rette den egenskab, som har forårsaget stigmatiseringen. Dette medvirker imidlertid sjældent til, at vedkommende får status som "normal" (Goffman, s. 50). En måde, hvorpå den stigmatiserede kan opnå denne status som "normal", er i stedet at slutte sig sammen med personer inden for samme stigmakategori, idet vedkommende i sådanne sociale grupper vil blive accepteret som en ligestillet, der er lige så "normal" som alle andre (Goffman, 2009, s. 61). Relateret hertil undgår den stigmatiserede også i flere tilfælde sociale sammenhænge med "normale", idet vedkommende i disse kan være usikker på, hvordan han eller hun bliver opfattet og dermed kategoriseret, hvorfor den stigmatiserede er særligt opmærksom på sin fremtræden (Goffman, 2009, s. 55-56).

I forhold til håndteringen af stigmaet er det centralt at skelne mellem at være henholdsvis miskrediteret og potentielt miskrediteret. Selvom Goffman anvender denne skelnen, påpeger han også, at en stigmatiseret person ofte har oplevet både at være miskrediteret og potentielt miskrediteret. Hvor den miskrediteredes stigma er synligt, er den potentielt miskrediteredes stigma ikke umiddelbart iøjnefaldende eller kendt af de tilstedeværende, hvorfor den potentielt miskrediterede har flere håndteringsmuligheder. Den potentielt miskrediterede vil ofte forsøge at

tilbageholde og afgive bestemte informationer om sig selv med henblik på at skjule sit stigma. Goffman anvender i denne forbindelse begrebet *informationskontrol*. Hvis en sådan informationskontrol lykkes vil personen kunne *passere* – det vil sige bevare hemmeligholdelsen af sit stigma og således bevare en status som “normal” (Goffman, 2009, s. 83-84). Det at passere henviser til en af de senere faser i den enkeltes moralske karriere, hvor vedkommende lærer at tilpasse sig sin situation (Goffman, 2009, s. 121). Idet der er store fordele ved at blive kategoriseret som “normal”, vil alle som har mulighed for dette ifølge Goffman forsøge at passere (Goffman, 2009, s. 115).

Med dette perspektiv er det således muligt at undersøge, hvordan informanternes selvopfattelse påvirkes af deres sociale interaktioner med “normale” – i denne sammenhæng etniske danskere – om stiller bestemte kategorier til rådighed for dem. Endvidere giver dette perspektiv blik for, hvorledes en sådan kategoriseringsproces kan bidrage til stereotype opfattelser af informanterne og dermed en stigmatisering af dem, hvilket kan begrænse deres deltagelsesmuligheder i “danske” fællesskaber og netværk.

Tilhør og tilhørspolitikker

Yuval-Davis’ perspektiv udgør en analytisk ramme, inden for hvilken hun skelner imellem *sense of belonging* (følelse af tilhør) og *politics of belonging* (tilhørspolitikker). Hvor tilhør henviser til den enkeltes følelsesmæssige tilknytning og selvidentifikation, henviser tilhørspolitikker til de grænsedragninger, som alle konstruerer, i forhold til hvem der hører til specifikke fællesskaber (Yuval-Davis, 2006, s. 197). Vi vil anvende Yuval-Davis’ perspektiv på tilhør, idet dette kan relateres til vores fokus på informanternes selvopfattelse som “dansker”, som ud fra Yuval-Davis’ terminologi kan forstås som deres nationale tilhør.

Ifølge Yuval-Davis kan den enkelte tilhøre forskellige fællesskaber, og tilhør er samtidig en dynamisk foranderlig proces, hvorfor vedkommendes følelse af tilhør og (selv)opfattelse kan skifte inden for forskellige kontekster. Den enkeltes tilhør konstrueres blandt andet ud fra vedkommendes sociale position, som er konstrueret ud fra vedkommendes forskellige kategori-medlemskaber såsom køn, nationalitet og etnicitet. Herudfra indtager Yuval-Davis et intersektionelt blik, idet den enkeltes tilhør er konstrueret ud fra forskellige kategorier, som er gensidigt konstituerende (Yuval-Davis, 2006, s. 199-200). Herudfra kan Yuval-Davis’ perspektiv på til-

hør give blik for, hvorledes vores informanternes selvopfattelse kommer til udtryk som følelsesmæssige tilknytninger og selvidentifikationer, ligesom deres tilhør til den "danske" kategori kan ses som foranderlig og også må analyseres ud fra deres tilhør til forskellige kategorimedlemskaber – det vil sige intersektionelt.

Ifølge Yuval-Davis vedrører tilhørspolitikkerne personers grænsesætning i forhold til forskellige tilhørsfællesskaber, det vil sige grænser, som adskiller "os" og "dem", og hun påpeger, at grænsekonstruktioner i forhold til et afgrænset fællesskab således inkluderer nogle og samtidig ekskluderer andre (Yuval-Davis, 2006, s. 204). Hvor den enkelte kan føle tilhør til forskellige fællesskaber, centrerer tilhørspolitikken sig om det at tilhøre enten eller; om hvordan sådan nogle som "os" er, og sådan nogle som "dem" er. Ud fra dette kan Yuval-Davis' perspektiv i forhold til tilhørspolitikker bidrage til at forstå, den diskursive grænsesætning vores informanter italesætter og ligeledes i nogle tilfælde reproducerer, når de netop taler sig ind i denne.

Læsevejledning til analysen

For at besvare vores problemformulering har vi inddelt vores analyse i to overordnede dele: *"Dansk", "ikke-dansk" eller noget midt imellem?* og *Deltagelsesmuligheder i "danske" fællesskaber og netværk*, som skal bidrage til at besvare henholdsvis første og anden del af problemformuleringen.

Første del af analysen har således fokus på, hvordan kvindernes selvopfattelse som "dansk"/"ikke-dansk" kan forstås i relation til de kategorier, de tildeles. Informanterne tildeles forskellige kategorier og italesætter også selv, at de tilhører forskellige kategorier, og vi anvender derfor et intersektionelt perspektiv i analysen til at forstå, hvordan disse forskellige kategorier alle har betydning for informanternes selvopfattelse. De forskellige kategorier, der er på spil ud over "danskhedskategorien", har alle konnotationer til det at have en ikke-vestlig herkomst. Eksempelvis anvender vi de kategorier, informanterne selv italesætter såsom "tyrker" og "pakistaner". Disse kategorier refererer til det, vi analytisk betegner som det "anden etniske" kategorimedlemskab. Det vil sige det medlemskab, de tildeles i form af deres anden etniske herkomst end dansk. I relation hertil anvender vi analytiske kategorier såsom "den anden" og "den negative anden". Førstnævnte kategori er en betegnelse for, at informanterne andetgøres i forhold til det "danske" – det vil sige, at de kategoriseres som "ikke-danske". I relation hertil

anvender vi kategorien “den negative anden”, som også refererer til andetgørelsen af informanterne, men hvor det at være “den anden” gøres til noget negativt, og i denne forbindelse har vi derfor fokus på den stigmatisering og diskrimination, informanterne italesætter.

Vi har inddelt første analysedel i tre underoverskrifter, hvorunder der er flere afsnit. De tre underoverskrifter er: “*Dansk*”, “*Ikke-dansk*” og *Imellem kategorier*. Vi har således foretaget en analytisk opdeling, hvad angår informanternes selvopfattelse, hvor vi i første afsnit “*Dansk*” udelukkende forholder os til, hvordan de opfatter sig som “danske”. Idet informanterne primært opfatter sig selv som “danske”, har vi valgt at starte med dette afsnit for at være tro mod vores empiri. I næste afsnit “*Ikke-dansk*” belyser vi, hvorledes informanternes selvopfattelse er præget af en tvivl vedrørende deres danskhed, når de andetgøres og dermed kategoriseres som “ikke-danske”. I sidste afsnit *Imellem kategorier* vil vi belyse, at informanternes selvopfattelse ikke blot er præget af, at de opfatter sig selv som “danske” eller “ikke-danske”, men at de både opfatter sig i relation til det “danske” og “anden etniske” kategorimedlemskab. Formålet med første analysedel er således at belyse alle aspekter af informanternes selvopfattelse, og dermed hvorledes disse ikke er stabile men foranderlige i forhold til den sociale kontekst og de kategoriseringsprocesser, der eksisterer heri.

Anden del af analysen har fokus på informanternes deltagelsesmuligheder i “danske” fællesskaber og netværk. Analysen centrerer sig om, hvordan deres selvopfattelse, kategoriseringen af dem og mulighedsrummet for at indgå i “danske” fællesskaber og netværk er gensidigt konstituerende. Fokus vil derfor både være på, hvordan deres selvopfattelse og kategoriseringen af dem er påvirket af deres indgåen i disse fællesskaber og netværk, og omvendt hvordan deres deltagelsesmuligheder heri er påvirket af, om de forstår sig selv i relation til den “danske” kategori, og om de kategoriseres som tilhørende denne.

I denne analysedel anvender vi Hamburgers perspektiv på social integration til at analysere de mikrosociale dynamikker, der gør sig gældende i forhold til vores informanternes deltagelsesmuligheder i “danske” fællesskaber og netværk. Vi vil både inddrage de sociale relationer informanterne har haft gennem deres opvækst og stadig har i form af deres venskaber samt deres relationer på arbejdspladsen og i uddannelsessystemet.

Vi har inddelt anden analysedel i to underoverskrifter, hvorunder der er flere afsnit. De to underoverskrifter er: *Sociale relationer til og omgang med etniske danskere* og *Afstandtagen fra og begrænsede muligheder for at indgå i "danske" fællesskaber og netværk*. I førstnævnte belyser vi, hvordan vores informanter alle har haft eller har relationer med etniske danskere, og hvordan dette i henhold til deres italesættelser medvirker til, at de både af andre og sig selv opfattes som "danske". I sidstnævnte belyser vi nogle af de sociale integrationsudfordringer, vores informanter også giver udtryk for. Vi belyser, hvordan andetgørelsen og som følge heraf stigmatiseringen og diskriminationen af informanterne gør, at de er blevet/bliver begrænset i deres mulighedsrum for at indgå i "danske" fællesskaber og netværk. Herefter vil vi i vores diskussion særligt anvende fundene i denne analysedel til at diskutere, hvordan sociale relationer har betydning for den enkeltes udfoldelsesmuligheder på forskellige arenaer.

“Dansk”, “ikke-dansk” eller noget midt imellem?

Følgende analyse vil besvare første del af problemformuleringen, som omhandler, hvordan vores informanters selvopfattelse som "dansk"/"ikke-dansk" kan forstås i forhold til de kategorier, de tildeles af både venner, den bredere befolkning og ligeledes fra politisk side. Informanterne italesætter både, hvorledes de inkluderes i den "danske" kategori, men også hvorledes de bliver ekskluderet og dermed andetgjort i forhold til denne. Denne inkludering og ekskludering af informanterne som henholdsvis "danske" og "ikke-danske" medvirker ligeledes til, at informanterne bliver i tvivl om, hvilken kategori de tilhører, og således italesætter de også, hvordan de befinder sig imellem de to kategorier.

“Dansk”

I følgende afsnit vil fokus være, hvorledes informanterne umiddelbart opfatter sig selv som "danske". Denne selvopfattelse er særligt relateret til deres opvækst i Danmark og kendskab til det "danske" og endvidere deres venners kategorisering af dem som "danske", idet det særligt er i disse sociale sammenhænge, at informanterne opfatter sig selv som mest "danske".

Jeg er "dansk" – ”jeg føler mig vildt dansk”

De fleste af informanterne opfatter sig selv som "danske". Eksempelvis udtrykker Fatima:

Jeg er nok mest dansk, selvom jeg ikke ser sådan ud.

I: Så du forstår dig selv som dansker?

Ja, selvfølgelig (Fatima, 2019, s. 3).

Ligeledes opfatter Zahra sig som “dansker”: ”Jeg har altid følt mig dansk, og det tror jeg har noget at gøre med, at vi jo er født og opvokset i Danmark” (Zahra, 2019, s. 18). Det at føle sig “dansk” er således for Zahra forbundet med hendes opvækst i Danmark, og dette kommer til udtryk hos flere af informanterne. Yasmina udtaler eksempelvis: ”Jeg er født og opvokset her, så jeg vil altid se mig selv som værende dansker, og det er fordi, jeg netop er født og opvokset her” (Yasmina, 2019, 37). Flere af informanterne synes således at konstruere nogle af de samme kriterier for det at være “dansk”, som Larsen i sin undersøgelse også viser, at den danske befolkning konstruerer. Eksempelvis det at “føle sig dansk” og være “født” og “opvokset” i Danmark (Larsen, 2016, s. 80).

Goffman er blandt andet optaget af den enkeltes subjektive opfattelse af sig selv, som ifølge ham er baseret på vedkommendes forskellige sociale erfaringer (Goffman, 2009, 147). Herudfra kan informanternes selvopfattelse som “dansker” således forstås i relation til de sociale erfaringer, de har gjort sig, idet de begrundet deres tilhør til Danmark ud fra deres opvækst. I relation hertil udtaler Ezra:

[...] jeg føler mig jo på en måde som en dansker 100 procent – eller 90 procent, fordi at jeg forbinder det med, at jeg kan sproget fuldt ud, jeg lever som en dansker gør, jeg bor i Danmark, jeg har dansk statsborgerskab [...] det kan godt være, at jeg ikke ligner en, men jeg føler mig som en dansker. Selvom mit blod måske ikke er 100 procent [...] (Ezra, 2019, s. 118).

Og yderligere udtaler hun: ”Men jeg føler mig ikke tyrkisk – jeg føler mig dansk, fordi det er sådan, jeg er opvokset” (Ezra, 2019, s. 119). Flere af informanterne udtaler således, hvordan de føler sig som “danske”. Denne danskhedsfølelse kan i denne sammenhæng tolkes som et udtryk for, at de opfatter sig selv i relation til kategorien “dansker”. Dette kan ud fra Yuval-Davis’ perspektiv ses som et udtryk for, at informanterne har et tilhør til den “danske” kategori, det vil sige, at de har en følelsesmæssig tilknytning hertil. Endvidere synes Ezra også at forstå

sin danskhed ud fra et statsborgerskabs- og medborgerskabsperspektiv. Eksempelvis italesætter hun, at hun bor i Danmark og har dansk statsborgerskab, hvilket ud fra Yuval-Davis' perspektiv kan forstås som en måde, hvorpå hun forsøger at legitimere sin danskhed ud fra sin ret til at høre til.

Et af de forhold som har betydning for informanternes selvopfattelse er deres kendskab til den danske kultur, idet de netop er opvokset i Danmark. Samtidig er denne også præget af deres manglende kendskab til deres forældres oprindelige kultur. Eksempelvis udtaler Yasmina: "Men jeg anser altid mig selv som værende dansker, fordi jeg kender mere til den danske kultur [...] Jeg kender ikke så meget til den pakistanske kultur" (Yasmina, 2019, s. 36). Ligeledes udtaler Ulla: "[...] jeg føler mig vildt dansk. Jeg føler, at jeg er en del af det danske, for jeg har ikke kendskab til andet. Jeg har ikke kendskab til mine rødder derhjemme – altså i Somalia" (Ulla, 2019, s. 54). Ud fra Goffmans perspektiv kan informanternes selvopfattelse som "dansker" således forstås som en følge af deres sociale erfaringer i form af blandt andet deres opvækst i Danmark og deres indgående kendskab til den danske kultur. Selvom Ulla opfatter sig selv som "dansker" og ikke har kendskab til andet, synes hun alligevel at italesætte Somalia som sit hjem, hvilket afspejler kompleksiteten i hendes tilhør og dermed selvopfattelse.

Informanternes selvopfattelse som "dansker" er særligt fremtrædende, når de er i udlandet. Eksempelvis udtaler Zahra i forhold til, hvad danskhed er, og hvornår hun føler sig "dansk": "Når du savner dit hjemland, når du er i udlandet. Der tænker jeg ofte på Danmark [...] Det er ligesom der, man føler sig hjemme" (Zahra, 2019, s. 17). Det at føle sig hjemme er ifølge Yuval-Davis netop udtryk for den enkeltes følelse af tilhør (Yuval-Davis, 2006, s. 197), hvilket kommer til udtryk hos Zahra. For flere af informanterne er lignende gældende. Eksempelvis udtaler Ezra: "Ja, jeg passer ikke ind [i Tyrkiet, red.]" (Ezra, 2019, s. 119). Ezra føler sig i Tyrkiet anderledes fra den måde, tyrkerne går klædt på og er på, hvorfor hun ikke opfatter sig som "tyrker" men i stedet som "dansker" (Ezra, 2019, s. 119). Ezra synes således at definere sig i relation til kategorien "dansker" ved at definere sig i modsætning til det "tyrkiske" kategorimedlemskab. Lignende er gældende for Fatima, som udtaler:

Men da jeg var dernede [i Tyrkiet, red.] i et halvt år og ligesom levede sammen med folk, der lever der til dagligt, der lægger man jo mærke til, hvor anderledes man egentlig selv er – hvor tyrkisk man ikke er. Og så tænker man, okay hvis jeg ikke er tyrkisk,

er det så fordi, jeg er mere dansk? Men her kan man jo også sige, nå ja men jeg er jo også anderledes i forhold til, hvordan jeg er i samfundet i Danmark. Og det er jo ikke fordi, jeg er tyrkisk, men fordi jeg er en blanding af det hele (Fatima, 2019, s. 2).

Det er således også opfattelsen af at være anderledes i Tyrkiet, som gør, at Fatima opfatter sig selv som "ikke-tyrkisk". Imidlertid opfatter Fatima sig også som anderledes i Danmark, hvilket synes at være i modsætning til Ezra, hvor hendes anderledeshed i forhold til det tyrkiske synes at styrke hendes selvopfattelse som "dansker".

Stærk selvopfattelse som "dansker"

Esma og Ezra er de af informanterne som synes at have den stærkeste selvopfattelse som "dansker", idet de sjældent sætter spørgsmålstegn ved deres danskhed. Eksempelvis udtaler Ezra følgende: "[...] jeg er jo opvokset på en måde, hvor jeg føler mig som dansk. Så det er lidt svært at tænke over, hvornår jeg føler mig ikke-dansk" (Ezra, 2019, s. 120). Således er Ezras selvopfattelse så stærk, at hun i ingen situationer umiddelbart ser sig selv som "ikke-dansk". Dette kommer ligeledes til udtryk i følgende citat:

[...] jo, de [personer hun ikke kender, red.] spørger også nogle gange, hvor kommer du fra? Og så siger jeg, jamen jeg kommer fra ByZ. Men så siger de, nej hvor kommer du fra? Hvor stammer du fra? Og så er jeg sådan, nå så er det ikke ByZ alligevel. Og så er jeg sådan, mine forældre er fra Tyrkiet (Ezra, 2019, s. 130).

I dette citat kommer det til udtryk, at Ezra af andre ikke udelukkende kategoriseres som "dansk", idet der spørges ind til, hvor hun kommer fra. Ezras selvopfattelse som "dansker" betyder imidlertid, at hun i denne kategoriseringsproces ikke overvejer, hvorvidt spørgsmålet angår hendes herkomst, og i de tilfælde hvor det bliver klart for hende, at spørgsmålet angår dette, relaterer hun det til sine forældres oprindelse i Tyrkiet og ikke til sin egen tyrkiske herkomst. Denne stærke selvopfattelse er ligeledes gældende for Esma, som også har svært ved at komme med situationer, hvor hun føler sig mindre "dansk" eller "ikke-dansk" (Esma, 2019, s. 105). Relateret hertil viser Simonsen i sit studie, at de af hendes informanter, som identificerer sig som danske, er selvsikre i forhold til dette. For disse kan deres danskhed ikke udfordres, idet den er konstant og en følge af blandt andet det at være født og opvokset i Danmark. Ifølge Simonsen oplever disse informanter en større personlig magt over deres danskhed (Simonsen,

2017a, 317+323). Dette er ligeledes gældende for Esma og Ezra. Eksempelvis giver Esma udtryk for, at det er op til den enkelte selv at vurdere, hvorvidt vedkommende er "dansk": "Ja, jeg synes ikke, at der er en person, der skal bestemme det eller en regering eller noget som helst. Altså det ligger meget hos en selv" (Esma, 2019, s. 107). Adspurgt om dette er muligt, udtaler hun: "Altså det synes jeg i hvert fald for mig selv. Men jeg kan ikke snakke for andre" (Esma, 2019, s. 107). I lighed hertil udtaler Ezra: "Men jeg føler, at man selv kan mærke, om man føler sig som en dansker" (Ezra, 2019, s. 126). For både Ezra og Esma er det således muligt for den enkelte at mærke efter og bestemme, hvorvidt vedkommende er "dansk" eller ej. Hertil er det relevant at inddrage Yuval-Davis' skelnen mellem tilhør og tilhørspolitikken, der sætter grænser for, hvilke grupper den enkelte hører til (Yuval-Davis, 2006, s. 197). I ovenstående synes såvel Esma som Ezra at have et stærkt følelsesmæssigt tilhør til Danmark til trods for, at der som tidligere påpeget i dag politisk er sat grænser for deres mulighed for at høre til, idet de tilhører kategorierne "ikke-vestlig" og "efterkommer". Esma og Ezra synes imidlertid ikke at være påvirket heraf, idet de selv tager definitionsmagten over det at være "dansk" på grund af deres følelsesmæssige tilknytning hertil. Selvom det ifølge Esma og Ezra er op til den enkelte at definere, hvornår vedkommende er "dansk", synes flere af vores informanternes selvopfattelse at være påvirket af, at andre ligeledes kategoriserer dem som "danske".

At blive kategoriseret som "dansk"

Som påpeget er Goffman optaget af den sociale konstruktion af normalitet og afvigelse, som forekommer i sociale sammenhænge (Jacobsen & Kristiansen, 2009, s. 11). Denne konstruktion er kontekstafhængig, idet den specifikke sociale kontekst og de sociale processer heri har betydning for, hvorvidt den enkelte konstrueres af andre som "normal" eller "afvigende" (Jacobsen & Kristiansen, 2009, s. 25). Relateret hertil kan den enkeltes selvopfattelse være påvirket af, hvordan samfundet såvel som andre fra samme stigmakategori kategoriserer vedkommende (Goffman, 2009, s. 147+165). Som påpeget opfatter de fleste af informanterne sig som "danske". Ud fra Goffman er det således muligt at forstå, hvordan denne selvopfattelse er en konstruktion og følge af de kategorier, de tildeles i de sociale processer, de indgår i, hvilket følgende afsnit vil belyse.

For vores informanter er selvopfattelsen som "dansker" stærkest i sociale sammenhænge med deres etnisk danske venner, som kategoriserer dem som "danske". Eksempelvis udtaler Ulla:

Ja altså, jeg føler ... når jeg snakker med mine jævnaldrende danske venner og unge, så er jeg bare dansk. Og de kan ikke forstå, at der er nogle, som stiller spørgsmålstejn ved min danskhed, netop fordi de ligesom kender mig – de ved, hvordan jeg er, og de kan ikke se, at der er noget problem i, at jeg ligesom claimer danskheden (Ulla, 2019, s. 62).

Ligeledes udtaler Hanna:

Og så gik jeg så rundt med nogle danske venner, og så blev jeg bare set som rigtig dansk. Man lod ikke engang mærke til, at man var anderledes i den gruppe [...] Der er fem stykker i den gruppe, hvor jeg bare er den eneste af anden etnicitet, men de får mig bare til at føle, at jeg slet ikke er anderledes fra dem [...] jamen du er jo præcis ligesom os, så du er ikke noget anderledes i forhold til os (Hanna, 2019, s. 80).

Ulla og Hanna opfatter sig således som “danske”, når de er sammen med deres etnisk danske venner. Dette kan forstås ud fra Goffman, der påpeger, at jo mere den enkelte er sammen med “normale”, jo mere vil den enkelte opfatte sig selv ud fra ikke-stigmatiserende termer (Goffman, 2009, s. 149). Citaterne viser endvidere, at Ulla og Hannas etnisk danske venner ikke stiller spørgsmålstejn ved deres danskhed men i stedet kategoriserer dem som “danske”, og det er denne kategorisering som ligeledes synes at have betydning for deres egen selvopfattelse som “dansker”. I de sociale sammenhænge, de indgår i med deres etnisk danske venner, konstrueres normaliteten – det at være “dansk” – og informanterne tildeles et medlemskab til denne kategori. Hanna og Ulla formår således at passere, idet de af deres venner kategoriseres som “normale”. Dette synes at være i modstrid med Goffman, der ellers påpeger, at det er med de “normale” – i denne sammenhæng etniske danskere – at personer med stigmatiserende egenskaber konstrueres som “afvigere”. Dette forekommer ifølge Goffman oftest i sociale kontakter mellem personer, som ikke kender hinanden, hvorved de stereotype reaktioner oftest kommer til udtryk. Denne kategoriske indstilling svækkes imidlertid, når personer får et bedre kendskab til hinanden, og således opstår der sympati og forståelse i stedet (Goffman, 2009, s. 92). Dette kommer til udtryk hos Yasmina, der angående sine etnisk danske venner udtaler:

[...] deres førstehåndsindtryk af mig var i hvert fald, hun ser ikke dansk ud, så hun er sikkert ligesom den typiske anden etniske. Så man bliver stigmatiseret. Men så når de

endelig har lært mig at kende, jamen du er jo rimelig dansk, og du snakker fint dansk, og du er ikke så meget til den pakistanske kultur, så de ... man føler sig mere som en dansker (Yasmina, 2019, s. 38).

For Yasmina har hendes "ikke-danske" udseende således en betydning for kategoriseringen af hende som "den typiske anden etniske" i sociale kontakter med personer, hun ikke kender. Dette ændres, når de lærer hende at kende, hvorefter hun kategoriseres som "rimelig dansk" grundet hendes dansksproglige kompetencer og det, at hun ikke er "for" pakistansk, hvilket gør, at Yasmina opfatter sig som mere "dansk". Dette til trods for, at hendes etnisk danske venners kategorisering bærer præg af, at det ikke er muligt for hende at blive et fuldgyldigt medlem af det "danske" kategorimedlemskab, da hun kun er "rimelig dansk".

Den kategorisering, der forekommer i sociale sammenhænge, er ifølge Goffman blandt andet påvirket af "*med*"-relationens *informerende karakter*. Dette refererer til, at den enkelte blandt andet vil blive kategoriseret ud fra de tilstedeværendes sociale identitet, idet det forudsættes, at den enkelte er ligesom dem, vedkommende er sammen med (Goffman, 2009, s. 88). Herudfra kan informanternes omgang med deres etnisk danske venner bidrage til, at de selv kategoriseres som "danske". Dette synes at være tilfældet for Ezra, som ikke har været ude for nogle konkrete situationer, hvor hun direkte er blevet kategoriseret som "ikke-dansk":

Det har jeg ikke nej. Men jeg tror også, at det måske har noget at gøre med den måde, jeg måske går klædt på [...] eller den omgangskreds jeg har. Så tror jeg bare, man tænker, hun passer ind eller et eller andet (Ezra, 2019, s. 121).

Ezra tillægger blandt andet sin omgangskreds betydning for, at hun kategoriseres som en, der "passer ind". Ezra formår således at passere – at indgå i kategorien "dansker" – blandt andet grundet sin omgangskreds, og således de relationer hun har til etniske danskere. Ud fra Goffman kan dette forstås ud fra den sociale identitet, hendes etnisk danske omgangskreds har, som dermed også informerer om, hvordan Ezra skal kategoriseres.

Hos flere af informanterne kommer det således til udtryk, at deres selvopfattelse som "dansk" er påvirket af, at de bliver kategoriseret sådan. Det at informanterne kategoriseres som "danske" er ikke kun gældende, når de er i sociale sammenhænge med deres etnisk danske venner.

Flere af informanterne giver ligeledes udtryk for, at de i nogle tilfælde også af andre med etnisk minoritetsbaggrund stilles kategorien "dansker" til rådighed. Kategorien "dansker" får i nogle tilfælde en negativ afvigende karakter, fordi informanterne ligeledes anses som tilhørere af kategorien "anden etnisk", som modstilles det "danske" kategorimedlemskab. Dette kommer eksempelvis til udtryk som en modstand mod deres omgang med etniske danskere. Eksempelvis udtaler Ulla:

Så jeg var vant til det med at omgås danskere, men de kunne ikke rigtig forstå det mine indvandrerveninder, så da jeg begyndte at snakke med de her danskere og omgik dem meget, der syntes de, at det var vildt underligt. Så de var sådan lidt, du er blevet en rigtig dansker nu, og de begyndte lige pludselig at være sådan lidt, nå men okay hvad er det lige, der sker her (Ulla, 2019, s. 65).

Ulla italesætter en manglende forståelse fra sine "indvandrerveninder" i forhold til, at hun omgås sine etnisk danske venner. Dette har Hanna ligeledes været ude for: "Men så da det var, jeg gik rundt med de her danske venner, så kunne jeg også bare mærke så meget modstand fra den anden etnicitetsgruppe [...]" (Hanna, 2019, s. 90). For Hanna og Ulla er modstanden mod deres omgang med etniske danskere kommet fra deres venner med etnisk minoritetsbaggrund. Som påpeget, er den sociale konstruktion af normalitet og afvigelse ifølge Goffman afhængig af den sociale kontekst (Jacobsen & Kristiansen, 2009, s. 11). Således kan en egenskab blive betraget som en normalitet i én social kontekst men som en afvigelse i en anden social kontekst. Hvor det at informanterne omgås etniske danskere af deres "indvandrerveninder" og den "anden etnicitetsgruppe" betragtes som en afvigelse – noget som de har svært ved at forstå og har modstand mod – betragtes informanterne i andre sociale sammenhænge, som tidligere påpeget, netop som "normale" grundet deres omgang med etniske danskere.

"Ikke-dansk"

Til trods for at informanterne opfatter sig selv som "danske", kommer det også til udtryk hos flere af dem, at de ikke altid opfatter sig som "danske", og hvorledes de bliver i tvivl om deres danskhed. Dette kan forstås ud fra den andetgørelse af informanterne, de ofte bliver udsat for af såvel etniske danskere som i den bredere politiske og samfundsmæssige diskurs. I de følgende afsnit vil vi derfor belyse, hvorledes informanternes selvopfattelse som "ikke-dansk" kan forstås i relation til, måden hvorpå de kategoriseres.

Det er som tidligere påpeget gennem sociale kategoriseringer, at den enkelte skaber sin egen sociale identitet. Denne udvikles ved, at den enkelte definerer sig ind og ud af forskellige sociale kategorimedlemskaber som eksempelvis nationalitet og etnicitet (Skytte, 2014, s. 148). Dette kommer også til udtryk hos informanterne. Eksempelvis udtaler Yasmina følgende:

Jeg tror, når det kommer til det at have ... ungdomskulturen [...] Men på det område så tror jeg, at jeg er meget mere pakistansk, og i nogle specifikke holdninger til specifikke ting der føler jeg mig lidt mere pakistansk.

I: I forhold til hvad for eksempel?

Det at blive gift for eksempel og få børn, før man bliver gift, der tror jeg bare, at jeg hellere vil foretrække at blive gift og så få børn. Men ellers så ... hvis jeg tager ud, og folk spørger mig, hvor er du egentlig fra, når man har samtaler, når man er ude at rejse ... nå men hvor er du fra? Jeg er fra Danmark (Yasmina, 2019, s. 39).

Hos Yasmina er det således i forskellige sammenhænge, at hun definerer sig ind og ud af sine nationale og etniske kategorimedlemskaber. Det at forstå sig selv ud fra samme "anden etniske" kategori som sine forældre kommer også til udtryk hos Hanna:

Sådan er du dansker? Nej det er jeg ikke [...]

I: Men når de så spørger dig, hvis jeg lige hørte rigtigt, er du dansker, hvad svarer du så?

Så svarer jeg ja.

I: Okay, jeg hørte dig nemlig først sige nej, så jeg ville lige være sikker.

Nå nej, eller jo jeg svarede nej lige før, men jeg er libaneser og palæstinenser, men jeg er født her i Danmark. Sådan plejer jeg bare at sige, men det er jo lidt kompliceret at sige alt det der (Hanna, 2019, s. 76-77).

Hanna definerer sig således både i relation til kategorien ”ikke-dansker” og kategorien ”dansker”. Selvom Hanna svarer ja til, at hun er ”dansker”, synes hendes selvopfattelse mere at være præget af, at hun opfatter sig selv som ”libanenser” og ”palæstinenser”, idet Hanna i sin egen beskrivelse definerer dette som noget hun *er*, hvorimod Danmark bliver en fysisk lokalitet, hvori hun er født. At Hanna i højere grad ikke forstår sig selv som tilhørende kategorien ”dansker” kommer også til udtryk i hendes opdeling mellem, ”hvordan jeg er, og hvordan – jeg vil ikke sige dem, men hvordan det er hos dem” (Hanna, 2019, s. 73). Hun italesætter således sig selv i modsætning til dem – etniske danskere. Denne dikotomisering mellem ”os” og ”dem” kan ses som et produkt af kategoriseringer, idet disse netop opdeler mennesker i binære positioner (Skytte, 2014, s. 149). Dette perspektiv kommer også til udtryk hos Yuval-Davis, der påpeger, at alle mennesker opstiller tilhørspolitikker, hvilket vil sige, at de konstruerer grænser, der adskiller befolkningen mellem ”os” og ”dem” (Yuval-Davis, 2006, s. 204). Denne opdeling mellem forskellige grupper af mennesker kan ud fra Yuval-Davis’ perspektiv ses som en måde, hvorpå informanterne er med til at reproducere en tilhørspolitik, når de både definerer sig selv i relation til en gruppe, og når de ligesom Hanna opstiller en grænse mellem et ”os” og et ”dem”, hvilket også gør sig gældende hos Ezra, der modstiller sig selv med en muslimsk pige i sin klasse (Esma, 2019, s. 122).

Opdagelsen af at være anderledes

Denne opdeling mellem ”os” og ”dem” er flere af informanterne først blevet opmærksomme på senere i livet, hvor de opdager, at de kategoriseres som anderledes. I denne sammenhæng kan Goffmans begreb om den moralske karriere benyttes til at forstå denne opdagelse. Som tidligere påpeget henviser moralsk karriere blandt andet til udviklingen af den enkeltes selvopfattelse, og hvorledes den enkelte lærer at tilpasse sig sin situation. Første fase i den stigmatiseres læringsproces består i, at vedkommende tilegner sig de ”normales” synspunkt og de forestillinger, der råder i samfundet. Dernæst opdager den enkelte, at vedkommende ikke opfylder kriterierne for at kunne betragtes som ”normal”, idet vedkommende besidder et bestemt stigma. I denne fase lærer den enkelte yderligere, hvilke konsekvenser et sådant stigma bevirker (Goffman, 2009, s. 73+120-121). Denne opdagelse af ikke at være ”normal” – i denne henseende at være ”dansker” – forekommer hos flere af informanterne i løbet af folkeskoletiden, hvor de lærer, at de ikke er ligesom andre. Dette kommer blandt andet til udtryk hos Fatima, der udtaler følgende:

Man kan sige, langt op igennem folkeskolen var jeg ikke klar over, at jeg var andet end dansk. Først da der kom fokus på det... politisk fokus og diskursen. Og det påvirker ligesom hele samfundet et eller andet sted. Så begynder man sådan at lægge mærke til, nå men okay jeg er ikke dansk, fordi de andre italesætter det [...] Så det er først i sådan 8.-9. klasse måske, hvor man har samfundsfag, og tingene bliver italesat på en anden måde, hvor man begynder at tænke, nå okay, så er jeg jo også indvandrer, eller efterkommer af indvandrer. Eller hvad er jeg egentlig ikke? (Fatima, 2019, s. 1).

Fatima har således udelukkende forstået sig selv som "dansk", indtil hun bliver gjort opmærksom på de forestillinger, der hersker i samfundet. Disse er med til, at hun selv begynder at så tvivl om sin danskhed, og hvad hun er. I dette tilfælde er det ikke de mikrosociale dynamikker og mødet med de "normale", som Goffman har fokus på, men i stedet den større politiske diskurs, der hersker i samfundet, som påvirker Fatimas selvopfattelse. Her kan Yuval-Davis' perspektiv inddrages til at forstå, hvorledes den enkelte påvirkes af tilhørspolitikker – i denne sammenhæng konstrueret af det politiske fællesskab – som sætter grænser mellem "os" og "dem" (Yuval-Davis, 2006, s. 204). Det er netop i den politiske italesættelse af nogle som "ikke-danske", at Fatima begynder at forstå sig i relation til denne kategorisering. Også Ulla bliver gjort opmærksom på, at hun besidder et stigma ved at få kendskab til de samfundsmæssige debatter:

Det var da vi begyndte at have samfundsfag, da mange af de samfundsmæssige debatter blev bragt op, at det lige pludselig gik op for mig, okay der er nogle, som faktisk er imod mit tørklæde for eksempel, at der er nogle, der er imod, at jeg er i det her land (Ulla, 2019, s. 59).

Hos Ulla er det ligesom hos Fatima, når hun begynder at få samfundsfag i skolen, at hun bliver gjort opmærksom på, at hun er anderledes. Tidligere har hun blot forstået sig som "dansker":

I så mange år har jeg bare følt, at jeg var dansker. Det er igen det der med danskhed. Jeg kan huske, at helt tilbage fra da jeg gik i børnehaven og i folkeskole, der var jeg bare ... jeg har bare altid været ligesom alle andre. Der har aldrig været nogle, som har peget mig ud. Så snart jeg ... jeg tror, jeg startede i 8. klasse, det var først der, det

begyndte. Det var først der, det gik op for mig, okay jeg er ikke ligesom alle de andre. I hele min barndom har jeg altid følt mig som alle andre, altså danskere – eller etniske danskere. Det var først, da folk begyndte at sætte spørgsmålstejn ved, hvem jeg var, før jeg overhovedet gjorde det, at jeg var sådan lidt, okay vent lige lidt jeg er anderledes, og nu skal jeg lige pludselig til at tage stilling til, at folk lige pludselig kan finde på at råbe ting af mig eller spørge ind til nogle ting, som jeg ikke selv har taget stilling til, og så var det ligesom der, jeg begyndte at reflektere over, okay hvad er det egentlig ... hvor er det egentlig, jeg hører til? (Ulla, 2019, s. 59).

Det er således også i det interaktionelle møde med andre, at Ulla bliver gjort opmærksom på, at hun ikke opfylder kriterierne for at blive betragtet som “dansk”, idet folk begynder at sætte spørgsmålstejn ved hendes tilhør ved at stille hende spørgsmål om forskellige ting og ved at komme med tilråb efter hende. Hun opdager således også konsekvenserne ved sit stigma. Dette gør sig også gældende hos Yasmina, der ikke tænkte over sit stigma, da hun var barn, men først da hun blev ældre:

Ja. Jeg tænkte ikke rigtig over, at det var racisme til at starte med, fordi det havde jeg ikke rigtig lært om. Men jo ældre jeg blev, jo mere fandt jeg ud af, okay det her det er tæt på racisme (Yasmina, 2019, s. 36).

Det er således også først senere i livet, at Yasmina lærer, at hun besidder et stigma, som har konsekvenser for hende.

Opdagelsen af at være anderledes sker således, fordi informanterne tilegner sig en bevidsthed omkring de forestillinger, der hersker i samfundet blandt de “normale”, hvorefter informanterne lærer, at de ikke opfylder betingelserne for at indgå i den “danske” kategori, hvilket også påvirker deres egen selvopfattelse, idet de begynder at sætte spørgsmålstejn ved deres danskhed. Det er altså andetgørelsen af informanterne, der får betydning for, at de selv begynder at opfatte sig som “ikke-danske”.

At blive kategoriseret som ”den anden”

På trods af at informanterne primært opfatter sig selv som ”danske”, synes det ikke at være muligt for dem at blive fuldbyrdede medlemmer af ”danskhedskategorien” grundet andres kategorisering af dem som ”ikke-danske”. Ifølge Goffman har den enkelte netop ingen kontrol over vedkommendes mulighed for at efterleve normen, idet denne er betinget af den enkeltes vilkår frem for vedkommendes egen vilje (Goffman, 2009, s. 168). Med dette udgangspunkt er det således ikke muligt for informanterne at blive ”danske” på trods af deres ønske herom, idet deres vilkår ud fra Goffmans perspektiv ikke tillader dette. Dette kommer særligt til udtryk hos Yasmina, der udtaler følgende:

Men jeg synes ikke ... jeg tror bare ... jeg har bare vænnet mig til, at de ser mig som værende anderledes og ikke helt dansk, men jeg har accepteret, at jeg er anderledes, og at jeg aldrig vil blive helt dansk (Yasmina, 2019, s. 39).

Selvom Yasmina som tidligere påpeget definerer sig selv i forhold til kategorien ”dansker”, er hun bevidst om, at andre ikke opfatter hende således. Hun accepterer dette vilkår, hvilket medvirker til, at hendes selvopfattelse bliver, at hun ”aldrig vil blive helt dansk”. Hendes selvopfattelse bliver således påvirket af, hun tildeles kategorien ”ikke-dansker”. Det at blive set som ”ikke-dansk” er også tilfældet for Ezra, der kategoriseres som ”tyrker” af sine klassekammerater:

Men på et tidspunkt snakkede vi lidt om Tyrkiet i skolen, og så kiggede alle bare på mig, og jeg var sådan ... ja. Så blev man lige ... der kunne jeg godt mærke sådan, ja men ikke se mig som tyrker – det kan godt være, jeg er det, men det er jeg ikke helt. Jeg vil helst bare gerne smelte ind i samfundet og med mine veninder. Være ligesom dem (Ezra, 2019, s. 129).

I ovenstående citat kommer det til udtryk, at klassekammeraterne forbinder Ezra med en ”tyrker”, hvilket Ezra ikke bryder sig om, idet hun ikke opfatter sig selv i relation til denne kategorisering af hende. Hun ønsker i stedet at blive set som de andre – altså som etniske danskere. Kategoriseringen af hende som ”tyrker” medvirker til, at Ezra bliver i tvivl om sin egen danskhed, på trods af at hun er en af de informanter, som har den stærkeste selvopfattelse som ”dansker”. Dette kommer til udtryk i nedenstående citat:

... der kommer mange jokes omkring det der med, at jeg er tyrker, men jeg kan sagtens tage det. Mine veninder og mine venner de siger altid bare, det er fordi, du er tyrker eller et eller andet. Og jeg tænker bare, ja jeg ved det godt. Og der kan jeg godt tænke, okay jeg er ikke helt dansk, men det rører mig ikke ... (Ezra, 2019, s. 120).

Når Ezra af andre ikke tildeles kategorien ”dansker”, påvirker dette således hendes egen selvopfattelse. Hun udtaler imidlertid, at dette ikke rører hende, og senere udtaler hun: ”de siger det jo bare for sjov” (Ezra, 2019, s. 121). Hun opfatter det således ikke som stigmatiserende, hvilket adskiller sig fra flere af de andre informanter, som opfatter kategoriseringen som ”den anden” som stigmatiserende.

Den negative anden

Flere af informanterne har været ude for episoder, hvor de er blevet stigmatiseret. Eksempler på sådanne tilfælde er de såkaldte ”blikke”, som flere af informanterne er stødt på (Fatima, 2019, s. 14; Yasmina, 2019, s. 50; Hanna, 2019, s. 83) og ligeledes mere direkte stigmatiseringer i form af tilråb som ”smut hjem til dit eget land” (Ulla, 2019, s. 58).

Stigmatisering involverer ifølge Goffman en kategorisering af bestemte personer, hvorved der knyttes stereotype opfattelser af disse personers egenskaber og karakteristiske træk (Jacobsen & Kristiansen, 209, s. 22). Informanterne stigmatiseres, når de kategoriseres som ”ikke-danske” grundet deres ikke-vestlige herkomst, hvortil der knyttes forskellige stereotype opfattelser som eksempelvis ”terrorist”, hvilket blandt andet kommer til udtryk hos Yasmina:

... nu er det ikke for at sige noget generelt om den specifikke klasse, men man kan mærke, når det er, at de ... de føler sig tilbageholdende. Og man kan godt få nogle kommentarer her og der, specielt med det efternavn jeg har.

I: Okay, og hvad er det?

EfternavnØ. Og medierne har skabt et billede af det specifikke navn, så man får de her ord eller får af vide, nå men er din far en terrorist eller? (Yasmina, 2019, s. 35).

I ovenstående synes diskursen således at trænge ned til de mikrosociale interaktioner, idet Yasmina eller snarere hendes far kategoriseres som “terrorist”, fordi de besidder et efternavn, hvortil der diskursivt eksisterer konnotationer til terrorister. Det er ikke blot i mødet med de personer, Yasmina kender, men også med den bredere offentlighed, at hun er blevet kategoriseret som terrorist: ”... og jeg har hørt kommentarer selv, da jeg er blevet ældre, i toget, om det her og det her om islam, eller har du en bombe på dig?” (Yasmina, 2019, s. 47). Her er det således ikke Yasminas efternavn eller kendskabet til hende men i stedet hendes mellemøstlige udseende, der medvirker til, at hun bliver kategoriseret som “terrorist”. Også Ulla er blevet sat i forbindelse med terrorisme:

[...] hvad er din holdning egentlig til terrorister og ISIS, hvor jeg bare er sådan, jeg har ikke nogen holdning. Eller sådan hvad er din holdning til terrorangrebet i Paris [...] Fordi jeg har oplevet, at folk kommer hen til mig og siger, nu er du jo, kan jeg se, muslim, hvad er din holdning til sådan og sådan? (Ulla, 2019, s. 57).

Her bliver Ulla ikke ligesom Yasmina kategoriseret som selve terroristen, men det antages, at hun alligevel bør have en særlig holdning til terrorisme, fordi hun er muslim. I dette tilfælde er det således det at være muslim, som bliver en konnotation til terrorisme. Denne negative stigmatisering af Ulla ønsker hun at gøre op med, hvorfor hun bliver bevidst om, hvordan hun fremstiller sig selv:

Jeg er for det første meget mere smilende, for jeg har ikke lyst til at virke ... jeg har ikke lyst til, at de skal tro, at jeg er sådan en hadsk type, der ikke er en del af samfundet. Og så er jeg meget mere imødekommende, altså det er svært at sige ... det er ikke fordi, jeg bare omfavner dem, men jeg er bare mere imødekommende og prøver ligesom ... hvis der kommer en ældre ind i bussen, så rejser jeg mig bare op fra mit sæde for ligesom at tilbyde mit sæde, så hun ikke skal tro, at jeg disrespectful over for hende, for jeg er bare bange for, at de dømmes mig, at de tænker, okay hun er bare ... hun er ligesom, vi havde regnet med, hun ville være – en del af dem (Ulla, 2019, s. 63).

Ulla synes i ovenstående eksempel at benytte sig af det, Goffman kalder *indtryksstyring*. Dette begreb betegner den enkeltes strategiske kontrol over det billede, som vedkommende ønsker at

signalere til andre (Goffman, 209, s. 170). Ulla prøver eksempelvis gennem smil og imødekommenhed at bryde folks negative forestillinger om hende og i stedet skabe et positivt billede af hende selv. Dette bliver således en måde, hvorpå Ulla forsøger at håndtere sit stigma.

I ovenstående kommer det således til udtryk, hvordan flere af informanterne kategoriseres som ”den (negative) anden”, hvorved det ikke er muligt for dem at blive inkluderet i det ”danske” kategorimedlemskab.

Grænsen til det ”danske”

Grænsen til det ”danske” anvender vi som en analytisk betegnelse for informanternes mulighed for at blive inkluderet i det ”danske” kategorimedlemskab, hvilket synes at være betinget af, hvorvidt de besidder forskellige inklusions- og eksklusionsmarkører i forhold til det ”danske”, og dette synes at påvirke informanternes selvopfattelse. Flere af informanterne italesætter, at denne grænsesætning særligt opstilles fra politisk side og af medierne. Eksempelvis udtaler Zahra:

I medierne bliver det diskuteret meget, hvor dansk man er, og hvornår man er dansk. Alle de her grænser for danskhed, og der stiller politikerne i hvert fald det op som udseendemæssigt, at hvis du ser ud på en bestemt måde, så kan du ikke være dansk, så kan du ikke være en del af det sociale, du kan ikke være en del af det her samfund, hvis du ser ud på den her måde, og hvis du ikke gør de her ting på en bestemt måde, og det sætter de grænser for (Zahra, 2019, s. 20).

Samme perspektiv kommer til udtryk hos Yasmina:

Lige nu er det politikerne, jeg vil sige, der har ordet. Medierne er specielt med til at afgøre det, og det er ikke kun sociale medier, det er lige så meget nyheder og aviser, der er med til at gøre det. De har i hvert fald haft en meget stor indflydelse på det at være dansker eller ikke være dansker [...]

I: Påvirker det din selvopfattelse i forhold til det?

Ja for jeg føler, at man bliver sat i en boks, og man kan ikke rigtig komme ud af den boks. Det er jo kun, hvis det er, at folk har tid til at lære dig at kende, så siger de ... Så ændres deres syn. Men ellers udover det, så synes jeg ikke rigtig, man kan bryde den her barriere, de ligesom har lavet (Yasmina, 2019, s. 40).

Hvor Esma som tidligere påpeget opfatter, at det er muligt for hende selv at vurdere, hvorvidt hun er "dansker", italesætter både Zahra og Yasmina, at det er politikerne og medierne, der har definitionsmagten til at vurdere, hvornår en person er "dansker". Selvom de opfatter sig som "danske", synes det ifølge Zahra og Yasmina ikke at være muligt at blive et fuldbyrdet medlem af den "danske" kategori, fordi der politisk og fra mediernes side sættes grænser herfor, hvilket ud fra Yuval-Davis' perspektiv kan forstås som en grænsesætning mellem "os" og "dem", hvorved der konstrueres en tilhørspolitik for, hvem der kan høre til. Dette kommer særligt til udtryk hos Yasmina, der ikke ser det som muligt at bryde barrieren, som politikerne og medierne har opstillet. Dette er først muligt, når andre lærer hende at kende, idet deres syn på hende således ændres. Det er for Ulla også i samværet med personer, som kender hende, at hun kan overskride grænsen til det "danske":

... altså i min normale hverdag, i min normale væren, der føler jeg mig utroligt dansk, men så snart jeg tænder for tv'et og ser nyheder, så ændrer det sig bare fuldstændigt, fordi der bare er en eller anden mærkelig diskurs i den danske debat for tiden, om hvornår man er dansk, og hvornår man ikke er dansk ikke? Og det er først der, at jeg lige pludselig begynder at stille spørgsmålstejn ved mig selv, og hvad jeg er, fordi at jeg føler, at medierne ligesom pinpointer en ud hele tiden, og indvandrere gør dit og dat, og der er alle de her ting, og så skal jeg lige pludselig til at tage stilling til, nå men er jeg så en del af dem – altså en del af den gruppe – eller er jeg en del af denne her gruppe [...] især da jeg var lidt yngre, der var det super svært for mig ligesom at skelne mellem, okay hvornår er jeg det ene, og hvornår er jeg det andet? Fordi at jeg følte, at når jeg kom i skole, så var jeg ligesom alle de andre, men så når jeg kom hjem, og jeg tændte for tv'et, eller mine forældre så nyhederne, så var jeg ikke en del af dem længere (Ulla, 2019, s. 55-56).

Både i Ullas tidligere skolegang og på nuværende tidspunkt i hendes normale hverdag, opfatter hun sig selv som "dansk" og som en del af denne gruppe, men diskursen i medierne ændrer

hendes selvopfattelse, idet denne sætter grænser for, hvornår en person er "dansker". Dette medvirker til, at Ulla bliver i tvivl om, hvilken kategori hun tilhører. Yuval-Davis påpeger eksempelvis også, at den enkeltes tilhør kan variere, idet tilhør er en dynamisk proces (Yuval-Davis, 2006, s. 199). Ud fra dette perspektiv kan Ullas tilhør således ses som foranderligt, idet hendes følelse af tilhør, det vil sige hendes følelsesmæssige tilknytning til det at være "dansk", ændrer sig som følge af medierne og diskursen heri. Det samme synes at gøre sig gældende for Yasmina, og her kan Goffmans fokus på, hvorledes stigmatiseringen sker i mødet med de "normale" således ikke anvendes, idet stigmatiseringen snarere kommer til udtryk gennem mediernes fremstilling af diskursen om, hvem der er "danske" og "ikke-danske". I stedet kan der anlægges et mere makroorienteret perspektiv fra den socialkonstruktivistiske retning, der netop har fokus på, hvorledes den enkelte ikke blot påvirkes igennem interaktioner med andre men også gennem indtagelsen af de samfundsmæssige diskurser eksempelvis gennem medierne (Pedersen, 2012, s. 212+219). Det er således særligt de samfundsmæssige diskurser, som informanterne her opfatter som ekskluderende, hvorimod den tætte relation med de "normale" bliver en måde, hvorpå informanterne inkluderes i gruppen af "danskere", hvilket tidligere er påpeget i afsnittet *At blive kategoriseret som "dansk"*. Her er det netop, når informanterne er sammen med tætte venner, at det bliver muligt for dem at overskride grænsen til det "danske", hvorfor denne interaktion bliver en inklusionsmarkør. Informanterne lægger imidlertid mere vægt på, hvad der gør, at det ikke er muligt for dem at overskride grænsen til det "danske" frem for, hvad der gør det muligt for dem at overskride denne, hvorfor vi i nedenstående vil belyse nogle af de eksklusionsmarkører, informanterne italesætter.

Eksklusionsmarkører

I dette afsnit vil vi beskrive de eksklusionsmarkører, informanterne opfatter som begrænsende for deres inkludering i det "danske" kategorimedlemskab, og som medvirker til, at flere af dem bliver i tvivl om deres danskhed. Det vi betegner som eksklusionsmarkører kan forstås i relation til det, Goffman betegner som stigmasymboler. Disse henviser til tegn, der effektivt henleder personers opmærksomhed på en nedværdigende fejl (Goffman, 2009, s. 85). I dette speciale er det således tegn, som har en nedværdigende karakter i forhold til det "danske" – det vil sige tegn eller markører, som virker ekskluderende i forhold til det "danske". Alle informanterne italesætter, at der eksisterer disse forskellige markører, som virker ekskluderende i forhold til at blive betragtet som "dansk". Disse eksklusionsmarkører synes alle at have konnotationer til

det at have en ikke-vestlig herkomst; som eksempelvis ikke-vestlige navne og et ikke-vestligt udseende særligt det at bære tørklæde, som yderligere henviser til det at være muslim.

Som tidligere påpeget har Yasmina eksempelvis været udsat for at blive relateret til terrorisme grundet sit efternavn, og hun påpeger også, at dette har betydet, at hun er blevet ekskluderet i sociale sammenhænge i folkeskolen (Yasmina, 2019, s. 47). Yasminas navn begrænser således hendes mulighedsrum for at indgå i det sociale fællesskab i skolen. Også Ulla erfarer, at hendes navn begrænser hende:

Alle mine veninder, som arbejder med telemarketing, hedder noget andet. Vi hedder Sara, vi hedder Ulla, vi hedder Amalie.

I: Og hvorfor det?

Fordi at folk ... man oplever bare en masse nederen ting over telefon. Folk har ikke lyst til at snakke med en, hvis det er, du hedder mit navn [...] jeg kalder altså bare mig selv for Ulla, for jeg oplever, at folk simpelthen ikke har lyst til at snakke med mig, hvis jeg siger mit navn [...] (Ulla, 2019, s. 68-69).

Hvor Yasmina er blevet begrænset i at indgå i det sociale fællesskab i skolen, bliver Ulla grundet sit navn begrænset i at udføre sit arbejde. Hun ændrer derfor navn, hvilket kan ses som en måde, hvorpå Ulla forsøger at informationskontrollere om sit stigma. Idet Ulla i sit arbejde ikke er synlig for modtageren, kan hun i denne sammenhæng ses som potentielt miskrediteret. Hun har derfor flere håndteringsmuligheder, som eksempelvis at tilbageholde bestemte informationer – i denne sammenhæng sit navn – og på denne vis formår hun at skjule sit stigma. Goffman påpeger eksempelvis også, at navneforandring er en af informationskontrollens teknikker, idet denne gør det muligt for den enkelte at skjule et af de tegn, som fungerer som et stigmasymbol (Goffman, 2009, s. 133). Således formår Ulla at passere ved at ændre sit navn, og i dette tilfælde er det netop som Goffman påpeger en stor fordel, idet hun kun på denne vis kan udføre sit arbejde. Samme perspektiv kan ses hos Hanna, der også arbejder inden for telemarketingbranchen. For hende er det nemmere at blive opfattet som “dansk” på arbejdet, fordi modtagerne ikke kan se hende: “[...] men det er bare ti gange nemmere på et arbejde, ligesom det sted jeg arbejder, at få udført sit arbejde, hvis de ikke kan se dig” (Hanna, 2019, s. 80). Ligesom Ulla

har Hanna også mulighed for passere på arbejdet, fordi hendes stigma forbliver skjult. Dette er imidlertid ikke en mulighed for informanterne i deres daglige interaktioner med “normale”, hvor deres ikke-vestlige herkomst bliver synlig. Eksempelvis kommer det til udtryk hos Zahra, at hendes udseende har fungeret som en eksklusionsmarkør i forhold til det “danske”:

Ja, jeg har haft en enkelt personlig episode, hvor jeg var ude at arbejde frivilligt for OrganisationY, og der var der en mand, som kom hen og sagde til mig, at det ikke var specielt dansk, måden som jeg så ud på [...] Selvom vi ikke går og tænker specielt meget over, hvordan vi skal gå klædt for at se danske ud, så ligger det bare naturligt, at man bare føler sig dansk. Og der bliver man ligesom konfronteret med, at du ser jo ud på en bestemt måde, du er på en bestemt måde, ergo er du dansk eller ikke-dansk.

I: Men man kan sige, du siger det med, at det er helt naturligt at være dansker, men kan sådan en episode påvirke din forståelse af dig selv som dansker?

Man kommer i hvert fald til at tænke over det, når man bliver konfronteret med det ved sådan nogle episoder, så tænker man helt sikkert over, hvor man kommer fra, hvem man er, hvor dansk man er (Zahra, 2019, s. 19-20).

Ud fra Goffmans perspektiv synes Zahra at blive kategoriseret som en “afviger”, idet hun afviger fra den måde, hvorpå en “normal dansker” ser ud, og således kategoriseres hun som ”ikke-dansk” grundet sit udseende. Denne kategorisering påvirker Zahras egen selvopfattelse, idet hun begynder at sætte spørgsmålstejn ved sin danskhed, og hun giver udtryk for, at dette var en chokerende og ubehagelig oplevelse (Zahra, 2019, s. 20). I denne henseende skal det påpeges, at Zahra bærer tørklæde. Professor Rikke Andreassen og professor emerita Birte Siim viser eksempelvis også i deres studie om debatter og reguleringer af muslimske tørklæder, hvordan dette ofte modstilles det danske samfunds værdier og dermed bliver en eksklusionsmarkør i forhold til det danske (Andreassen & Siim, 2010, s. 20). Tørklædet er netop også den eksklusionsmarkør, som vores informanter opfatter, der er mest ekskluderende i forhold til at blive kategoriseret som “dansker”. Fatima har eksempelvis været ude for en episode lignende Zahras, hvor hun heller ikke blev kategoriseret som “dansker” grundet sit udseende:

Og så kommer der så en grønlandsk mand, som er påvirket, og så begynder han at sige lidt til den ene og lidt til den anden, og så begynder han at snakke om mit tørklæde, og det skal man ikke have på her i Danmark og sådan nogle ting (Fatima, 2019, s. 7).

Tørklædet bliver her en markør, der virker ekskluderende i forhold til at kunne indgå i det "danske". Ifølge Fatima skyldes dette, at tørklædet bliver en markør på det at være muslim, og det at være muslim modstilles danskhed:

[...] men jeg kan da godt forestille mig, at man ikke tænker dansk, når man kigger på mig, i og med at jeg har tørklæde på for eksempel ikke? Og der er det jo også interessant, fordi at man ligesom stiller det op imod hinanden det her med at være dansk og det her med at være muslim. Og altså at være muslim er jo ikke en nationalitet. Islam er ikke en nationalitet. Og det er jo lidt det, det bliver gjort op imod, og så associerer man tørklæde med, det er ikke dansk. Det er modstand af danskheden. Det er modstand mod vores danske værdier (Fatima, 2019, s. 6).

I ovenstående fungerer tørklædet som et stigmasymbol, der gør andre opmærksomme på, at Fatima er muslim, hvilket ses som nedværdigende og forskelssættende i forhold til det "danske". Fatima taler sig ind i den politiske diskurs, hvor den mellemøstlige kultur og særligt islam ses som værende modsætningsforhold til danske værdier (Simonsen, 2017a, s. 316). Når Fatima spørges om, hvorvidt hun ser de to som modsætninger, svarer hun "bestemt ikke" (Fatima, 2019, s. 7). Hun forsøger således at udvide grænsen til det "danske" ved at inkludere det at være muslim.

Dette synes ikke muligt for Yasmina, der har valgt at tage sit tørklæde af, og angående dette udtaler hun:

[...] jeg troede, jeg var klar til det, men med tiden der kunne jeg mærke, nå men det kræver lidt mere.

I: Hvordan det?

Det har meget at gøre med, hvordan folk kigger på en. Jeg tror ikke, jeg følte mig helt ... som person følte jeg mig ikke helt dansk. Jeg følte mig ikke blandet ind i mængden. Jeg følte, at jeg blev udstødt på en eller anden måde (Yasmina, 2019, s. 49).

I citatet kommer det til udtryk hos Yasmina, hvordan tørklædet ekskluderede hende fra fællesskabet – hun følte sig udstødt – hvorfor hun tog det af. På denne vis fjerner Yasmina det tegn, som fungerer som et stigmasymbol og dermed en eksklusionsmarkør til det “danske”. Ved at tage tørklædet af udøver hun således informationskontrol, idet hun tilbageholder information om sit stigma – i dette tilfælde det at være muslim. Grundlæggende er det ikke blot synligheden af, hvorvidt hun er muslim, som har betydning for, at hun stigmatiseres. Denne stigmatisering synes også at hunde i det, at hun tilhører den “anden etniske” kategori. Eksempelvis kan Yasmina stadig mærke forskel, efter hun har taget tørklædet af:

[...] nu når jeg lægger mærke til det, så synes jeg stadig, at man kan mærke, at der er en forskel, men det er jo fordi, de kan se, jeg har en anden hudfarve, og det er jo ikke noget, jeg kan ændre. Så med det så tror jeg aldrig nogensinde, at jeg vil blive helt dansker, og det har jeg accepteret, at jeg aldrig vil blive helt dansker (Yasmina, 2019, s. 49).

I ovenstående kommer det til udtryk, hvorledes det ikke er muligt for Yasmina at passere, idet hendes stigma ikke kan skjules fuldstændigt blot ved at fjerne tørklædet, da hendes udseende stadig synliggør, at hun tilhører den ”anden etniske” kategori. Yasmina formår således ikke at skabe en vellykket informationskontrol, idet hendes stigma stadig er synligt, hvorfor hun ikke kan få status som “normal”. At tage tørklædet af kan imidlertid være med til at *sløre* hendes stigma ved at gøre det mindre påfaldende. Også Hanna har fravalgt tørklædet, idet hun ligesom Yasmina også opfatter, at tørklædet ekskluderer hende fra det “danske”:

Jeg tror, at grunden til ... grunden til at jeg ikke går med tørklæde er det her med at være dansk. Jeg gider ikke ud af den her midtercirkel [...] jeg tror, hvis det var, at jeg var i Libanon, så ville jeg bare tage tørklæde på og være fucking ligeglad, men fordi jeg bor her i Danmark, er jeg bare sådan, jeg gider ikke miste den der lille danskhed – det der fællesskab som jeg har tilbage (Hanna, 2019, s. 96).

For Hanna bliver tørklædet også en eksklusionsmarkør i forhold til det "danske". Her er det også tydeligt, hvorledes Hanna særligt påvirkes af den sociale kontekst, hun indgår i, idet hun ville tage tørklæde på, hvis hun boede i Libanon. Goffman påpeger netop også, at tegn kan variere i betydning mellem forskellige grupper (Goffman, 2009, s. 87). Dette synes at være tilfældet her, hvor Hanna forstår tørklædet som en inklusionsmarkør i Libanon og som en eksklusionsmarkør i Danmark. Ved at fravælge tørklædet påpeger Hanna, at hun kan fastholde sin midterposition imellem to kategorier, hvilket særligt kommer til udtryk i nedenstående:

Og det er bare sådan, hvis det var, at jeg ville føle mig rigtig meget herovre – etnisk – så ved jeg jo godt, at jeg skulle tage tørklæde på, og at jeg skal gøre alle de her ting, og at jeg skal giftes og alt muligt i den her alder. Og jeg er bare sådan fuck nej. Men hvis det er, at jeg går derhen, så skal jeg ... eller det er ikke fordi, jeg skal, men jeg føler bare, at så skal jeg være en del af fællesskabet, så skal jeg drikke, og så skal jeg på byture og alt muligt forskelligt, og det gider jeg heller ikke. Så jeg står bare i midten (Hanna, 2019, s. 93).

Hanna befinder sig således imellem to kategorier, og hun synes ikke at ville overskride grænsen til nogle af disse – i stedet vælger hun sin egen position i midten, hvori de to kategorier kombineres. Det at befinde sig imellem to kategorier italesættes af flere af informanterne, hvilket de nedenstående afsnit vil belyse.

Imellem kategorier

I ovenstående analyse har der været en analytisk opdeling imellem informanternes selvopfattelse som "dansker" og deres selvopfattelse som "ikke-dansker", og analysen har således haft et enten eller fokus hvad angår informanternes selvopfattelse. I det følgende vil vi nuancere dette ved at vise, hvorledes informanternes selvopfattelse synes at være præget af, at de tilhører flere kategorimedlemskaber, idet de fleste af informanterne både definerer sig selv i relation til det "danske" og "anden etniske" kategorimedlemskab.

Jeg er "dansker" med rødder fra ...

Som tidligere påpeget skaber den enkelte ifølge Skytte sin egen sociale identitet via sociale kategoriseringer, og denne udvikles ved, at den enkelte definerer sig selv ind og ud af en række forskellige sociale kategorimedlemskaber (Skytte, 2014, s. 148). Dette kommer til udtryk i

samtlig af informanternes selvfrestillinger, idet de i forskellige sammenhænge trækker på flere kategorimedlemskaber. Eksempelvis udtaler Zahra:

Så da vi præsenterede os der, introducerer jeg mig selv ofte som dansk men med pakistanske rødder. Fordi rødderne kommer jo stadig fra Pakistan, men jeg føler mig selv dansk, så man præsenterer ligesom selv begge sider af sig selv [...] det er noget, som jeg har sat mig for, at beskrive mig selv som dansk med pakistanske rødder over for alle, uanset hvem jeg snakker med. For jeg kan godt lide begge sider af mig selv, og nu specielt fordi jeg synes, det er vigtigt at fremstille sig selv fra begge kulturer (Zahra, 2019, s. 23).

Selvom Zahra opfatter sig som "dansker", trækker hun ligeledes på kategorien "pakistansk" i sin frestilling af sig selv i sociale sammenhænge. Zahra udtaler endvidere, at hun godt kan lide begge sider af sig selv, hvorfor det kan tolkes, at hun ikke har behov for at skjule sit tribale stigma. Goffman påpeger eksempelvis også, at selvom de fleste stigmatiserede forsøger at passere, vil andre holde sig for gode til dette og i stedet acceptere og respektere sig selv, hvorfor de ikke har behov for at skjule deres stigma (Goffman, 2009, s. 142). Dette synes at være tilfældet hos Zahra, hvorfor hun præsenterer sig selv som tilhører af såvel den "danske" som "pakistanske" kategori. Flere af de andre informanter præsenterer ligeledes sig selv i relation til både det "danske" og "anden etniske" kategorimedlemskab. Eksempelvis starter Ulla i interviewet med at præsentere sig selv på følgende vis: "[...] så er jeg født og opvokset i Danmark, men jeg har rødder fra Somalia" (Ulla, 2019, s. 52). Ligeledes udtaler Fatima:

Det er jo altid lidt sjovt, når folk spørger sådan, hvor er du fra? Så ved man aldrig, om man skal sige ByQ eller Tyrkiet. Altså jeg ser mig jo selv som dansker med tyrkisk baggrund, hvis man kan sige det sådan (Fatima, 2019, s. 1).

I citaterne kommer det til udtryk, hvordan Ulla og Fatima også trækker på både det "danske" og det "somaliske" og "tyrkiske" kategorimedlemskab. For Fatima synes dette også sommetider at være nødvendigt i de sociale sammenhænge, hun indgår i, idet andre spørger, hvor hun er fra. Samme perspektiv kommer til udtryk hos Yasmina:

Og specielt når folk spørger, nå men hvad er du egentlig? Og hvor kommer du fra? Der bliver man nødt til at sige, jeg er dansker med pakistanske rødder. Men jeg anser altid mig selv som værende dansker, fordi jeg kender mere til den danske kultur [...]

I: Men hvorfor bliver man så nødt til at sige, at man er dansker med pakistansk baggrund?

Jeg tror, det er fordi, at folk leder efter et andet svar. De vil ikke støde en, men de leder efter andet end dansker ... Du ser jo ikke dansk ud, så du er jo ikke dansker (Yasmina, 2019, s. 36).

Yasmina italesætter således, at hun er nødsaget til at præsentere sig som både "dansker" og "pakistaner", fordi folk ikke blot accepterer hende som "dansk". Hun har dermed ikke mulighed for selv at definere, hvilke kategorimedlemskaber hun tilhører. Idet andre kategoriserer hende som "pakistaner", bliver hun ligeledes nødsaget til dette, på trods af at hun ikke opfatter sig selv i relation til denne kategorisering af hende.

For Zahra, Ulla, Fatima og Yasmina synes kategorien "dansker" at være den kategori, de først og fremmest opfatter sig selv ud fra, hvorimod den "anden etniske" kategori kan tolkes som sekundær, idet denne blot italesættes som noget, hvorfra de har rødder. Dette synes at være i modsætning til eksempelvis Hanna, der som tidligere påpeget primært definerer sig selv som "libaneser" og "palæstinenser". For Hanna afhænger hendes definition af sig selv som "dansker" særligt af de sociale sammenhænge, hun indgår i:

Jeg vil ikke altid sige, at jeg er dansker, fordi det føles stadig som om ... jeg har jo stadig det her bag mig – libanesisk og arabisk kultur – men samtidig er jeg sådan, jamen jeg går jo i skole, jeg er en del af alt det her, alle de sociale ting, men der er stadig den der følelse af ... Altså hvis jeg skal sidde og snakke med min mor om et eller andet, så føler du stadig ikke, at du er en del af den kultur, fordi dine forældre ... Det er lidt en dobbeltidentitet, hvis man kan sige det. Jeg ved ikke, hvordan det er at føle sig dansk, fordi nogle gange så føler jeg det, og nogle gange så føler jeg det ikke, og det kommer rigtig meget an på omgivelserne [...] Så det er meget ambivalent (Hanna, 2009, s. 75).

I ovenstående kommer det til udtryk, hvordan Hanna både forstår sig i relation til den ”danske” og den ”arabiske” kategori, idet hun er vokset op med begge kulturer. Hvilket kategorimedlemskab, der er det primære for Hanna, synes at afhænge af hendes omgivelser. Med udgangspunkt i Yuval-Davis’ perspektiv er Hannas tilhør således foranderligt og dermed ikke stabilt – det afhænger af konteksten. Dette kan endvidere relateres til Goffmans socialkonstruktivistiske indgangsvinkel i forhold til identitet og selv, hvor den enkeltes identitet ikke er eviggyldig men i stedet foranderlig, idet denne skabes i den sociale kontekst, den enkelte indgår i (Jacobsen & Kristiansen, 2009, s. 12-13). Hanna beskriver eksempelvis også, hvorledes det at tilhøre to kategorier kan relateres til det at have en ”dobbeltidentitet”, hvilket Hanna italesætter som en ambivalent følelse.

Hvem er jeg egentlig?

Denne ambivalens, som italesættes af Hanna, synes også at komme til udtryk hos flere af de andre informanter, der ligeledes italesætter, hvordan det er forvirrende at tilhøre både den “danske” og “anden etniske” kategori. Dette kommer eksempelvis til udtryk hos Yasmina:

[...] og det har også på et tidspunkt forvirret mig – hvem er jeg egentlig? Fordi man kommer i konflikt med sig selv, og det er svært at definere sig selv som person. Jeg har jo ikke et sted, jeg tilhører (Yasmina, 2019, s. 38).

Også Zahra italesætter, at det er forvirrende: ”Så der bliver man selv lidt forvirret, for hvor hører man egentlig til?” (Zahra, 2019, s. 27). Dette gør sig ligeledes gældende for Ulla:

Altså hvor hører jeg til henne ikke? Så der bliver det ... der kan jeg ... i starten blev det mega forvirrende, kan jeg huske, da jeg ... især da jeg var lidt yngre, der var det super svært for mig ligesom at skelne mellem, okay hvornår er jeg det ene, og hvornår er jeg det andet? (Ulla, 2019, s. 55-56).

Denne forvirring angående tilhørsforhold kan forstås som en følge af de sociale erfaringer, de gør sig. Eksempelvis opstår Zahra og Ullas tvivl i forbindelse med de kategorier, de bliver tildelt af andre. I Zahras tilfælde er dette af personer, der bliver overrasket over, at hun kan dansk (Zahra, 2019, s. 26), og i Ullas tilfælde er det den samfundsmæssige diskurs og dennes

dikotomisering mellem og dermed kategorisering af “danskere” og “ikke-danskere” (Ulla, 2019, s. 55). I et andet eksempel med Ulla er det også i mødet med “normale”, at hun bliver i tvivl om, hvor hun hører til:

Men igen altså, jeg har ikke noget tilhørsforhold til mit eget hjemland, fordi ... altså jeg var der i sommer for første gang. Og da jeg var der, der var alle ... alle de indfødte var sådan, nå men du er dansker. Så de kom jo det label på mig, at jeg ikke var en del af dem. Så da jeg kom hjem, var jeg så forvirret, fordi nå men når jeg er her, så er jeg en del af dem, men når jeg er der, så er jeg en del af dem herovre. Så hvor hører jeg til? (Ulla, 2019, s. 59).

Dette citat kan forstås i relation til Goffmans perspektiv, hvori han anser konstruktionen af normalitet og afvigelse som værende kontekstafhængig (Jacobsen & Kristiansen, 2009, s. 25). I Somalia bliver Ulla kategoriseret som en “afviger” – i dette tilfælde som “dansker” – og i Danmark bliver hun også kategoriseret som en “afviger” – i dette tilfælde som “somalier”. Hun bliver således en “afviger” i begge sociale kontekster, hvilket kan tolkes ud fra det, at Ulla ikke tilhører nogle af de to kategorimedlemskaber fuldgyldigt, idet hun befinder sig imellem disse. Lignende er gældende for Fatima, der som tidligere påpeget også lægger mærke til, at hun er anderledes, når hun er i Tyrkiet, fordi hun ikke er tyrkisk, hvorfor hun stiller spørgsmålstegn ved, om dette er fordi, hun er mere “dansk”. Samtidig italesætter hun, at hun også er anderledes i Danmark, fordi hun netop er en blanding af det hele (Fatima, 2019, s. 2).

Denne forvirring om tilhørsforhold synes at medvirke til, at informanterne bliver i tvivl om, hvem de er. Således er informanternes selvopfattelse præget af det at tilhøre bestemte kategorier, og det at være medlem af to bliver forvirrende for informanterne, idet disse ikke synes at kunne samles til et fælles tilhørsforhold. Dette er også tilfældet hos Hanna, der beskriver det at tilhøre både den “danske” og “anden etniske” kategori som det at have en dobbeltidentitet.

To separate kategorier eller en sammenkædning af de to?

I dette afsnit vil vi ikke have fokus på, hvordan informanterne kategoriseres, men snarere på hvordan de forholder sig til og dermed opfatter sig selv som tilhørende de forskellige kategorier, som vi i ovenstående analysedele har vist, de tildeles.

Selvom nogle af informanterne i ovenstående er i tvivl om, hvilket kategorimedlemskab de hører til og dermed opfatter sig selv i relation til, synes det alligevel at være muligt for flere af informanterne at indgå i både det "danske" og det "anden etniske" kategorimedlemskab, hvilket som tidligere påpeget kommer til udtryk i informanternes præsentationer og definitioner af dem selv. Endvidere kommer det særligt til udtryk hos Zahra, der udtaler følgende: "Og der er jeg ligesom nået frem til det resultat, hvis man kan sige det sådan, at jeg hører til begge steder" (Zahra, 2019, s. 24). Dette kan relateres til ph.d. Jeppe Fuglsang Larsen og lektor Sune Qvotrup Jensens undersøgelse af unge med etnisk minoritetsbaggrund, der forsøger at skabe en mere inkluderende national referenceramme ved at udvide de etniske grænsedragninger, der eksisterer mellem det de kalder den "danske lejr" og "indvandrerlejren" (Larsen & Jensen, 2014, s. 31+36). Denne teoretiske opdeling mellem lejre kan relateres til det, vi betegner som det "danske" kategorimedlemskab og det "anden etniske" kategorimedlemskab. Ud fra Larsen og Jensens teoretiske afsæt kan Zahras italesættelse af at høre til begge steder ses som en måde, hvorpå hun er med til at udvide de etniske grænsedragninger, idet hun tilhører begge kategorimedlemskaber. Ligeledes synes hun også at være med til at opstille disse grænser, idet hun netop italesætter, at der eksisterer to steder og på denne vis adskiller hun det "danske" fra det "pakistanske" kategorimedlemskab. Også hos Hanna kommer det til udtryk, at hun tilhører begge kategorier: "Jeg kan godt være en del af begge ting, fordi jeg har lidt af det her, og jeg har lidt af det her" (Hanna, 2019, s. 93). Hanna synes således at befinde sig i en midterposition, hvor hun har sammenkædet de to medlemskaber, hun konstruerer sig selv i relation til. Imidlertid synes kategorierne i højere grad at være uforenlige for Hanna, idet hun beskriver, at hun "hopper imellem de to identiteter", alt efter hvilken kontekst hun befinder sig i (Hanna, 2019, s. 77). Det er særligt i sociale sammenhænge, at dette kommer til udtryk:

[...] altså hvis jeg skulle holde fødselsdag, så tænker jeg rigtig meget over, hvilke venner jeg inviterer. Jeg er sådan, hvilken en af ... altså hvordan skal min fest være? Skal den være totalt arabisk, eller skal den være totalt dansk? Og du ved totalt dansk er jo bare lidt ligesom en gymnasiefest agtigt, så der ville jeg invitere mine gymnasievenner obviously. Men hvis det var, det skulle være en totalt arabisk fest, så ville jeg jo ikke være i tvivl om, at jeg bare skulle invitere alle de af mine veninder, som har anden etnicitet (Hanna, 2019, s. 89).

I relation hertil udtaler Hanna senere: ”Men hvis de to ting blev sat sammen, så ville jeg bare være fucking forvirret. Og det er jo sådan, jeg har det ude i kolonihaven. For der har vi både det danske og den anden etniske” (Hanna, 2009, s. 93). Det er dermed tydeligt, hvordan Hanna adskiller de to kategorimedlemskaber, hun opfatter sig selv i relation til, og når disse samles bliver det forvirrende for Hanna. På denne vis er Hanna med til at reproducere disse grænse-dragninger, idet hun eksempelvis forsøger at holde de to kategorimedlemskaber adskilte i de sociale sammenhænge, hun er en del af ved at invitere henholdsvis sine etnisk danske venner eller sine venner med anden etnisk minoritetsbaggrund. Også Ulla laver denne distinktion mellem sine ”indvandrer-veninder” og ”danske veninder” (Ulla, 2019, s. 60), og hun er således også med til at opstille skillelinjer mellem de to medlemskaber. I modsætning hertil synes Fatima i stedet at sammenkæde de to kategorimedlemskaber, hun opfatter sig selv i relation til:

Jeg bliver træt af, at der er nogle, som skal pådutte en det ene eller det andet. At man skal tage stilling til, om man er det ene eller det andet. Så på den måde kan jeg mærke det, men det er ikke fordi, jeg har været ude i, er jeg dansk, eller er jeg tyrkisk, fordi jeg er menneske, og jeg er en del af det hele (Fatima, 2009, s. 3).

I dette citat kommer det til udtryk, at Fatima ikke tager stilling til, hvilket kategorimedlemskab hun tilhører. Hun definerer i stedet sig selv i relation til det at være menneske, hvor hun er en del af et hele, og dermed forsøger hun at nedbryde denne dikotomisering mellem det at være ”dansk” og ”anden etnisk” og i stedet at sammenkæde disse.

I ovenstående kommer det til udtryk, hvordan det for nogle af informanterne er muligt at sammenkæde det at være ”dansk” og ”anden etnisk”, mens det for andre af informanterne ikke er dette, hvilket kommer til udtryk i de skillelinjer, de opstiller i forhold til de to kategorier, de stilles til rådighed. Flere af informanternes selvopfattelse er imidlertid ikke kun præget af deres tilhør til det ”danske” og ”anden etniske” medlemskab men også deres religiøse tilhør, hvorfor vi i det følgende afsnit vil vise, hvordan det at tilhøre kategorien ”muslim” også præger selvopfattelsen.

Jeg er ”dansk-muslim”

I flere af informanternes præsentationer af dem selv trækker de ikke blot på det ”danske” og ”anden etniske” kategorimedlemskab men ligeledes på det ”muslimske”. I interviewet med

Zahra starter hun eksempelvis med at præsentere sig som: ”dansk muslim med pakistansk baggrund” (Zahra, 2019, s. 17). Også Ezra definerer sig selv som muslim i sin præsentation af sig selv:

Altså jeg kalder mig faktisk selv sådan dansk-muslim eller noget i den stil, fordi at ... men er du ikke muslim, siger de så. Og hver gang folk stiller mig det spørgsmål, så tænker jeg mere over det. Men er jeg nu det? Og så begynder jeg at sige dansk-muslim. Men jeg ser mig selv som dansker – jeg vil hellere sige, at jeg er dansk [...]

I: Men er det fordi, at du tager noget fra islam, men du også tager noget af det danske og blander sammen eller hvordan?

Jeg synes egentlig ikke selv, at jeg har noget fra islam overhovedet eller nogle af de værdier eller noget som helst, andet end at jeg har familie dernede (Ezra, 2019, s. 123-124).

Ezra præsenterer således sig selv som ”dansk-muslim” til trods for, at hun ikke tager noget fra islam til sig. Hun synes dermed særligt at være påvirket af, at hun bliver tildelt kategorien ”muslim” af andre, og når folk spørger hende om hendes tilhør til denne kategori, begynder hun således at præsentere sig selv i relation hertil. Dette viser netop, hvordan den enkeltes selvopfattelse påvirkes af de kategorier, vedkommende tildeles. Endvidere synes Ezra at sammenkoble kategorierne ”tyrkisk” og ”muslim”, og denne sammenkobling synes at forvirre Ezras i sin selvfremsættelse, hvilket kommer til udtryk i nedenstående udtalelser, som er i forlængelse af ovenstående citat:

Det kom forkert ud. Det var overhovedet ikke det, jeg mente. Jeg ser mig ikke som muslim. Men jeg vil godt stå ved, at jeg er tyrkisk men ikke muslim.

I: Så hvis du skulle præsentere dig, så ville du sige, at du er dansk-tyrkisk måske eller hvordan?

Ja, dansk-tyrker. Sagde jeg dansk-muslim før?

I: Ja.

Nå, jeg er ikke muslim (Ezra, 2019, s. 125).

I disse citater bliver det hermed tydeligt, at Ezra ikke opfatter sig selv som muslim, men at det snarere er kategorien ”tyrkisk”, hun opfatter sig selv i relation til. Hun synes dermed at være forvirret omkring de to og sammenhængen mellem dem, hvilket ligeledes synes at gøre sig gældende for de ”normale”, hun interagerer med:

[...] men der er blevet taget hensyn til mig nogle gange, for eksempel til børnefødselsdage så er der blevet lavet kylling eller fiskefileter eller et eller andet i stedet for pølser for eksempel fordi, spiser du svinekød? Men det gør jeg (Ezra, 2019, s. 117).

Ezra bliver kategoriseret som ”muslim” af andre, selvom hun ikke er dette. Hendes etnicitet bliver således sammenkædet med det at være ”muslim”. I de sidste citater adskiller Ezra de to kategorier, idet hun udtaler, at hun ikke er ”dansk-muslim” men ”dansk-tyrker”. I afsnittet angående eksklusionsmarkører kom det også til udtryk, hvorledes de to kategorier er adskilte. Eksempelvis er det nemmere for informanterne at passere, hvis de ikke viser, ved brug af eksempelvis tørklædet, at de også tilhører kategorien ”muslim”. Her er det relevant at inddrage begrebet intersektionalitet. Ifølge Yuval-Davis lægger intersektionalitsbegrebet vægt på, hvorledes den enkelte er tilhører af flere og indbyrdes konstituerende kategorier, som dermed ikke kan forstås løsrevet fra hinanden (Yuval-Davis, 2006, s. 200). Dette synes at være gældende for kategorierne ”anden etnisk” og ”muslim”, idet disse synes at være indbyrdes relaterede for informanterne. Yuval-Davis påpeger også, at de enkelte kategorier ikke har en særskilt betydning, idet den enkeltes tilhør afhænger af, hvilke forskellige kategorier, vedkommende tilhører (Yuval-Davis, 2006, s. 200). Herudfra er der således forskel på blot at være en borger med etnisk minoritetsbaggrund og på at være en borger, der både har en etnisk minoritetsbaggrund og ligeledes er muslim, hvilket som tidligere påpeget gør det sværere for informanterne at bryde grænsen til det ”danske”. Hanna udtaler i relation hertil:

Jeg føler, at det er svært at være muslim i et dansk samfund, fordi alt det her med druk og ... for mig ... i forhold til det med at drikke og feste ... bare at ... for eksempel at have drengevenner (Hanna, 2019, s. 97).

For Hanna er det dermed også sværere at bryde grænsen til det "danske" grundet hendes tilhør til det "muslimske" kategorimedlemskab, hvilket her er et spørgsmål om at kunne være en del af den danske kultur. Det at befinde sig mellem kategorierne "muslim" og "dansker" er for Hanna svært, idet de to kategorimedlemskaber har modstridende værdier. For flere af de andre informanter er det ligeledes drukkulturen i Danmark, som gør, at de føler sig ekskluderede i forhold til det "danske". Eksempelvis udtaler Zahra, at det er svært at blive en del af det sociale på studiet, hvilket hun blandt andet begrundes i drukkulturen:

Nej, men du går jo heller ikke til fester, og du drikker jo heller ikke, og det gør ligesom et eller andet ved det sociale (Zahra, 2019, s. 21).

Det at være muslim i et dansk samfund er dermed også svært for Zahra, idet det at følge retningslinjerne i islam angående indtagelsen af alkohol begrænser hendes sociale relationer på studiet.

Delkonklusion

I ovenstående analyse kommer det til udtryk, at informanterne opfatter sig selv som "danske", fordi de er født og opvokset her, og fordi de af deres etnisk danske venner kategoriseres således. Denne selvopfattelse synes imidlertid at blive begrænset, når informanterne kategoriseres som "ikke-danske" og dermed andetgøres i såvel den politiske diskurs som af de "normale" – i denne sammenhæng etniske danskere. Det er således denne interaktion og kategoriseringsproces, som påvirker informanternes selvopfattelse, og som gør, at de ikke selv opfatter, at de kan blive fulgyldige medlemmer af den "danske" kategori. For flere af informanterne er opdagelsen af at være anderledes sket senere i deres opvækst, hvor de er blevet opmærksomme på andres kategorisering af dem som "ikke-danske". Denne kategorisering af informanterne er ofte relateret til forskellige eksklusionsmarkører, som gør det svært for informanterne at bryde grænsen til det "danske", idet de udsættes for såvel stigmatisering som diskrimination som følge heraf, hvilket påvirker deres egen selvopfattelse. Således kan blandt andet andetgørelsen af informanterne bidrage til at forstå, hvorfor de også definerer sig selv i relation til det "anden etniske" kategorimedlemskab. For flere af informanterne bliver det således ikke et spørgsmål om, hvorvidt de er "danske" eller ej, men snarere at de både er "danske" og (sekundært) "anden etniske".

Deltagelsesmuligheder i “danske” fællesskaber og netværk

I de følgende analyseafsnit vil vi besvare anden del af vores problemformulering, som har til formål at undersøge, hvordan der kan ses en sammenhæng mellem vores informanternes selvopfattelse og kategoriseringen af dem som henholdsvis “dansk”/ikke-dansk” og deres muligheder for at indgå i “danske” fællesskaber og netværk. Som vores ovenstående analyse viser, er informanternes selvopfattelse som “dansker” eksempelvis stærkest, når de er i sociale sammenhænge og indgår i sociale relationer med deres etnisk danske venner, som kategoriserer dem som “danske”. Samtidig kan den manglende interaktion og ekskluderingen fra etniske danskere også påvirke informanternes selvopfattelse og kategoriseringen af dem som “ikke-dansk”. Derfor vil vi i de følgende afsnit analysere de muligheder og begrænsninger, informanterne italesætter i forhold til at indgå i “danske” fællesskaber og netværk.

Sociale relationer til og omgang med etniske danskere

Dette afsnit skal bidrage til at belyse, hvordan informanternes sociale relationer og indgåen i “danske” fællesskaber og netværk styrker deres selvopfattelse som “dansker” og samtidig gør det muligt for dem at blive betragtet som “danske”.

Hvad angår vores informanter, har de både i deres opvækst og i dag relationer og kontakter til etniske danskere, og dette udgør for flere af informanterne en mulighed for at lære om det danske samfund og dermed kunne indgå heri. Ulla italesætter eksempelvis, hvordan hun og hendes familie i 18 år har boet blandt etniske danskere, som de ”har et rigtig godt forhold til, og som vi snakker rigtig godt med, og som vi også har lært helt vildt meget af” (Ulla, 2019, s. 65). Yasmina italesætter også, at social omgang med etniske danskere bidrager til læring i forhold til det danske samfund:

[...] jeg føler, at jeg har mangel på de ting, når det kommer til veninder, og jeg tror, at det er meget godt, at man har danske veninder, som har danske forældre, fordi man kan lære meget af dem; hvad er den danske kultur egentlig? [...] det er meget vigtigt, at du, hvis du arbejder, har nogle derfra, og at du har nogle tætte venner, som er, nu siger jeg rene danskere, fordi det gør en meget stor forskel for den måde, du tænker

på [...] i forhold til at have både personlige og professionelle relationer, tror jeg, at det er enormt vigtigt at have folk, der er rene danskere (Yasmina, 2019, s. 44).

For både Ulla og Yasmina kan sociale relationer til etniske danskere således bidrage til en større læring i forhold til det "danske". Derudover opfatter Yasmina disse relationer som et skridt mod at blive mere "dansk", og hun kritiserer den isolation, som hun påpeger, der forekommer i ghettoområderne, hvor "man bliver mere og mere isoleret i den pakistanske eller den tyrkiske, eller hvilken kultur man kommer fra [...]" (Yasmina, 2019, s. 44). Herudfra kan det tolkes, at sociale relationer med etniske danskere kan ses som et middel for Yasmina til i højere grad at blive en del af det "danske" kategorimedlemskab, hvorimod en isolering inden for en etnisk minoritetsgruppe kan begrænse muligheden herfor. Relateret hertil udtaler Esma: "Hvis man kun snakker med tyrkere for eksempel, så har man jo også lidt sværere ved at falde ind i det danske ... Ja det danske liv" (Esma, 2019, s. 110). Hanna italesætter også, hvordan relationer med etniske danskere bidrager til hendes læring – i dette tilfælde i skolen:

For eksempel hvis det var, at jeg skulle have hjælp med lektier, så syntes jeg, det var nemmere at få hjælp fra en dansk pige, fordi at hun klarede sig lidt bedre i forhold til at skrive en danskaflevering, end det var fra den her pakistanske pige, som ikke tog skolen seriøst. Og du skal tænke, jeg har ikke nogen ... altså mine forældre kan jo ikke ... de kan ikke hjælpe mig med lektier og alt muligt forskelligt. [...] så havde jeg venner til at få hjælp fra i forhold til uddannelse og alle mulige forskellige ting (Hanna, 2019, s. 91).

Forinden ovenstående udtalelse italesætter Hanna, hvorledes valget af hendes etnisk danske venner er bevidst:

[...] det var 9. klasse, og du skal blive ... parat til gymnasiet – uddannelsesparat. [...] så jeg fokuserede rigtig meget på fremtiden, og jeg var sådan, så skal jeg kraftedeme også vælge de rigtige venner, fordi jeg gider ikke rende rundt med nogle, hvor det er, at jeg bare bliver set ned på eller noget i den stil, så det tænkte jeg rigtig meget over (Hanna, 2019, s. 90).

For Hanna synes relationerne med hendes etnisk danske venner at være et taktisk valg, som giver hende nogle flere muligheder for gøre det bedre i skolen. Samtidig italesætter Hanna, at hun ikke vil have relationer med personer, hun bliver set ned på sammen med, som er tilfældet med hendes pakistanske veninde, og det er også derfor, at hun i 9. klasse bevidst får nogle etnisk danske venner, idet dette gør, at hun kan ændre sin lærers opfattelse af hende og hendes pakistanske veninde “som negative parter” og i stedet blive “set som rigtig rigtig dansk” (Hanna, 2019, s. 79). Hannas omgang med etniske danskere påvirker således kategoriseringen af hende. Ligeledes har omgangen med etniske danskere betydning for, hvordan Yasmina kan ses som “mere dansk”: “[...] jeg er opdraget, hvor jeg kun har omgået danskere, hvilket kan forklare, hvorfor jeg er mere dansk, end man skulle tro” (Yasmina, 2019, s. 38). Således kategoriserer Yasmina sig selv som “dansker”, hvilket hun begrundet i sin omgang med etniske danskere. I relation hertil udtaler Fatima:

[...] så jeg er opvokset blandt etniske danskere, så det er jo altså ... det er jo også det, jeg har tænkt mig som, fordi jeg har ikke set, at der har været et clash. Jeg har ikke set, at der har været grupperinger, eller at man har været anderledes [...] (Fatima, 2019, s. 8-9).

Således påvirker Fatimas omgang med etniske danskere i hendes opvækst også hendes selvopfattelse som “dansker”. Samme perspektiv kommer til udtryk hos Esma:

[...]”men det er jo også fordi, at jeg er opvokset og født her. De relationer jeg har er jo med folk, der også har de danske normer. Og man kommer jo til at spejle sig selv i de venner, som man er sammen med (Esma, 2019, s. 105).

Ud fra ovenstående citater kommer det til udtryk, at flere af informanterne har haft stærke relationer til etniske danskere i deres opvækst. Fatima har i sin opvækst ikke været ude for, at der har været ”grupperinger”, eller at hun har været anderledes end etniske danskere, hvorfor hun har opfattet sig selv som “dansk”, og ligeledes har Esma ”spejlet” sig i sine etnisk danske venner. På denne vis bidrager deres sociale omgang med etniske danskere til deres selvopfattelse som “dansker”. Som tidligere påpeget viser Goffman, hvordan den enkelte i højere grad vil opfatte sig selv ud fra ikke-stigmatiserende termer, jo mere vedkommende er sammen med

de “normale” (Goffman, 2009, s. 149). Herudfra kan det tolkes, at informanternes opvækst og omgang med etniske danskere har bidraget til, at de opfatter sig selv som “danske”.

Indgåen i “danske” fællesskaber og netværk

For flere af informanterne har det aldrig været en udfordring at indgå i “danske” fællesskaber. Eksempelvis udtaler Ulla:

Jeg kan være med til en masse ting, har været til en masse fester, har rigtig mange venner, der tager ud og fester og drikker en masse øl, og sådan noget, som jeg føler, jeg kan være en del af, så det har jeg ligesom også bare taget med (Ulla, 2019, s. 54).

Det at Ulla ikke har været udfordret i forhold til at indgå i sociale sammenhænge med etniske danskere, italesætter hun som sin egen fortjeneste:

[...] jeg tror også, jeg er ret atypisk i forhold til andre, i forhold til at jeg bare ... jeg er bare imødekommende og åben, og jeg er ikke typen, der sætter en masse rammer op, inden jeg møder nye mennesker, såsom jeg krammer ikke, eller jeg giver ikke hånd, eller jeg drikker ikke. Jeg er ikke typen, der lægger alle de fordomme, folk måtte have på bordet til at starte med, fordi ... det synes jeg ikke, der er behov for (Ulla, 2019, s. 67).

Det at Ulla er imødekommende, åben og ligeledes kontrollerer bestemte informationer om sit stigma til at starte med, gør det lettere for hende at indgå i sociale sammenhænge med etniske danskere. Samtidig har hun ikke været ude for, at hun i sociale sammenhænge er blevet ekskluderet. Eksempelvis udtrykker hun: ”Men jeg har aldrig oplevet, at folk var sådan, fordi du er indvandrer, eller fordi du går med tørklæde eller sådan, så må du ikke være en del af det her” (Ulla, 2019, s. 67). Lignende synes gældende for Esma, der ligeledes ikke er blevet udelukket i nogle sociale sammenhænge:

Nej overhovedet ikke. Altså folk de ved også godt, at vi ikke rigtig er religiøse, så det er ikke fordi, de tænker, hun kan ikke være med til det her, fordi hun ikke må drikke eller sådan noget [...] jeg har aldrig følt mig uden for faktisk (Esma, 2019, s. 111).

Ovenstående kan forstås ud fra Hamburger, der påpeger, at negative holdninger og fordomme kan udgøre en hindring for etniske minoritetsgrupper i forhold til at indgå i sociale relationer med majoritetsgruppen (Hamburger, 1997, s. 162). Hos Ulla og Esma kommer det til udtryk, at de ikke har været ude for at blive ekskluderet i sociale sammenhænge grundet eventuelle fordomme om dem og deres tilhør til "religiøse" eller "anden etniske" kategorimedlemskaber. Samtidig kan det, at Esma ikke er religiøs ligeledes bidrage til hendes deltagelsesmuligheder i fællesskaber med etniske danskere, idet det at være muslim, som tidligere påpeget for flere informanter kan være en eksklusionsmarkør i forhold til det "danske".

Afstandtagen fra og begrænsede muligheder for at indgå i "danske" fællesskaber og netværk

Dette afsnit vil bidrage til at belyse nogle af de udfordringer, informanterne italesætter i forhold til at indgå i "danske" fællesskaber og netværk. Vi vil analysere, hvordan kategoriseringen af informanterne som "ikke-danske" medvirker til, at flere af dem selv vælger at tilslutte sig personer med etnisk minoritetsbaggrund, og hvordan denne kategorisering også medvirker til, at de ekskluderes af etniske danskere, og dermed begrænses deres mulighedsrum for at indgå i sociale kontakter og relationer med etniske danskere i forskellige sfærer.

Tilslutningen til egen stigmakategori

Flere af informanterne giver udtryk for, at de særligt har relationer til andre, som heller ikke er etniske danskere. Eksempelvis udtaler Yasmina, at hun godt kunne have flere danske venner, end hun har (Yasmina, 2019, s. 44). Yasmina giver udtryk for, at hendes pakistanske venner bedre kan sætte sig ind i hendes situation: "[...] man er meget påpasselig med, hvad man siger, når man snakker med danske venner i forhold til, når man snakker med sine pakistanske venner, for de kan sætte sig ind i specifikke situationer" (Yasmina, 2019, s. 41). Dette kan forstås ud fra Goffmans perspektiv, hvori han eksempelvis påpeger, at den stigmatiserede ofte er særlig opmærksom på sin fremtræden i sin interaktion med de "normale", idet den stigmatiserede ofte er usikker på, hvordan vedkommende bliver opfattet (Goffman, 2009, s. 55-56). Med dette perspektiv kan Yasminas påpasselighed ses som en følge af hendes interaktion med de "normale" – i denne sammenhæng hendes etnisk danske venner – der gør, at hun bliver opmærksom på sig selv, hvilket ikke gør sig gældende, når hun er sammen med personer fra samme stigmakategori som hende selv – i denne sammenhæng hendes pakistanske venner.

Zahra har ligeledes primært veninder, som ikke er etnisk danske: ”Jeg bruger meget tid med min familie, og de veninder, jeg har, er også udenlandske” (Zahra, 2019, s. 28). Ligesom hos Yasmina er det også disse veninder, der bedst kan sætte sig ind i Zahras situation:

I: Nu siger du, at de veninder, du primært går med, også har en anden etnisk herkomst end dansk. Har du tænkt over det? Om der er en grund til det?

Jeg tror, at det har noget at gøre med, at de ligesom kan sætte sig ind i ens egen situation. Ofte er det mange af de samme ting, som de har oplevet, når de ligesom kommer ud [...] Og jeg synes, at en del af de ligheder, der er, kan nogle gange være med til, at man nogle gange åbner sig op (Zahra, 2019, s. 28).

Relateret hertil udtaler Ulla: ”[...] når man er indvandrer ... man forstår bare hinanden på en lidt anden måde. Man kommer fra den samme kultur [...] og der er en masse ting, som man ikke behøver at sætte spørgsmålstejn ved og sådan noget” (Ulla, 2019, s. 60). Som påpeget er Goffman optaget af, hvordan den stigmatiserede socialt håndterer sit stigma (Jacobsen & Kristiansen, 2009, s. 16). Goffman påpeger, at den stigmatiserede har en tendens til at slutte sig sammen i sociale grupper med andre fra samme stigmakategori, idet den enkelte i disse grupper vil møde sympatisk indstillede personer, som forstår, hvad det specifikke stigma implicerer, og hvor den stigmatiserede vil blive accepteret som ligestillet og ”normal” (Goffman, 2009, s. 61). Herudfra kan det tolkes, at Yasmina, Zahra og Ulla indgår i sociale relationer med personer med etnisk minoritetsbaggrund, idet disse bedre kan sætte sig ind i, hvad kategorimedlemskab som ”anden etnisk” implicerer. Hos Zahra og Ulla kommer det ligeledes til udtryk i ovenstående citater, hvordan de til trods for, at de ikke er ”udenlandske” eller ”indvandrere”, alligevel kategoriserer og opfatter sig selv i relation til disse grupper. Ud fra Goffmans terminologi kan dette forstås som udtryk for, at de indgår i samme stigmakategori som disse grupper grundet deres fælles tribale stigma og derfor opfatter sig selv i relation hertil. For Ulla er det specifikt det at blive kategoriseret som ”ikke-dansk”, der gør, at hun i slutningen af folkeskolen i højere grad begynder at være sammen med andre, som heller ikke er etnisk danske. Ulla giver udtryk for, at hendes relationer ændrer sig, idet hun får samfundsfag og derved som tidligere vist bliver opmærksom på, at hun er anderledes (Ulla, 2019, s. 59). Hun udtaler i forlængelse heraf, hvorvidt dette har gjort en forskel i forhold til hendes sociale relationer i klassen:

Ja, det gjorde det faktisk. Jeg kan huske, at ... jeg havde en periode, hvor jeg lige pludselig, fordi jeg følte ... og jeg tror, det var meget ubevidst, at min klasse fik mig til at føle det, men jeg følte lige pludselig, at jeg ikke var en del af dem længere. Jeg følte lige pludselig, okay der er lige pludselig et clash mellem mine helt almindelige etnisk danske venner og mig, så jeg begyndte faktisk at få helt vildt mange indvandrerveninder, fordi jeg følte, jeg kunne identificere mig meget mere med dem, end jeg kunne med mine danske veninder. [...] jeg holdt fast i mine danske veninder [...] Men jeg følte, at med de andre der kunne jeg bare være lidt mere mig selv. Der var ikke så mange, nå men hvad betyder det så, når man gør sådan og sådan? Folk forstod mig bare (Ulla, 2019, s. 60).

Selvom Ulla bibeholder sine "danske veninder", synes det at hun andetgøres og dermed kategoriseres som "ikke-dansk" at påvirke hendes opfattelse af ikke længere at være en del af "dem" – hendes etnisk danske veninder – hvilket gør, at hun i stedet får en masse "indvandrerveninder", som hun bedre kan identificere sig med. Dette kan relateres til Simonsen, der påpeger, at det at blive set som "ikke-dansk" kan føre til en afstandtagen fra det danske og derved skabe en større afstand mellem forskellige etnicitetsgrupper, hvilket kan forringe mulighederne for den sociale integration (Simonsen, 2017a, s. 313+328.). Hvorvidt den enkelte kategoriseres som "dansk" synes således at have betydning for det mulighedsrum, der er i forhold til at indgå i "danske" fællesskaber. Hvis dette kobles til Goffmans perspektiv, kan det at blive kategoriseret som "normal" – i dette tilfælde "dansker" – være med til at fremme deltagelsen i fællesskaber med de "normale", idet den stigmatiserede i så fald vil have lyst til at indgå i disse. Ulla karakteriseres imidlertid som "afviger", hvilket ud fra Goffmans perspektiv kan bidrage til at forstå, hvorfor hun får flere "indvandrerveninder", fordi hun sammen med disse bliver forstået og kategoriseret som "normal". Som tidligere påpeget viser Goffman, hvordan det blandt andet er via den stigmatiseredes afstandtagen eller tilslutning til andre inden for samme stigmakategori, at vedkommendes identifikation er tydeligst (Goffman, 2009, s. 148). Herudfra kan det tolkes, at Ullas tilslutning til sine "indvandrerveninder" tydeliggør hendes identifikation med disse, hvilket blandt andet kan forstås ud fra, at hendes identifikation og selvopfattelse bliver påvirket af, at hun bliver bevidst om, at hun er anderledes.

Begrænsede deltagelsesmuligheder i "danske" fællesskaber og netværk

Som tidligere påpeget kan social integration ifølge Hamburger være begrænset af blandt andet negative holdninger, fordomme, vi/de-optikken og diskrimination, som opstår ud fra "vurderinger" af, hvorvidt den enkelte minder om majoriteten (Hamburger, 1997, s. 146+162). Således kan anderledes tøj, sproglig accent, mørk hudfarve og udenlandske navne bidrage til fordomme og negative holdninger (Hamburger, 1997, s. 146). Dette kan relateres til flere af informanterne, der giver udtryk for, at de i nogle sociale sammenhænge grundet kategoriseringen af dem som "ikke-dansk" ud fra deres ikke-vestlige udseende, navn eller lignende har haft svært ved at indgå i sociale sammenhænge med etniske danskere. Eksempelvis kommer dette til udtryk hos Zahra, der udtaler følgende:

Det er meget svært at blive en del af det sociale [på universitetet, red.], hvis man ser ud på en bestemt måde, har jeg lagt mærke til. Det er meget sværere at blive accepteret ... at komme til at kommunikere ordentligt med de studerende, selvom man er vokset op her, og ja vi kan snakke det samme sprog, og jeg føler mig fuldstændig dansk, men det kan være svært for andre ligesom at åbne sig op. Nej, men du går jo heller ikke til fester, og du drikker jo heller ikke, og det gør ligesom et eller andet ved det sociale og det at kunne samle sig og snakke med dem både fagligt og socialt (Zahra, 2019, s. 21).

Ovenstående har for Zahra blandt andet betydet, at hun ved forelæsningerne har haft svært ved at blive inkluderet i de faglige øvelser (Zahra, 2019, s. 22). Dette kan relateres til Yasmina, der som tidligere påpeget har været begrænset i forhold til at indgå i sociale sammenhænge i folkeskolen grundet sit efternavn. Herudfra har Zahra og Yasminas muligheder for at være en del af det sociale fællesskab på henholdsvis universitetet og i folkeskolen således været begrænset grundet fordomme om deres "bestemte måde at se ud på" og ikke-vestlige navn – og derved kategorimedlemskabet "anden etnisk". Relateret hertil er det relevant at inddrage Goffman, som påpeger, hvordan stigmatisering ofte implicerer diskrimination hvilket gør, at den stigmatiseredes udfoldelsesmuligheder begrænses (Jacobsen & Kristiansen, 2009, s. 22; Goffman, 2009 s. 46-47). Dette synes særligt at gælde for Zahra, hvis faglige og sociale udfoldelsesmuligheder er blevet begrænset på universitetet i et sådant omfang, at hun har været nødsaget til at skifte hold på uddannelsen (Zahra, 2019, s. 22).

I relation hertil er Ulla som tidligere påpeget begrænset i udførelsen af sit arbejde på grund af sit navn, hvorfor hun kalder sig et andet navn i arbejdssammenhænge (Ulla, 2019, s. 68-69). Her er det igen relevant at inddrage Hamburgers perspektiv, idet sociale relationer også har betydning i en arbejdsmæssig kontekst (Hamburger, 1997, s. 154). Hun påpeger eksempelvis, at borgere med etnisk minoritetsbaggrunds placering og position på arbejdsmarkedet er betinget af både formelle og reelle muligheder herfor, hvor de reelle muligheder kan være begrænset grundet negative holdninger til borgere med etnisk minoritetsbaggrund og som følge heraf sommetider diskrimination (Hamburger, 1997, s. 148+157). Denne diskrimination synes Ulla at være udsat for, idet folk ikke vil tale med hende, hvis hun kalder sig sit eget navn (Ulla, 2019, s. 68).

Således påvirker kategoriseringen som "ikke-dansk" og den heraf følgende stigmatisering og sommetider diskrimination ikke kun informanternes selvopfattelse men også deres sociale relationer og kontakter med etniske danskere, som for Zahra og Ulla får betydning for deres integration på andre områder, idet sociale relationer netop også forekommer i uddannelses- og arbejdssammenhænge.

Kulturelle og religiøse forskelle som begrænsende

For flere af informanterne synes deres til tider begrænsede deltagelsesmuligheder i "danske" fællesskaber at være begrundet i kulturelle og religiøse forskelle. Som tidligere påpeget giver Zahra udtryk for, at det, at hun ikke fester og drikker, gør noget ved det sociale og det at kunne samle sig med etniske danskere på universitetet (Zahra, 2019, s. 21). Yderligere udtaler hun:

[...] jeg har jo selv haft etnisk danske veninder. Men jeg har bare kunnet mærke, at jo ældre man blev, at så ligeså snart, at man ikke var med til at drikke og alle de her ting, så var det rigtig svært at vedligeholde de sociale relationer. Og det synes jeg selvfølgelig er super ærgerligt, men det har været en del af det at vokse op. At man lige pludselig har forskellige begrænsninger og forskellige værdier [...] (Zahra, 2019, s. 29).

Idet Zahra ikke drikker og fester og derfor vurderer, at hun ikke længere minder om sine etnisk danske veninder, har hun svært ved at bibeholde disse relationer. Lignende kommer til udtryk hos Hanna, der påpeger, at den muslimske religion og dennes regler og normer gør det svært

at passe ind og være en del af det sociale fællesskab i Danmark (Hanna, 2019, s. 94). Eksempelvis udtaler hun:

[...] det der gør mig så splittet, det er jo religion [...] hvis det var, at min religion ikke sagde til mig, at jeg ikke måtte drikke, eller at en pige skal være hjemme klokken ... [...] så havde jeg kunne være en del af det der danske fællesskab 100 procent. Så det er jo det, der gør det rigtig rigtig svært [...] (Hanna, 2009, s. 95).

Ligeledes kan Hanna ikke deltage i sleepovers hos sine etnisk danske veninder, fordi hendes mor ikke vil have det, og således er hun ”bare ikke en del af det fællesskab” (Hanna, 2019, 92). Herudfra synes Zahra og Hannas tilhør til ”kulturelle” og ”religiøse” kategorimedlemskaber at begrænse deres deltagelsesmuligheder i fællesskaber med etniske danskere. For Hanna fylder forestillingen om, at det er svært at indgå i fællesskabet meget:

[...] hvis jeg skal ud med min veninde fra min klasse, og vi skal til en eller anden privatfest, så er det sammen med hendes veninder, som hun kender, og så står jeg måske der og ikke ligner de andre, og så er det lidt svært at sidde og snakke med dem, når de sidder og er berusede, og de danser og fester, og det kan jeg jo godt gøre, men jeg ville bare føle mig lidt mere afslappet, hvis de også var imødekommende over for en, der kommer udefra, og at man bare følte, at man ikke var anderledes i den gruppe, fordi det er jo den forestilling, man sætter sig, før man kommer ind i det her fællesskab, og før man kommer ind til den her fest, så er man også bare, fuck mand der er sikkert kun danskere derinde, så er det bare fucking svært for mig at være en del af det. Det er i hvert fald en forestilling, jeg altid har, før jeg kommer et sted hen (Hanna, 2019, s. 74).

I citatet kommer det til udtryk, at det er i sociale sammenhænge med etniske danskere, at kategoriseringerne særligt kommer til udtryk; i sin omgang med etniske danskere kategoriserer Hanna eksempelvis sig selv som ”en udefra”. Det er således i omgangen med de ”normale”, at Hannas selvopfattelse bærer præg af, at hun forstår sig selv som ”afviger”. Hun italesætter eksempelvis, at det er svært at være en del af det sociale fællesskab omkring fester, idet der til disse kun er ”danskere”, og hun således ikke ligner de andre og derfor føler sig anderledes.

Delkonklusion

I ovenstående analyse kommer det til udtryk, at informanterne har relationer og kontakter med etniske danskere, og at disse relationer gør det muligt for informanterne at komme et skridt nærmere det “danske” kategorimedlemskab og dermed også opfatte sig selv i relation hertil. Når informanterne kategoriseres som “ikke-danske” og dermed andetgøres søger flere af disse mod venner, der også har en etnisk minoritetsbaggrund, idet det er lettere for dem at identificere sig med disse. Samtidig begrænses flere af informanterne sommetider i at indgå i sociale sammenhænge med etniske danskere, idet de kategoriseres som “ikke-danske” grundet deres navn eller ikke-vestlige udseende og som følge heraf stigmatiseres og diskrimineres. Dette har medvirket til, at flere af informanterne er blevet ekskluderet – eksempelvis i klassen, på studiet og arbejdet – hvorfor en begrænset deltagelse i fællesskaber og netværk med etniske danskere kan ses som et socialt problem, idet dette kan få betydning for den enkeltes udfoldelsesmuligheder på forskellige sfærer.

Sociale relationers betydning for den enkeltes udfoldelsesmuligheder på forskellige arenaer

I dette afsnit vil vi inddrage ovenstående fund, hvad angår informanternes begrænsede muligheder for at indgå i “danske” sociale relationer, fællesskaber og netværk med henblik på at diskutere sociale relationers betydning for den enkeltes integration i samfundet; eksempelvis på arbejdsmarkedet og i uddannelsessystemet.

Som tidligere påpeget konstrueres manglende kontakt til danskere og det danske samfund som et socialt problem i regeringens ghettoudspil, hvori det fremgår, at: ”Problemerne er til at få øje på. Børn, unge og voksne, som bor og lever deres liv i Danmark. Men som reelt er uden kontakt til danskere og det danske samfund” (Regeringen, 2018, s. 5). I ghettoudspillet er fokus på parallelsamfund, og det kommer til udtryk, at det er den fuldstændige manglende kontakt til danskere, der er i fokus. Hvad angår vores informanter har de alle kontakt til etniske danskere, og det er altså ikke heri problematikken ligger for informanterne. Snarere har vi ud fra Goffmans teoretiske begrebsapparat, hvor et socialt problem kan forstås som begrænsede udfoldelsesmuligheder som følge af diskrimination, fundet, at det er i de mikrosociale dynamikker i spillet mellem borgere med etnisk minoritetsbaggrund og etniske danskere, at der kan opstå

et rum for stigmatisering og diskrimination, hvor borgere med etnisk minoritetsbaggrunds udfoldelsesmuligheder begrænses i forhold til at indgå i "danske" fællesskaber og netværk.

Idet sociale relationer stort set gør sig gældende alle steder, eksempelvis også på arbejdsmarkedet og i uddannelsessystemet, får begrænsede muligheder for at indgå i sociale sammenhænge også betydning her. Eksempelvis har Zahra måtte skifte klasse for at få en studiegruppe, ligesom Ulla har problemer med at udføre sit arbejde grundet diskrimination fra etniske danskere. I relation hertil påpeger Hamburger, at selvom borgere med etnisk minoritetsbaggrund formelt set har samme muligheder for at deltage på arbejdsmarkedet som etniske danskere, er deres placering og position begrænset af, i hvilket omfang de "private aktører" tillader reelle lige muligheder (Hamburger, 1997, s. 148). Hun påpeger, at der i det danske samfund eksisterer negative holdninger til borgere med etnisk minoritetsbaggrund, og at disse holdninger hæmmer deres integration på arbejdsmarkedet. For det første fordi de udgør en reel barriere for dannelsen af sociale netværk, som indirekte har betydning for adgangen til arbejdsmarkedet, og for det andet fordi de omsættes til direkte diskriminerende adfærd på arbejdsmarkedet (Hamburger, 1997, s. 164). Begrænsede muligheder for at indgå i sociale relationer og netværk – eksempelvis grundet negative holdninger og stigmatisering – begrænser og udfordrer således den enkeltes muligheder for indgåen på arbejdsmarkedet, som igen begrænser den enkeltes kontakt og omgang med majoritetsbefolkningen. Summen heraf bliver, at den enkeltes mulighed for generelt at være social integreret kan blive udfordret.

Også anden forskning har fokus på, hvorledes sociale relationer og netværk påvirker integrationen på arbejdsmarkedet. Eksempelvis anvender ph.d. Anders Ejrnæs netværksteorier til at forstå borgere med etnisk minoritetsbaggrunds position på arbejdsmarkedet, idet disse lægger vægt på, at sociale netværk har betydning for både adgangen til og mobiliseringen på arbejdsmarkedet. Det centrale i disse teorier er ikke kun at have et netværk, men også hvem netværket består af. Det er eksempelvis væsentligt ikke blot at have stærke relationer til familiemedlemmer og venner men også at have svage relationer bestående af ressourcefulde personer, der omgås i andre sociale sammenhænge og dermed kan levere ny information, som den enkelte ikke har adgang til via sit tætte sociale netværk (Ejrnæs, 2015, s. 357-359). Ejrnæs argumenterer i den forbindelse for, at borgere med etnisk minoritetsbaggrund blandt andet har dårligere muligheder for at danne svage sociale netværk med etniske danskere grundet kulturelle barriere-

rer og manglende integration i civilsamfundet samtidig med, at borgere med etnisk minoritetsbaggrund også oplever at blive ekskluderet fra det danske fællesskab, hvorfor deres placering på arbejdsmarkedet forringes (Ejrnæs, 2015, s. 366+368).

Ud fra både Hamburger og Ejrnæs' perspektiv kan der argumenteres for, at sociale relationer med etniske danskere kan have betydning for borgere med etnisk minoritetsbaggrunds jobposition. Netværksperspektivet kan endvidere anvendes i forbindelse med adgangen til uddannelsessystemet, hvor det også er centralt at få information om de forskellige uddannelser, der eksisterer. Således har netværk og kontakter til majoritetsbefolkningen betydning for den enkeltes muligheder for at blive integreret på arbejdsmarkedet og i uddannelsessystemet. Den manglende kontakt til majoritetsbefolkningen gør således borgere med etnisk minoritetsbaggrund mere sårbart stillet på andre arenaer, hvorfor manglende social integration kan ses som et socialt problem, idet denne kan begrænse den enkeltes udfoldelsesmuligheder på forskellige sfærer.

Spørgsmålet er dernæst om manglende deltagelsesmuligheder i bredere sociale netværk med etniske danskere også kan ses som problematisk, hvis den enkelte er integreret i uddannelsessystemet eller på arbejdsmarkedet? I relation hertil er det relevant at inddrage Ejrnæs, der påpeger, at de virksomheder, der ansætter borgere med etnisk minoritetsbaggrund og de afdelinger, som de er beskæftiget i, er kendetegnet ved enkeltmandsarbejde, der ikke bidrager til deltagelse i de svage sociale netværk, som er en forudsætning for den sociale integration i samfundet (Ejrnæs, 2015, s. 368). Således styrker tilknytningen til arbejdsmarkedet ikke nødvendigvis den sociale integration, idet den enkelte kan være segregeret på arbejdsmarkedet og derved ikke indgår i bredere sociale netværk, hvorfor det derfor er nødvendigt at indgå i disse uden for arbejdsmarkedet. Ejrnæs problematiserer i denne forbindelse, at ghettoisering på boligområdet anses for et væsentligt integrationsproblem for sammenhængskraften i samfundet, hvorimod segregering på arbejdsmarkedet ikke anses for et problem, på trods af at det ofte er på arbejdsmarkedet, at de sociale relationer dannes (Ejrnæs, 2015, s. 368).

I ghettoudspillet er det netop segregeringen på boligområdet der problematiseres, selvom det også heri problematiseres, at mange ikke-vestlige indvandrere og efterkommere ikke har tilknytning til eksempelvis arbejdsmarkedet. Her er fokus imidlertid, at sammenslutningen i isolerede grupper i parallelsamfund er en trussel mod det danske samfund, fordi denne blandt andet medvirker til, at ikke-vestlige indvandrere og efterkommere ikke tilegner sig de danske

normer og værdier grundet en manglende kontakt til danskere (Regeringen, 2018, s. 5). Fra regeringens side synes problemet at bunde i en assimilationstankegang, hvor manglende tilegnelse af de danske normer og værdier blandt andet er en trussel mod sammenhængskraften. Her problematiseres den manglende kontakt til etniske danskere ud fra en manglende tilegnelse af danske normer og værdier, hvorimod Hamburger og Ejrnæs problematiserer den manglende kontakt ud fra begrænset jobadgang, hvorfor problemforståelsen angående begrænsede kontakter til etniske danskere varierer afhængigt af det perspektiv, der indtages. Dette er en central pointe ud fra en socialkonstruktivistisk tilgang, der netop lægger vægt på, at der ikke eksisterer én sandhed, men at det, der kan opfattes som sandheden, afhænger af det perspektiv, problemstillingen betragtes ud fra (Pedersen, 2012, s. 188). En socialkonstruktivistisk undersøgelse har derfor fokus på, hvorledes sociale fænomener – i dette tilfælde sociale problemer – er konstrueret, hvem der har definitionsmagten til at fastholde sandheden, og hvorledes denne er blevet institutionaliseret i samfundet og deles af samfundsmedlemmerne, hvorfor denne sandhed bliver en herskende diskurs (Pedersen, 2012, s. 189). Hvad angår borgere med etnisk minoritetsbaggrunds manglende sociale kontakt til danskere er dette blandt andet fra politisk side konstrueret som et socialt problem grundet den manglende tilegnelse af danske normer og værdier. Denne sandhed synes at have påvirket flere af vores informanter, hvilket kommer til udtryk i ovenstående analyse, hvor både Esma, Ulla og Yasmina påpeger vigtigheden af at have sociale relationer med etniske danskere for herigennem at lære om den danske kultur og at blive en del af det “danske”. Særligt kommer diskursen til udtryk hos Yasmina, der på samme vis som regeringen kritiserer den isolation, der forekommer i ghettområderne (Yasmina, 2019, s. 44). Således synes informanterne at være med til at reproducere den politisk konstruerede sandhed, hvor borgere med etnisk minoritetsbaggrund skal have kontakt til etniske danskere for at tilegne sig normer og værdier.

Idet der i ovenstående skelnes mellem forskellige etnicitetsgrupper og vigtigheden af borgere med etnisk minoritetsbaggrunds kontakt til majoritetsbefolkningen, opstilles der således en skillelinje herimellem. Eksempelvis medregnes indvandrere og efterkommere ikke i den “danske” kategori i ghettoudspillet, idet der heri skelnes mellem danskere og indvandrere og efterkommere, hvorfor de synes at blive modstillet den “danske” kategori. Som vist i ovenstående analyse kan denne vi/de-optik påvirke den enkeltes selvopfattelse, som igen kan påvirke den enkeltes deltagelsesmuligheder i “danske” fællesskaber og netværk, hvorfor denne italesættelse

af borgere med etnisk minoritetsbaggrunds manglende kontakt med (etniske) danskere kan resultere i en negativ spiral, der får den modsatte effekt, end hvad der politisk efterstræbes. Eksempelvis trækker flere af vores informanter sig fra etniske danskere, når de opdager, at de bliver andetgjort i den samfundsmæssige debat, og samtidig har informanterne også været ude for at blive ekskluderet af etniske danskere. Det er netop i denne forbindelse, at manglende social integration ud fra vores teoretiske begrebsapparat bliver et socialt problem. Det handler således ikke om, hvorvidt den enkelte har sociale relationer og kontakter til etniske danskere men snarere om, hvordan kategoriseringen som "ikke-dansk" og den heraf følgende stigmatisering og diskrimination kan begrænse den enkeltes udfoldelsesmuligheder i forhold til vedkommendes sociale relationer, som yderligere kan medvirke til, at den enkelte er mere sårbart stillet i forhold til vedkommendes position i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet, hvilket netop er tilfældet for flere af vores informanter.

Konklusion

Formålet med dette speciale har været at undersøge, hvordan unge kvindelige efterkommere med ikke-vestlig herkomst selvopfattelse som "dansk"/"ikke-dansk" kan forstås i forhold til de kategorier, de tildeles. Yderligere har formålet været at undersøge, hvordan der kan ses en sammenhæng mellem kvindernes selvopfattelse, kategoriseringen af dem og deres deltagelsesmuligheder i "danske" fællesskaber og netværk.

I ovenstående kommer det til udtryk, at kvinderne primært opfatter sig selv som "danske", hvilket kan forstås ud fra det, at de er født og opvokset i Danmark, og det at deres venner kategoriserer dem som "danske" og dermed ikke stiller spørgsmålstejn ved deres danskhed. Imidlertid synes kvindernes selvopfattelse som "danser" at blive udfordret, når de i såvel den politiske og samfundsmæssige diskurs som af etniske danskere kategoriseres som "ikke-danske" og dermed andetgøres grundet deres etniske minoritetsbaggrund og som følge heraf stigmatiseres og sommetider diskrimineres. Denne andetgørelse medvirker blandt andet til, at flere af kvinderne også definerer sig i relation til den "anden etniske" kategori, og således synes flere af dem at opfatte sig selv i relation til flere kategorimedlemskaber. Det kan herudfra konkluderes, at interaktions- og kategoriseringsprocesserne påvirker kvindernes selvopfattelse, og at deres selvopfattelse forandres alt efter, hvordan de kategoriseres og dermed hvilken social kontekst, de indgår i. I de kategoriseringsprocesser hvor kvinderne andetgøres, kan det yderligere

konkluderes, at deres nationale tilhør bliver et spørgsmål om etnicitet; idet kvinderne ikke er etnisk danske, synes det ikke at være muligt for dem at blive kategoriseret som fuldgældige medlemmer af den "danske" kategori.

I sociale kontekster hvor kvinderne indgår i sociale relationer med etniske danskere, er det imidlertid muligt for dem at komme nærmere det "danske" kategorimedlemskab og dermed også at opfatte sig selv som "danske". Kategoriseringen af kvinderne som "ikke-danske" og dermed andetgørelsen betyder for flere af dem, at de søger mod andre, som ligesom dem selv har en etnisk minoritetsbaggrund. Samtidig begrænser kategoriseringen af kvinderne som "ikke-danske" og som følge heraf stigmatiseringen også flere af kvindernes deltagelsesmuligheder i "danske" fællesskaber og netværk, hvilket yderligere begrænser deres udfoldelsesmuligheder i eksempelvis uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet. Det kan herudfra konkluderes, at kategoriseringsprocesserne har betydning for kvindernes udfoldelsesmuligheder i forskellige sociale sammenhænge.

Perspektivering

Vi vil i det følgende perspektivere ovenstående fund til det sociale arbejde og dets indsatser. Eksempelvis har vi fundet, at sociale relationer har betydning for integrationen på forskellige områder, herunder den identifikationsmæssige og uddannelses- og arbejdsmæssige integration. Herudfra kan der sættes spørgsmålstejn ved det at udføre integrationsindsatser, som udelukkende er for borgere med etnisk minoritetsbaggrund i stedet for integrationsindsatser, der inkluderer både minoritets- og majoritetsborgere for herigennem at skabe sociale netværk. Et eksempel på en sådan indsats er *Københavnmodellen for integration*, hvis formål er at sikre relationer og venskaber mellem etnisk danske elever og tosprogede elever ved at blande de to grupper i skolerne (Københavns Kommune, u.å.). Imidlertid er modellen ligeledes med til at lave en grænsedragning mellem de to grupper ved netop at italesætte dem som to forskellige kategorier. Ifølge professor Inge Bryderup og Skytte er en af problematikkerne og derved en udfordring i det sociale arbejde, at dets italesættelser kan styrke en grænsedragning og grænsevedligeholdelse mellem minoritets- og majoritetsborgere, og de påpeger, at en "dem" og "os" skelnen i kategoriseringer kan bidrage til, at den enkelte føler og agerer i relation hertil. Således

kan kategorier i det sociale arbejde også påvirke den enkeltes selvopfattelse, hvorfor det herudfra er centralt at reflektere over brugen heraf i det sociale arbejde (Bryderup & Skytte, 2014, s. 28+33).

En generel problematik ved brugen af kategorier er, at den enkelte er tilbøjelig til at egenskabsforklare handlinger og afvigelser hos personer, vedkommende ikke opfatter sig selv i kategori med, hvilket vil sige, at den enkelte forklarer alle egenskaber hos den anden ud fra det kategorielle skel, vedkommende har sat mellem sig selv og den anden. En sådan egenskabsforklaring kan føre til stereotypificering, stigmatisering og i nogle tilfælde diskrimination (Skytte, 2014, s. 149). Skal vi således undgå kategoriseringer i det sociale arbejde? Ifølge Skytte er dette ikke konstruktivt. I stedet handler det om at inddrage alle de forskellige kategorielle faktorer hos den anden for at forstå hans eller hendes handlinger. Det vil sige, at der situationsforklares frem for egenskabsforklares, og på denne vis kan de processer, der bidrager til stigmatisering, diskrimination og konstruktionen af skillelinjer mellem "os" og "dem", undgås (Skytte, 2014, s. 154-155).

Ph.d. Nanna Brink Larsen påpeger i sin forskning, hvordan intersektionalitetsbegrebet kan sikre en opmærksomhed på kompleksiteten og således bidrage til at undgå simplificeringer og stereotypificeringer såsom overvurderinger af (national-)kulturelle fællesskaber og forskelle i det sociale arbejde med "minoritetsdanske" personer (Larsen, 2006, s. 58). Intersektionalitet refererer til, at den enkelte tilhører flere og indbyrdes relaterede kategorier, som ikke kan forstås adskilt (Staunæs & Søndergaard, 2006, s. 43). Relateret til dette speciales undersøgelsesfelt om kategoriseringen af kvindelige efterkommere, vil det ud fra et intersektionalitetsperspektiv være centralt ikke blot at forstå dem ud fra deres etnicitet men også ud fra andre kategorier. Eksempelvis fandt vi, at det ikke blot er vores informanternes etnicitet, der er på spil i forhold til at få indblik i deres selvopfattelse, men ligeledes andre kategorier såsom "religion".

Litteraturliste

Andersen, L. H. (2013). *Forklarende analyse af ikke-vestlige indvandreres arbejdsmarkedstilknytning*. Lokaliseret d. 20. februar 2019 på: <https://www.kora.dk/media/1032525/forklarende-analyse-af-ikke-vestlige-indvandreres-arbejdsmarkedstilknytning.pdf>

Anderson, B. (1991). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso Books.

Andreassen R. & Siim, B. (2010). Debatter og reguleringer af muslimske tørklæder – populisme og symboler. *Tidsskriftet Politik*, 13. årgang (nr. 4), 16-24.

Bonke, J. & Schultz-Nielsen, M-L. (2013). *Integration blandt ikke-vestlige indvandrere – Arbejde, familie, netværk og forbrug*. Lokaliseret d. 25. februar 2019 på: <https://www.rockwoolfonden.dk/app/uploads/2015/12/Integration-blandt-ikke-vestlige-indvandrere.pdf>

Brinkmann, S. (2015). Etik i en kvalitativ verden. I: Brinkmann, S & Tanggaard, L. (Red.), *Kvalitative metoder: En grundbog* (2. udg., s. 463-479). København: Hans Reitzels Forlag.

Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (2015). Kvalitative metoder, tilgange og perspektiver: En introduktion. I: Brinkmann, S & Tanggaard, L. (Red.), *Kvalitative metoder: En grundbog* (2. udg., s. 13-24). København: Hans Reitzels Forlag.

Bryderup, I. M. & Skytte, M. (2014). Opfattelser af integration blandt unge med migrantbaggrund. *Uden for nummer*, 15. årgang (nr. 29), 26-33.

Ejrnæs, A. (2015). Etnisk marginalisering i det postindustrielle samfund. I: Greve B. (Red.), *Grundbog i socialvidenskab - 5 perspektiver* (2. udg., s. 349-369). Frederiksberg: Nyt fra samfundsvidenskaberne.

Emerek, R. (2003). *Integration - eller inklusion? Den danske diskussion om integration*. Aalborg: AMID, Aalborg Universitet.

Fallesen, H. V. (2015). *The educational performance of immigrant children: Examination of the native-immigrant education gap*. Lokaliseret d. 20. februar 2019 på:

https://www.mm.dk/pdf/files/Study-paper-97_WEB.pdf

Folketinget. (2017). *V 38 Om antal beboere i Brøndby Strand med indvandrerbaggrund*. Lokaliseret d. 7. februar 2019 på: <https://www.ft.dk/samling/20161/vedtagelse/v38/index.htm>

Goffman, E. (2009). *Stigma – Om afvigerens sociale identitet*. (2. udg.). Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Gorilla Media. (2017). *#JegErDansk*. Lokaliseret d. 7. maj 2019 på: <https://www.gorillamedia.dk/>

Gorinas, C. & Jakobsen, V. (2015). *Indvandrere og efterkommeres placering på det danske arbejdsmarked – betydning af uddannelse og andre karakteristika*. Lokaliseret d. 10. maj 2019 på: <https://internationalcommunity.dk/Admin/Public/Download.aspx?file=Files%2FFiles%2FPDFer%2F2015-02+SFI+Etniske-minoriteter-og-arbejdsmarkedet.pdf>

Gundelach, P. & Andersen, P. B. (2004). *Danskernes særpræg*. København: Hans Reitzels Forlag.

Hamburger, C. (1997). Etniske minoriteter og social integration. I: Zeuner, L. (Red.), *Social integration* (s. 135-168). København: Socialforskningsinstituttet.

Hutchinson, G. S. & Oltedal, S. (2006). Interaktionistiske modeller. I: Hutchinson G. S. & Oltedal, S. *Modeller i socialt arbejde* (2. udg., s. 89-138). København K: Hans Reitzels Forlag:

Hvidtfeldt, C. & Schultz-Nielsen, M-L. (2008). Unge indvandreres brug af det danske uddannelsessystem. I: Tranæs, T. (Red.), *Indvandrerne og det danske uddannelsessystem*. (s. 13-43). København: Gyldendal.

Iversen, H. R., Gundelach, P. & Warburg, M. (2008). *I hjertet af Danmark*. København: Hans Reitzels Forlag.

Jacobsen, M. H. & Kristiansen, S. (2009). De ødelagte identiteters sociologi. I: Goffman, E., *Stigma – Om afvigerens sociale identitet* (2. udg., s. 7-38). Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Jenkins, R. (2014). *At være dansk: Identitet i hverdagslivet*. København: Museum Tusulanums Forlag.

Jensen, P. H. (2007) Indvanderne og integrationens dimensioner i et policyorienteret perspektiv. I: Alsmark, G., Kallehave, T. & Moldenhawer, B. (Red.), *Migration och tillhörighet: inklusions- och exklusionsprocesser i Skandinavien* (s. 401-424). Göteborg & Stockholm: Makadam Förlag.

Juul, S. & Pedersen, K. B. (2012). Hvorfor videnskabsteori? I: Juul, S. & Pedersen, K. B. (Red.), *Samfundsvidenskabernes videnskabsteori: En indføring* (s. 9-22). København: Hans Reitzels Forlag.

Koefoed, L. & Simonsen, K. (2010). *"Den fremmede", byen og nationen – om livet som etnisk minoritet*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.

Kristiansen, S. (2015). Kvalitative analyseredskaber. I: Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (Red.), *Kvalitative metoder: En grundbog* (2. udg., s. 481-496). København: Hans Reitzels Forlag.

Københavns Kommune (u.å.). *Københavnmodellen: Skoler med få tosprogede elever*. Lokaliseret d. 8. maj på: <http://www.blg.kk.dk/Infoweb/indhold/K%C3%B8benhavnmodel/K%C3%B8benhavnmodellen.htm>

Larsen, C. A. (2008). *Danskernes nationale forestillinger*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.

- Larsen, C. A. (2016). *Den danske republik – Forandringer i danskernes nationale forestillinger*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Larsen, J. F. & Jensen, S. Q. (2014). Unge etniske minoriteter og nudanskhed – lejre, identitetsarbejde og dobbelte bevidstheder. *Dansk Sociologi*, 2(25), s. 31-48.
- Larsen, N. B. (2006). Fra 'interkulturelle kompetencer' til et intersektionelt blik – Om socialarbejderes sans for arabisktalende mødres positioner. *Kvinder, Køn og Forskning*, (2-3), 57-68.
- Monrad, M. (2018). Tilvirkning af data. I: Monrad, M. & Olesen, S. P. (Red.), *Forskningsmetode i socialt arbejde* (s. 107-143). København: Hans Reitzels Forlag.
- Møller, S. S. & Rosdahl, A. (2006). *Indvandrere i job*. Lokaliseret d. 20. februar 2019 på: <https://www.sfi.dk/publikationer/indvandrere-i-job-5730/>
- Mørck, Y. (1998). *Bindestregsdanskere – Fortællinger om køn, generationer og etnicitet*. Frederiksberg: Forlaget Sociologi.
- Ottosen, M. H. (1993). *Os og dem - gensidig tilpasning?* København: Socialforskningsinstituttet.
- Pedersen, K. B. (2012). Socialkonstruktivisme. I: Juul, S. & Pedersen, K. B. (Red.), *Samfundsvidenskabernes videnskabsteori: En indføring* (s. 187-232). København: Hans Reitzels Forlag.
- Regeringen (2018). *Ét Danmark uden parallelsamfund – Ingen ghettoer i 2030*. Lokaliseret d. 6. maj 2019 på: <https://www.regeringen.dk/publikationer-og-aftaletekster/%C3%A9t-danmark-uden-parallel-samfund/>
- Røgilds, F. (1995). *Stemmer i et grænseland – En bro mellem unge indvandrere og danskere?* København: Forlaget politisk revy.

Simonsen, K. B. (2017a). ”Hvor dansk skal man være for at være dansk?” Hvordan unge efterkommere af indvandrere fra Mellemøsten oplever mulighederne for at høre til i Danmark. *Politica*, 49. Årgang (nr. 3), 312-329.

Simonsen, K. B. (2017b). Integration af indvandrere i Danmark. *Politica*, 49. årgang (nr. 3), 207-226.

Skytte, M. (2014). Kategorisering og kulturopfattelse. I: Schou, C. & Pedersen, C. (Red.), *Samfundet i pædagogisk arbejde – et sociologisk perspektiv* (3. udg., s. 147-171). København: Akademisk Forlag.

Staunæs D. & Søndergaard D. M. (2006). Intersektionalitet – udsat for teoretisk justering. *Kvinder, Køn og Forskning*, nr. 2-3, 43-56.

Tanggaard, L. & Brinkmann, S. (2015a). Interviewet: Samtalen som forskningsmetode. I: Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (Red.), *Kvalitative metoder: En grundbog* (2. udg., s. 29-53). København: Hans Reitzels Forlag.

Tanggaard, L. & Brinkmann, S. (2015b). Kvalitet i kvalitative studier. I: Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (red.), *Kvalitative metoder: En grundbog* (2. udg., s. 521-531). København: Hans Reitzels Forlag.

Udlændinge- og Integrationsministeriet (2018). *Integration: Status og udvikling 2018 – Fokus på ikke-vestlige lande*. Lokaliseret d. 20. februar 2019 på: <https://integrationsbarometer.dk/tal-og-analyser/filer-tal-og-analyser/integration-status-og-udvikling-filer/ISU2018.pdf>

YouGov i Kristeligt Dagblad (2019). *Gammel- og nydanskere bliver sjældent venner* Lokaliseret d. 25. maj 2019 på: <https://www.kristeligt-dagblad.dk/danmark/gammel-og-nydanskere-bliver-sjaeldent-venner>

Yuval-Davis N. (2006). ”Belonging and the politics of belonging”. *Patterns of prejudice*, 40(3), 198-214.